

בירורי הלכה וחקרי דינים שאלות מצויות ונושאים אקטואלים משולחן

מרכז ההוראה

יו"ל ע"י "מרכז ההוראה" שע"י אוצר הפוסקים

נוסד ע"י הרה"ח מו"ה רבי יעקב וויינרעב שליט"א

מרכז ההוראה | ירחון ו' | חג הפסח תשע"ז

מבית האוצר

דבר העורך

ליל הסדר.

מפוזר צחורות, גביעי יין בוהקים, ו...שאלות. מתחילת הסדר חלק גדול מהלכותיו המה נעשים בכדי להתמיה את התינוקות. אחת מגולות הכותרת היא כמוכן אמירת "מה נשתנה". וכאן הבן שואל, למה לשאול, וכי לא יכול אבי המשפחה להכין דרשה מרתקת, מתובלת בתאורים מסיפורי יציאת מצרים, לפי דרשות חז"ל ובאורי המפרשים, הכי לא יכל מעצמו להרבות בשיח ולספר לבניו בטוב טעם ודעת מסיפורי יציאת מצרים, לשם מה עליהם לשאול, למה עליהם לתמוה ורק אחר כך לקבל את התשובה. ואף כבר אמרה תורה את חיוב סיפור יציאת מצרים בלשון שאלה כאומרו יתברך: "והיה כי ישאלך בנך", ועל מה ולמה הוא.

היה זה מלמד אשר עמל להסביר לתלמידיו פעם אחר פעם את חילוקי מראה הלבנה בין תחילת החודש לסופו. ניסה המלמד בכה ובעזר בתמונות ובביאורים, והנה, למרבה הפלא, הילד שהיה מתקשה ביותר מבין התלמידים הוא זה שהבין היטב את העניין כולו על בוריו. לשאלת המלמד, כיצד הבין כ"כ טוב, נענה הילד ואמר, מאחר וכבר שאלתי את אבי מה טעם שפעמים הירח מאיר כך ופעמים בצורה אחרת, והוא הסביר לי מכבר את החילוק.

ללמדנו כוחה של שאלה.

הרי כולם שמעו את הביאור, זה מאביו והאחרים מן המלמד, כיצד יודע האחד טוב יותר מחבריו, אכן, התשובה פשוטה, כי הוא שאל והם לא. שאלה היא התחברות אל הנושא המדובר, שאלה היא צימאון, היא היא הכלי לקבל את התשובה. מה שנאמר כתשובה, לעולם לא ידמה למה שנאמר מבלי שתישאל כל שאלה.

לפיכך, אין פלא כלל, שבהעמדת יסודות האמונה בלילה הקדוש, ראשית כל אנו מעוררים את הילדים לשאול, מתמיהים את התינוקות, או אז נענים ונפנים לקיים "מצוה עלינו לספר ביציאת מצריים".

אף ב"מרכז ההוראה" המטרה העיקרית היא לתת תשובות לשאלות. רבבות עם ישראל פונים מכל חלקי הארץ בשאלות הלכתיות, בכל חלקי היממה, והרבנים נענים בתשובות מפורטות. זוהי הרבצת תורה באופן היותר נעלה, בדרך שאלה ותשובה. ראוי הוא "מרכז ההוראה" להוות ישיבה של ממש. חזקה על דברי תורה המתקבלים כמענה לשאלה, שישארו חקוקים בליבו של אדם, וימשיכו להדריך בדרך הישר והטוב.

אכן השאלות בדברי תורה הם המה ההכנה הראויה לקבלת תורתנו הקדושה, לא בכדי אחר חג הפסח הרי הוא זמן מתן תורתנו...

בברכת שנוכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות.
א כשר'ן פריילעכץ פסח

שער ההוראה

שיעור ופולמוס בעומקה של דבר הלכה והוראה

הגאון רבי עזריאל אויערבך שליט"א

בירורים בענין מכירת חמץ הנהוגה כיום והמסתנף

אם סומכים על המכירה לענין חמץ גמור

כזית חמץ בכדי אכ"פ לכו"ע אין בו כרת משום אכילת חמץ וי"א דגם לאו דאכילת חמץ אין בו, ורק לאו דבל יראה ובל ימצא יש בו, כיון דכל חלקיו מונחים בכלי אחד ומצטרפים זע"ז לכזית ע"ש. ולפום ריהטא נראה בממ"נ דאם המכירה נעשית כדת וכדין הרי היא מועילה לכל סוגי החמץ ואם יש בה חסרון הלכתי (דהוי הערמה וכו') א"כ גם לתערובת חמץ לא מהני, ובפרט דבשטר המכירה כתוב בפירושו גם חמץ וגם תערובת חמץ והיאך נימא דהקנין הועיל לזה ולא לזה.

והנה דעת גדולי הפוסקים דלכתחילה אין לסמוך על המכירה לענין חמץ גמור אלא במי שיש לו הרבה חמץ כגון בעל ביח"ד למוצרי מזון או חנות מכולת דמשום הפסד מרובה התירו למכור חמץ גמור. ולכאורה טעמא בעי דאם יש בעיה הלכתית במכירה א"כ גם לגבי תערובת חמץ לא מהני, ואם המכירה נעשית כדת

המשך בעמוד הבא

א. שו"ע ס' תמ"ח סעי' ג'. כתב המחבר חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אנוס. ואם מכרו או נתנו לאינו יהודי שמחוץ לבית קודם הפסח, אע"פ שהישראל מכירו לאינו יהודי ויודע בו שלא יגע בו כלל אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתננו לו מותר, ובלבד שיתננו לו מתנה גמורה בלי שום תנאי או שימכרנו לו מכירה גמורה בדבר מועט אבל מתנה על מנת להחזיר לא מהני עכ"ל. מבואר בדברי השו"ע דמכירת חמץ מועילה אע"פ שידוע שהגוי לא יגע בחמץ כלל ויחזירו ליהודי בשלימות לאחר הפסח. וכתב הב"י דאע"פ שיש בזה הערמה מ"מ המכירה מועילה ע"ש.

ויל"ע אם המכירה מועילה גם לחמץ גמור או רק לתערובת חמץ דקיל טפי (דיעו' במ"ב ס' תמ"ב סק"א דאם אין בו

1. כ"ה דעת החזו"א (דינים והנהגות פי"ז סעי' כ' ובארחות רבינו ח"ב ע' כ"ה סעי' כ"א). וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות לשמה - פסח פ"ו דבה"ל אות י"ג). וכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש או"ח ג' פנ"א סעי' א'). וכ"כ בשו"ת אול"צ (ח"ג פ"ט תשו' א'). ויעו"ע בהגדש"פ הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (ע' כ"א הערה 19) שהעיד בנו הגר"ד שליט"א בשם אביו דאמנם המנהג למכור גם חמץ גמור אולם הגר"מ גופיה נזהר בביתו שלא למכור חמץ גמור ע"ש. וכ"כ בחו"ט שני (פסח פ"ח סק"ב) דאמנם נהגו למכור גם חמץ גמור מ"מ רבים מקפידים שלא למכור חמץ גמור ע"ש. וכ"ה בס' הליכות אבן ישראל (מועדים ע' צ"ה סעי' ל"ב) שהגרי"י פישר זצ"ל הקפיד בעצמו שלא למכור חמץ בעין ע"ש.

מרכז ההוראה שע"י אוצר הפוסקים "בית וויינרעב" מוסדות סאווראן, בית המדרש היכל משה ע"ש הר"ר משה ב"ר יהודה בעער ז"ל כתובת: רחוב אביתר הכהן 8 ירושלים

וכדין אמאי לא סמכינן עליה
גם לגבי חמץ גמור.

ונראה ביאור הדבר דהנה
דעת הגר"א במעשה רב (אות ק"פ-
קפ"א) דאין לסמוך על המכירה כלל (ועי'
גם להתבאר ש בבכור שור פסחים כ"א ע"א
ובמחצה"ש סי' תמ"ח סק"ד משכ"ב), וגם
אחרי פסח אין לקנות מחמץ הנמכר לגוי אלא
רק מחמץ הנמכר לגוי לצמיתות ע"ש. אמנם
לדינא הסכימו גדולי האחרונים עם השו"ע
דאע"פ שידוע שהגוי יחזור אחרי הפסח
ויתנו לו בשלימות מהני. ויעוי' גם בחת"ס
(או"ח סי' קי"ג ד"ה ועפ"ז) שכתב דנהגו בכל
תפוצות ישראל למכור החמץ לגוי ומחזירו
אחר הפסח, אך ימכרו כדינו וכו'. וסיים שם:
וכל המפקפק ראוי לגערה עכ"ל. ומ"מ האריכו
האחרונים דיש כמה פקפוקים במכירה זו
כמבואר באריכות בשו"ח (מערכת חמץ ומצה
סי' ט' אות ו' והלאה), ועיקר החשש הוא מצד
חסרון גמירות דעת מצד הקונה, דהגוי יודע
שלמעשה לא יתקיים החמץ בידו ואף אם ירצה
לקנותו הרי אין לו כסף לשלם עבור כל החמץ
וממילא יש לחוש שאינו מתכוין בכל זה לקנייה
אמיתית.

ומעתה נראה דמעיקר הדין נקטינן
דהמכירה מועילה לגמרי, בין לגבי תערובת
חמץ ובין לגבי חמץ גמור, אולם כיון דאית
ביה כמה עיקולי ופשוטי, לכתחילה אין לסמוך
על המכירה לגבי חמץ גמור דחמיר טפי
וכדנתבאר. ברם נראה דלענין דיעבד אם שכח
חמץ גמור בביתו, כיון דהוי בכלל המכירה הרי'
מותר באכילה לאחר הפסח, דלמעשה נקטינן
כהשו"ע ורוה"פ דהמכירה מועילה. ואדרבה אם
נאמר שהמכירה הועילה לו רק לגבי תערובת
חמץ ולא לחמץ גמור, הוי כחוכא וטלולא דהרי
בשטר כתוב גם חמץ גמור וגם תערובת חמץ
והיאך נימא שהקנין הועיל לזה ולא לזה.

ונראה עוד דאם נאלץ למכור מן חמץ יקר,
טוב שימכרנו לבעל חנות מכולת יר"ש ואח"כ
יחזור ויקנה ממנו אחר הפסח. וה"ט דכיון
דעיקר תקנת המכירה היתה לאלו שיש להם
הפסד מרובה כגון בעלי חנויות, ולהם התירו
למכור גם חמץ גמור, ממילא בדידהו המכירה
מעליא טפי ולכן עדיף למכור להם החמץ לפני
פסח והם יצרפו זאת במכירה שלהם ואחר
הפסח יחזור ויקנה החמץ מהם.²

אם צריך גם קנינים של המלכות ואם צריך שיהיה תקף ע"פ החוק

ב. האחרונים דנו אם צריך במכירת
חמץ גם קנינים הנהוגים במדינה

או דסגי בקנינים דאורייתא ודרבנן. ויעוי'
לאאמו"ר במעדני ארץ (שביעית סי' י"ח
אותיות א' ג' י"ג) שהאריך טובא בזה מדברי
הש"ס והפוסקים אי בעינן גם הקנינים
שבאותה מלכות (לענין מכירת אדמות
בשביעית וה"ה לענין מכירת חמץ ע"ש),
ונקט עפ"ד רוב ככל הפוסקים דסגי בקניני
התורה וא"צ גם קנינים של המלכות. ויעו"ע
בחזו"א (חו"מ ליקוטים סי' ט"ז סק"ח) שכתב
דא"צ לרשום הקרקע בטאבו עבור מכירת
החמץ שהוא קנין מדינא דמלכותא עש"ב.

אמנם מאידך יעוי' בשו"ע הגר"ז בסופו
(סדר מכירת חמץ) שכתוב שם בנוסח שטר
המכירה: ולשלם נתינת הקיר"ה להיות תוקף
מכתב זה כתוקף קנאטראק"ט הנעשה כנימוס
ודת הקיר"ה, הן על שכירות החדרים הנ"ל והן
על מכירת חמץ הנ"ל עכ"ל. ומשמע דבעי נמי
קניני המדינה. ברם יתכן שהוסיף זאת לרווחא
דמילתא וצ"ע. ויעו"ע בחת"ס (או"ח סי' קי"ג
ד"ה והנה) משכ"ב.

והנה מרן מו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל
העיר בזה מטעמא אחרינא, דהנה ישנם בעלי
מפעלים וחנויות שאינם שומרים תורה ומצוות
והרבה מהם אינם רואים המכירה כדבר אמיתי
כלל אלא רק כענין של דת, וכששואלים אותם
ומה יעשו אם הגוי ירצה להשלים את מחיר
כל החמץ ולקבלו, האם הם יאפשרו לו דבר
זה, הם משיבים בפשיטות שודאי שלא כיון
שהם מוכרחים את המוצרים לצורך השווק
שאחר הפסח שאינם יכולים להספיק לייצר
מוצרים חדשים אחרי פסח לצורך השווק
המיידי, ואומרים שכל מה שמכרו החמץ היה
רק ענין דתי ולא מכירה אמיתית כלל. והנה
גם אם הגוי יתבע את חמצו בבית משפט, לא
יתנו לו זאת כלל דהבית משפט אינו מתייחס
לשטר כדין מכירה המחייבת כלל, ואמר מו"ח
דבכה"ג נראה דאין המכירה מועלת דאין כאן
כוונה לקנין מצד המוכר וחמץ זה אסור לאוכלו
לאחר הפסח משום חמץ שעבר עליו הפסח.

ברם אמר דיכולים להוסיף בשטר המכירה
סעיף שיהיה תקף ע"פ החוק ובאם יעבור על
המכירה יחויב בקנס גדול וכו' דבאופן שהשטר
תקף ע"פ החוק וגם בית המשפט מכיר בזה
הויא מכירה גמורה. וכעיי"ז כתב הגרנ"ק
שליט"א בחוט שני (פסח פ"ח סק"ב)
דבכה"ג צריך להוסיף בשטר המכירה הנוסח
'ואני מצהיר בזה כי טענת שטר לצרכים דתיים
לגבי הרשאה זו תהיה בלתי קבילה' ובכה"ג
גם בית המשפט יכבד זאת כיון שזהו ההסכם.
וכתב שכך הם הוסיפו אצלם בשטר המכירה.

אמנם מאידך יעוי' באג"מ (או"ח ד' סי'

צ"ה) שכתב דאין סברא
להחמיר אחר הפסח שלא
לאכול חמץ הנמכר לגוי במכירה
כנהוג, שמא לא היתה המכירה בלב
גמור, דדברים שבלב אינן דברים, ויש גם
חזקה דלא שביק היתרא ואכיל איסורא. ואפ"ת
דבזה"ז ליכא חזקה, מ"מ ליכא נמי אנן סהדי
שלא נתכוין למכור בלב גמור, ולהכי אפילו
אם לא היה בלב גמור, הוי דברים שבלב שאינו
כלום לבטל המכירה עכ"ד.

וכעיי"ז יעוי' למרן אאמו"ר זצ"ל במעדני
ארץ (שביעית פ"א אות י"ח) דאפילו אם
המוכר אינו מתכוין למכירה גמורה בלב
שלם ואין דעתו אלא להערמה בלבד, מ"מ
לא אזלינן בתר מחשבתו ודעתו הפגומה כיון
דדברים שבלב אינן דברים, אלא מתחשבים
רק עם המעשה שהוא עושה. ונסתייע לכך
מדברי הנוב"ק (או"ח סי' י"ח) שכתב וז"ל:
הגע בעצמך, ישראל ימכור לישראל סחורות
באופן המועיל, בחליפין או בהקנאת מקום,
או במקום שכסף קונה ולא ימסור המפתח
ויהיה בלב המוכר להערמה גמורה שמחשב
בליבו לבטל המקח, ואח"כ יבואו לדין, וכי אנו
משגיחין בהערמה דיליה, הלא נקחה את שינוי
בדין ונוציא המקח מידי בע"כ ונאמר שכבר
זכה הקונה. ה"נ כבר זכה הקונה הנכרי ומה לנו
בהערמת המוכר, וכיון שזכה הנכרי שוב אין
כאן בל יראה עכ"ל.

ולפ"ז משמע דגם בבעלי מפעלים שאינם
שומרים תורה ומצוות ואין מתכוונים למכירה
אמיתית כלל אלא רק כטקס דתי, מ"מ המכירה
מועילה דדברים שבלב אינן דברים. ברם יתכן
שגם לדברי אאמו"ר הוא דוקא באופן שאדם
זה הוא עכ"פ ציית דינא' ואם יקראו לו לבי"ד
יהיה אפשרות לאלצו על כך ואל"כ יקרא בשם
'סרבן' וכו' וכדברי הנו"ב שבי"ד יקחו את שינוי
ויוציאו המקח מידו, ולענין זה אמרינן דדברים
שבלב אינם דברים, משא"כ באופן שאפילו אם
יתעקש הגוי להשלים סכום קניית כל החמץ
לא יוכל לקבלו מפני שבעל המפעל אינו ציית
דינא' ואפילו יקראוהו לבי"ד לא יבוא כלל,
וכן אין בידם כח להוציא ממנו החמץ ע"פ
בית משפט כי הבית משפט אינו מתחשב כלל
בשטר זה, ממילא נמצא דאין כאן מכירה כלל
דאין אפשרות לממש אותה וגרע משאר דברים
שבלב ודו"ק.

ונראה דלמעשה ודאי יש לחוש לכך, והיינו
דאם לא יוסיפו בשטר סעיף זה שמחייב את
המוכר ע"פ החוק לממש את המכירה באם
ירצה הגוי, יש מקום לחוש לחמץ שעבר
עליו הפסח. ואם נודמן למקום שמגישים

ומוכרין אותו לו, והוא היה מוכרם עם חמצו [דהנהגה שלא למכור
חמץ בעין לא נהגו בהפסד מרובה ואצל החנווני הוי הפסד
מרובה], ואחר הפסח חזרו וקנו ממנו ע"ש.

2. יעוי' בס' הליכות אבן ישראל (מועדים ע' צ"ה הערה 30) שהגרי"י
פירש זצ"ל אמר שבשנים הקודמות שלא היתה הפרוטה מצויה,
היו מוליכין הקמח וכל החמץ בעין אל החנווני (שהיה יר"ש)

מאכלי חמץ שנמכרו במכירה הרגילה ובעל המפעל או בעל המכולת אינו שומר תורה ומצוות יש מקום להחמיר להמנע מאכילת דברים אלו.

ומאיך נראה דאם בעל החנות או ביהח"ר הוא שומר תורה ומצוות סגי במכירה הנהוגה (בלא תוספת סעיף ה"ל), דהא פשיטא שאינו רוצה ליכשל באיסור חמץ בפסח וממילא ודאי כוונתו למכירה גמורה, ואם הגוי ירצה להשלים המכירה, באמת יסכים על כך כדי שלא יעבור על איסור חמץ בפסח. ומרן אמו"ר זצ"ל הוסיף בזה טעם לשבח דהנה האיסור דחמץ שעבר עליו הפסח הוא קנס דרבנן מפני שעבר על בל יראה ובל ימצא (עי' רמב"ם פ"א מחו"מ ה"ד), ומעתה נראה שאדם שמכר חמצו כדת וכדין ועשה כפי שהורה לו הרב לעשות, וכי יתכן שחז"ל יקנסו אותו על כך, הרי הוא עשה כפי שהורה לו הרבנים ולהיך נראה פשוט דאם נמכר כדת כדין שרי לכתחילה לאוכלו לאחר הפסח עכ"ד.³

מסירת המפתח לגוי

ג. כתב המ"ב (סי' תמ"ח סקי"ב) וז"ל וצריך למסור לו (לגוי) המפתח מחדר שמונח בו החמץ כדי שיוכל לכנס בשעה שירצה וליטול את חמצו שנמכר או ניתן לו, או שעכ"פ יאמר לו הישראל בכל עת שתרצה תוכל ליקח המפתח מחדרך וליכנס בו ליטול את חמצו. ואיסור גמור הוא להניח שום חותם או מסגר על החדר או על החמץ כדי שלא יוכל הנכרי ליטול את החמץ דמוכח מזה דכל המכירה לא היה רק הערמה בעלמא. ואם עשה כן מתחילה בשעה שמכר, אפילו בדיעבד אסור החמץ דלא סמכה דעתיה דעכו"ם עכ"ל. ויעוי' בשעה"צ (ס"ק כ"ו) דיש חולקים וס"ל דאין מעכב מסירת המפתח אולם לדינא נקט המ"ב דהוא לעיכובא ע"ש.⁴

ויל"ע היאך מתקיים בזמנינו דין מסירת המפתח דהא כיום אין מוסרים מפתח לגוי והרי המ"ב נקט דהוא לעיכובא. והנה בדורות הקודמים לא עשו מכירה כללית כנהוג היום, אלא מי שהיה לו הרבה חמץ ונאלץ למוכרו היה מוכרו בפ"ע לגוי, ושם באמת הקפידו על מסירת מפתח לגוי וכדעת ר"פ, אולם בזמנינו שעושים מכירה כללית ע"י הרשאה בכתב לרב והוא מוכר חמץ של כולם לגוי, אין נוהגים במסירת מפתח.

ובאמת דבעיקר הדבר גם כיום שייך לעשות מסירת מפתח אלא שהוא דבר קשה שימסרו לגוי מפתחות של כל אנשי העיר, כמבואר כל זה בשד"ח (מערכת חמץ ומצה סי' ט' אות ו' דף ט: ד"ה והנה על החשש משום מסירת המפתח) ע"ש. ועע"ש (להלן דף י"א ע"א ד"ה והחשש) שכתב דמיעוטא דמיעוטא מוסרים מפתח אבל רובם אין מוסרים, ואינו בדוקא משום ההרשאה אלא גם אם היו מוכרים כל אחד בפני עצמו לא היו מוסרים מפתח ע"ש. ולכאורה צ"ל דסומכים על הנוב"ק (סי' י"ח) והפר"ח (סי' תמ"ח ג') דאין מסירת מפתח מעכב ע"ש, אלא דצ"ע דדעת ר"פ דבעינן מסירת מפתח והמ"ב נקט הכי אף לעיכובא.

אמנם נראה דבאמת גם במכירת חמץ כיום מתקיים דין מסירת מפתח כדבעי. דהנה מי שנמצא בביתו בפסח, סגי בכך שאם הגוי ידפוק בדלת ויבקש לראות את חמצו, יראהו בעה"ב כל הדברים שמכר לו והוי כמסירת מפתח כיון שיש לו אפשרות לקבל את חמצו, ומי שעוזב את ביתו לפסח, באמת צריך לציין בשטר המכירה המקום שיוכל הגוי לקבל המפתח לראות את חמצו, דאל"כ הרי מוכח שאינו אלא הערמה בעלמא וכדכתב המ"ב. וגם מי שנוסע ליום או יומים, צריך לציין היאך יוכלו למוצאו לקבלת המפתח כדי שלא תהא הערמה במכירה. [ויתכן שעל יום או יומים בלבד אינו מעכב דרך בנ"א שאין נמצאים תמיד בביתם, והגוי מבין שאם לא נמצאים יוכל למוצאם במשך החג]. ובאמת שדבר זה מפורש בשטר ההרשאה שבעל החמץ מתחייב למסור לגוי את המפתחות לכשידרש. וכן באם יעדר מביתו יהיה אפשר להתקשר לטלפון וכו' להשיגו. ונמצא דדין מסירת המפתח מתקיים כהלכה וכדנזכר בשטר ההרשאה וגם בשטר המכירה שבין הרב לגוי.

העולה מהדברים

א. דעת השו"ע ורוה"פ דמכירת חמץ מועילה אע"פ שידוע שהגוי אינו נוגע בחמץ כלל ואחר הפסח חוזר ומוכרו לישראל, ודעת הגר"א (במעשה רב) דאין לסמוך על המכירה אלא"כ מוכרים החמץ לגוי לצמיתות. (אות א'). ויעו"ע בתבו"ש (בבכור שור פסחים כ"א ע"א) משכ"ב.

ב. לענין דינא, מנהג ישראל לסמוך על המכירה (כהשו"ע ורוה"פ). ואף בזמנינו שמוכרים ע"י הרשאה לרב והוא מוכר החמץ

של כולם לגוי ובכה"ג גרע טפי לענין הסמיכות דעת של הגוי לקנותו, מ"מ מסבירים לגוי כל ענין המכירה והקנינים וסומכים על כך דהוי מכירה כדין. (אות א'). אמנם כמה אחרונים החמירו לדינא במכירה דידן שהוא ע"י הרשאה. ועי' בסמוך לענין חמץ גמור.

ג. לענין חמץ גמור, נראה דלכתחילה אין לסמוך על המכירה אלא ישתדל לגמור החמץ ומה שנשאר בידו יבערנו בשריפת חמץ, דעיקר תקנת המכירה היתה עבור בעלי חנויות ובתי חרושת שיש להם הרבה מאד חמץ והוא הפסד מרובה, משא"כ באדם פרטי הנכון הוא שיקיים בחמץ שנותר בידו מצות ביעור חמץ. אמנם אם שכח בביתו חמץ גמור ומצאו בפסח, הרי"ז נכלל במכירה ומותר לאוכלו לאחר הפסח. (אות א').

ד. אם נאלץ למכור מן חמץ יקר, יש אפשרות שימכרנו לחנות שהבעלים הוא יר"ש ובעל החנות יכניס זאת במכירה שלו ואחר הפסח יחזור ויקנה ממנו החמץ (אות א').

ה. חמץ שנמכר לגוי כדת וכדין, מותר לכתחילה לקנות ולאכול ממנו לאחר הפסח. ולכן בעל חנות או ביה"ח שומר תורה ומצוות שעשה המכירה כפי הנהוג, מותר לקנות ממוצריו לאחר הפסח. ובאם אינו שומר תורה ומצוות, אם המכירה נעשתה כפי שהנהיג מן הגריש"א זצ"ל שיהיה תקף גם ע"פ החוק דינו כנ"ל ומותר לקנות ממוצריו, ואם עשו רק מהמכירה הרגילה, יש לחוש לקנות ממוצריו משום חמץ שעבר עליו הפסח. (אות ב'). והרוצה להחמיר כדעת הגר"א (ועי' בתבו"ש פסחים כא.) אינו מסתמך על המכירה כלל וקונה רק מדברים שלא נמכרו לגוי. (אות א').

ו. נקיטת הפוסקים דא"צ קנינים של המלכות אלא סגי בקנינים דאורייתא ודרבנן. אמנם באופן שבעל החמץ אינו שומר תורה ומצוות וחושב את המכירה רק כענין של דת, נקיט מרן הגריש"א זצ"ל דצריך להוסיף סעיף בשטר שע"ז השטר יהיה תקף גם מבחינה חוקית, ואם לאו אין לאכול מחמץ זה אחר הפסח עכ"ד (אות ב').

ז. נקטינן להלכה כהפוסקים דצריך מסירת מפתח של מקום החמץ לגוי והוא לעיכובא במכירה. ואמנם בזמנינו אין מוסרים מפתח, מ"מ מקיימים זאת ע"י שכותבים בשטר ההרשאה שהמוכר מתחייב לאפשר לגוי לראות את חמצו לכשידרש (אות ג').

3. וזכורני שפע"א בקשני כ"ק האדמו"ר הגה"צ ר' מאיר זצ"ל מאמשינוב שאבקש מהאבא (מרן הגרש"ז) זצ"ל שידבר עם הבד"ץ העדה החרדית שיפרסמו הזמן שהמאפיות משתמשות כבר בקמח החדש שנטחן לאחר הפסח כדי שהציבור שזוהר בזה ידע מתי יש כבר קמח חדש. ואמר לו אמו"ר זצ"ל שאומר לאדמו"ר שהוא לא יעשה דבר

4. וסיים המ"ב וז"ל ומ"מ אם בתחילה מכר כדין ואח"כ נתן מסגר על החדר או חותם על החמץ אף שאסור לעשות כן, מ"מ אין החמץ נאסר בשביל מה שעשה שלא כהוגן אחר המכירה ע"ש.

אוצר ההלכה

תשובת מערכה ופסק הלכה בנושא העומד על הפרק

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

מינה שליח למכור חמצו ואינו יודע אם מכר ואינו זוכר את מי מינה, מה דינו אחר הפסח.

או' ט"ז], וא"כ גם בניד"ד כיון דשם חמץ בפסח הוא איסור תורה והוי כעיקרו דאורייתא וא"א לסמוך אחזקה דשליח עושה שליחותו ולא דמי לתחומין שעיקרו דרבנן ואין לו עיקר מה"ת.

ג) ובגליון רעק"א שם כ' לדון בדברי המשנל"מ כיון דלר"ש וסיעתו סמכינן אחזקה דשליח עושה שליחותו גם בדאורייתא וכ"ש בדרבנן שיש לו עיקר מה"ת וא"כ י"ל כשדנים על דרבנן דהוי ספיקא דרבנן דהא להר"ש סמכינן אחזקה זו, ואף דלר"ת לא סמכינן בכה"ג די"ל עיקר מה"ת מ"מ ספיקא דרבנן לקולא אף בדרבנן ש"ל עיקר מה"ת וכמ"ש המשנל"מ גופי' שם, וא"כ ה"ה הכא לגבי אחר הפסח שהוא רק איסור דרבנן י"ל דהוי ספיקא דרבנן ולקולא דלהפוסקים כר"ש סמכינן אחזקה ולהפוסקים כר"נ א"א לסמוך אחזקה כשעיקרו מה"ת, מ"מ לגבי אחר הפסח שאיסורו רק דרבנן ספיקא לקולא.

עו"כ המשנל"מ שם לדון כיון שהמכירה היתה רק בכסף והוא בפלוג' דרבנותא בעכו"ם אי קונה בכסף ואפי' ודאי עשה שליחותו הוי ספיקא אי חלה המכירה, ואף שעתה הנידון רק לגבי קנס שעשה בו מום מ"מ א"א לומר ספיקא דרבנן לקולא דהא שורש הספק הוא בדאורייתא אי חלה מכירתו ומספק מחמירינן לחוש שלא חלה המכירה בספד"א לחומרא מ"מ אסור גם אחר עשיית המום דהוי ספד"א שנתגלגל לדרבנן דאולינן לחומרא וכמ"ש מהריב"ל בספק טריפה שנתבשל בכלי ועתה אינו בן יומו שאסור רק מדרבנן מ"מ א"א להקל עתה ולומר ספיקא דרבנן לקולא כיון ששורש הספק באיסור תורה אי הוי טריפה ומחמירנן לחומרא תו אסור גם כשנעשה אינו בן יומו עיי"ש ב, וכן ממש"כ באו"ה בספק טריפה שנתערב ברוב מין במינו דל"א ספיקא דרבנן לקולא כיון ששורש הספק באיסור תורה ונתגלגל ע"י ביטול לדרבנן.

ובתשו' רעק"א מהדו"ק סימן ס"ד כ' לדון בדבריו די"ל לגבי ביטול תקנו חכמים דאינו ביטול פחות מס' או באינו בן יומו אשווהו מדרבנן כהן יומו וכיון שבדאורייתא פסקנו לחומרא תו גם לגבי

שנהוג הרי שהמכירה אין בה בשביל להתיר איסור תורה כיון שבדאי א"ע מחמת ביטולו. והנ"מ לגבי אחר הפסח דקי"ל בסימן תמ"ח סעי' ה' שאפי' ביטל חמצו ואינו עובר בב"י מ"מ אסור אחר הפסח אם לא מכרו וא"כ י"ל דכל נושא המכירה רק לגבי אחר הפסח והוי ספק בדרבנן וסומכים על חזקה שליח עושה שליחותו, או י"ל דסו"ס הנפק"מ גם בדאורייתא אם צריך לבטל החמץ הנמכר ולגבי הדאורייתא אין סומכין על החזקה שליח עושה שליחותו וכבר נפסק שא"א לסמוך על חזקה זו וא"כ י"ל דגם ל"מ לגבי אחר הפסח אף שאסור רק מחמת קנס דרבנן.

ב) והנה במשנל"מ בפ"ד מבכורות הל"א בתשו' שנסאל בא' שהיתה לו בהמה מבכרת ועשה שליח למכרה לגוי ואינו יודע אם מכר וילדה בכור אי סמכינן על חזקה שליח עושה שליחותו להקל והאריך בפלוג' דרבנותא אי סמכינן אחזקה זו באיסור תורה וגם כמה פקפוקים די"ל דגם לרב ששת לא סמכינן אחזקה עפ"י מה שכ' התוס' שם והרא"ש דרק אם המשלח יכשל באיסור אם לא יעשה שליחתו בזה סמכינן דשליח עושה שליחותו, אבל אם לא יכשל או בנידון דבכור שאינו ממחר למכרו שיש זמן עד שתלד וכיון שיכול לשהות במכירתו תו י"ל דנאנס ולא עשה שליחתו ועוד דשמא הנכרי לא ירצה לקנות וא"א לסמוך אחזקה זו, ואח"כ כ' שהבעלים עשו מום בבכור וכל איסורו אחר עשיית המום לאכלו הוא רק מדרבנן וא"כ י"ל דחזקה שליח עושה שליחותו כיון דהנידון רק מדרבנן, ואח"כ מסיק דאף בדרבנן כיון שעיקר איסורו הוא מה"ת ועיקר שם בכור הוא מה"ת ע"כ אפי' שהנידון עתה לגבי קנסא דרבנן מ"מ לא סמכינן דשליח עושה שליחותו, ואייתי ראייה דגם במעשר פירות דהוי רק דרבנן לשיטת תוס' מ"מ אזלינן לחומרא וכמ"ש תוס' בעירובין ל"ב א' ד"ה תאנים וכו' [ובדף ל"ז ב' גבי מעשר ירק עיי"ש ד"ה מאן תנא וכו'], וכן לרמב"ם בפ"א מתרומות הל' כ"ו דבימי עזרא אפילו דגן תירוש ויצהר הוי דרבנן ואפי"ה לא סמכינן אחזקה זו כיון שעיקרו מה"ת וע"כ לא סמכינן בבכור אף עתה שנעשה מום אחזקה דשליח עושה שליחותו כיון שעיקרו מה"ת [וכ"פ בחזו"א מעשרות סי' ז'

שאלה: ראובן פגש את שמעון שהולך למכור חמצו ואמר ראובן תהיה שליח גם למכור חמצי ואח"כ לא פגשו ואינו זוכר למי מינה האם סומכים שמסתמא מכר חמצו. ב. ואם אחר שמע שראובן בקש משמעון שימכור חמצו והלך האחר ומכר חמצו. ג. בזמנינו שממנים שליח למכור החמץ והשליח ששלח ראובן או האחר צריך למנות את הרב בשליחות ראובן מהו.

תשובה: יכול לסמוך על השליח לגבי אחר הפסח שמכר חמצו לעכו"ם. ב. אם אחר מכר החמץ תליא בפלוג' דרבנותא אי מהני זכייה למכור ממון חבירו וספיקא דרבנן לקולא. ג. מהני מה שאחר אמר להרב שפלוגי מינהו לשליח וה"ה דסמכינן דשליח עושה שליחותו כנ"ל אות א'.

מקורות

א) בגמ' במס' עירובין ל"ב א' נחלקו רב נחמן ורב ששת אי סמכינן באיסור תורה על חזקת שליח עושה שליחותו, לר"נ אין סומכים באיסור תורה להקל על חזקה זו, ולרב ששת גם בדאורייתא סמכינן אחזקה זו, ובדרבנן לכו"ע סמכינן על חזקה זו. ונח' רבנותא אי קי"ל כר"נ או כר"ש, ובתוס' ד"ה רב ששת כתב בשם הרב ר' שמשון שפסק כרב ששת להקל דקי"ל כרב ששת באיסורי, ור"ת פסק כר"נ להחמיר עיי"ש באורך. והרמב"ם בפ"ד מהל' תרומות הל"ו פסק כש"ס דחולין י"ב א' באומר לשלוחו צא ותרום ומצא תרום אסור לאכול מהפירות ולא סמכינן על חזקה זו ואפשר שאחר תרם ואין תרומתו תרומה, וכ"פ בשו"ע יור"ד סי' של"א סעי' ל"ד [ועיי"ש ברמ"א ובבהגר"א שם ובמג"א סי' ת"ט מה שתמהו על דברי רמ"א עיי"ש ב].

ויש להסתפק בניד"ד שע"י מכירת חמץ אינו עובר בב"י וב"י וממילא גם מותר באכילה אחר הפסח ונידון הספק על איסור תורה אם מכר החמץ ואינו עובר בב"י, אך אם ביטל חמצו מלבד המכירה כפי

הדרבנן שקבעו שאינו ביטול או שדינו כהן יומו אסור, אבל בנידון המשל"מ שאפילו הטיל בו מום לא אמרו שאין מום מתירו אלא רק קנס לעושה המום ואילו לאחרים או לבנו לא קנסו וא"כ י"ל דבספקו מותר דהוי ספיקא דרבנן אי קנסוהו ולקולא עיי"ש ב.

ד) ולפי"ז גם בנידו"ד מה שאסרו אחר הפסח הוא איסור חדש ואין בו סרך של דאורייתא לומר שרבנן החמירו שיש כאן איסור תורה כמו גבי ביטול, א"כ י"ל דלגבי אחר הפסח הוי ספיקא דרבנן או כר"ת או כר"ש וכמ"ש הרעק"א בגליון וא"כ י"ל דבספיקא דרבנן לקולא אף ששורש בספק הוא גם לגבי איסור ב" ובי"מ עתה הנידון רק על דרבנן וספיקא דרבנן לקולא.

ענף ב'

אם אחר שמע ואמר שמכר חמצו לגוי

א) הנה בשו"ת אבני נזר או"ח הל' פסח בסי' שמו"ז דן בקהל שנתנו הרשאה לרב למכור חמצם וחלה הרב ולא מכר והדין של העיר מכר את חמצם, ונס' האבני נזר אי מהני מכירתו כיון שלא מינהו למכור החמץ, וכ' האבני נזר דכיון דניחא לאנשי העיר שימכרו חמצם שהרי גילו דעתם בנתינת הרשאה לרב מסתמא ניחא להו גם שימכרו הדין דוכין להו, וכמ"ש התרומת הדשן בסי' קפ"ח דרק בתרומה אמרינן בחולין י"ד א' שאינו רוצה שאחר יתרום דשמא אינו יודע דעתו של בעה"ב אבל בהפרשת חלה שפיר ניחא לבעה"ב עיי"ש, וכן במכירת חמץ שכותבים

עפ"י שומת בקיאיין אין נ"מ לאנשי העיר אם הדין ימכור. ואח"כ כ' דאי המכירה חלה מדין זכין יתכן שאח"כ יגידו דלא ניחא להו ותתבטל המכירה, ומדין הואיל חשיב חמץ דידהו דאי בעי יבטלו את המכירה וכמו אי בעי מיתשיל עליה בפסחים מ"ו ב' עיי"ש ב, ומסיק שיגלו דעתם בפסח שניחא להו ומכאן ולהבא בודאי חל המכירה, ועיי"ש מ"ש לגבי העבד ומסיק לבטל החמץ ברוב.

יל"ע לשי' הרשב"א בקידושין ס"ג ב' דזכות גמור א"ל למחות בגונא שכופין אותו כמו בשחרור עבד, א"כ י"ל דגם הכא כיון דזכות גמור למכור החמץ וכופין אותו מתקנת חז"ל דחייבים לבער החמץ או למוכרו וכופין גם בדרבנן וכמ"ש תוס' בכתובות פ"ו א' ד"ה פריעת בע"ח וכו' א"כ י"ל דלא תועיל מחאתם, ודברי האבני נזר הם לשי' תוס' בקידושין כ"ג ב' ד"ה מהו וכו' שהעבד יכול למחות ועי'.

אמנם בקצוה"ח בסי' רמ"ג סק"ה חולק על תרוה"ד וס"ל שא"א למכור מדין זכין דל"א זכין מאדם ורק לאדם, וחלק על תרוה"ד שפסק שהמשרתת יכולה להפריש חלה בלא דעת בעה"ב מדין זכין, וכ"פ הרמ"א ביור"ד סימן שכ"ח סעי' ג', ולדעת הקצו' ל"מ מכירת הדיין את חמצם דל"מ דין זכין למכור את נכסיו לאחר.

אמנם י"ל דהוי ספיקא דדינא אי מהני המכירה וספיקא דרבנן לקולא ואף שי"ל עיקר בדאורייתא ושורש הספק הוא גם לגבי איסורא דבי"ב ובי"מ, מ"מ כפי שכתבנו לעיל סמכין על הספק לגבי איסור חמץ שעבר עליו הפסח, ובפרט שהרמ"א פסק כתרוה"ד בודאי מהני המכירה,

אך עדיין צריך לחוש לדברי האבנ"ז שמסיק שם לבטל החמץ ברוב עיי"ש ב.

ענף ג'

בוה"ז שהשליחות למנות שליח

א) והנה בוה"ז שעשיית השליח אינו למכור החמץ אלא להודיע לרב ולמנותו או להודיעו שהמשלח מינהו למכור חמצו בוה"ז דבודאי מהני אם אחר הודיעו דהא גלי דעת' שרצונו שפלוני יהיה שלווח ואין השליח פועל חלות בממונו ורק ממנהו להרב לשליח של פלוני, והנה בודאי סגי בגילוי דעת ואין צריך לדין זכין ושליחות דהוי רק הודעה בעלמא שהמשלח מינהו לשליח, וכעין זה כ' הנתיבות בסי' קפ"ה סק"ב דאם המוכר הודיע להקונה ע"י שליח עכו"ם או קטן דלאו בר שליחות ואמר לו שהמוכר אמר ללוקח שימשוך בשם המוכר דאין כאן פעולת שליחות וכמעשה קוף בעלמא עביד עיי"ש. וכ"כ שם בחי' סק"ב אם הלוקח שלח כסף להמוכר ע"י עכו"ם וחש"ז והדיע שרצונו לקנות קנה ע"י הבאת הכסף דהוי מעשה קוף בעלמא, וה"ה בנידו"ד אם אחר הודיע לרב שפלוני מינהו לשליח בודאי מהני והשליח נאמן לומר כן דע"א נאמן באיסורין, וכן קטן נאמן בבדיקת חמץ כמבואר בסי' תל"ז סעי' ד'.

[אמנם בעכו"ם שיאמר כן וכן בשליח עכו"ם י"ל דל"א חזקה שליה עושה שליחותו כמבואר בשדי חמד מערכת ח' כללים כלל קי"א וגם אינו נאמן לומר כן]. אבל קטן יהיה נאמן לומר שהמשלח מינהו להרב לשליח למכור חמצו.

הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרום שליט"א

ליבון קל בפסח

א. יל"ע אי מותר לעשות ליבון קל בחוה"מ פסח בהגעה אסור לעשות עי' בסימן תכ"א ס"א [ואם מגעיל רק מחומרא בעלמא כגון שנפל כלי חם על הרצפה דמדינא מותר ורק מחמירין לא להשתמש בו עיין בפוסקים דאפשר להגעיל בפסח]

וליבון מותר בפסח דהליבון שורף הבליעות ולא רק פולט שנחוש דהבליעה יחזור לתוך הכלי אחר שנפלט עיין סי' תנ"ב ס"א ברמ"א.

איך הדין בליבון קל אי פולט וא"כ אין ללבן בפסח או דשורף החמץ וא"כ הוי כליבון חמיר דמותר בפסח

והנה עי' בפרמ"ג סי' תנ"ה סק"ד במשב"ז דס"ל דליבון קל רק פולט וע"כ אין ללבן בפסח דשמא הבליעות יחזור ומשהו ונטל"פ אסור לדין עיין סי' תמ"ז ס"י ע"ש.

והנה נראה אף להפרמ"ג דמחמיר הוא רק שרוצה לעשות ליבון קל במקום

הגעלה דהיינו שהחמץ נבלע בכלי אבל אם רוצה לעשות ליבון קל כשיש סדק בכלי ויש חשש שיש חמץ בעין תוך הסדק דאז יש לעשות ליבון קל ע"ש בסי' תנ"א ס"ד וכה"ג ודאי יועיל אף להפרמ"ג ליבון קל בפסח דכשהחמץ בעין ודאי הליבון קל שורפו ומה"ט צ"ע הפרמ"ג דאפי' אם החמץ הוא תוך הכלי והליבון אינו שורפו בפנים אלא פולטו מ"מ ברגע שפלט החמץ ע"י הליבון כיון שהחמץ בעין ודאי שורפו וא"כ אין חשש שיבלע לכו"ע, כן נראה לכאורה.

ב. בענין כלים שבישלו בהם חמץ בפסח

נשאלתי לגבי מה שהיה בעיר אחת בחו"ל, שמכרו לכבוד פסח קציצות דגים שמעורב בתוכן קמח מצה חמץ, משום שחשבו שזהו קמח מצה כשר לפסח. לפני יו"ט בישלו את הדגים הללו, ורק בחוה"מ נודע שבקציצות הדגים היה מעורב חמץ, ולא היה בו שיעור שישים מן ההיתר, כדי שיתבטל בשישים [קודם הפסח] דין הדגים, שוודאי אסור לאוכלם ואסור ליהנות מהם, ויש לבערם בחוה"מ כדן חמץ גמור. השאלה היא, האם מועיל להגעיל את הכלים בחוה"מ פסח אחר שעברו כ"ד שעות,

כאשר הקדירה תהיה אינו בן יומו, או דאינו מועיל להגעה.

תשובה: עי' באו"ח סי' תנ"ב ס"א, דבפסח אפילו בחוה"מ אי אפשר להגעיל כלים מאיסור חמץ, לפי מה דקי"ל בס' תמ"ז סעיף ו' ברמ"א דבפסח אסור חמץ הנותן טעם לפגם במשהו, ובכל פעם כשמגעיל כלי יכול ליכנס חמץ אשר בלוע בכלי אל המים, ויחזור אל הכלי שמגעיל, והגם שהוא נוטלפ"ג, מ"מ אסור הרמ"א נטל"פ בפסח ואפילו אם יש במים שישים נגד הבליעות גם כן אסור, עיין שם בנו"כ.

אכן נראה עצה היאך יהא אפשר להגעיל את הכלים בשעת הדחק, והוא שיתן בתוך המים שמגעיל בהם את הכלים דבר שפוגם מאוד, כגון סודה קאוסטית וכדומה, אשר הוא פוגם את החמץ לגמרי ומשהו לעפר בעלמא. ואפרש טעמי, דעי' במ"ב סי' תמ"ז ס"ק צ"ו, דכתבו הפוסקים דאפילו דנטלפ"ג אסור בפסח, מ"מ אם נפסד לגמרי עד שיהא כעפרא דעלמא אין בו איסור כלל, ואפשר דאף שנפסד לאחר זמן איסורו דאסור

בהנאה וכו' מ"מ אינו יכול לאסור התערבות, דזה לא נקרא הנאה, דמפסיד המאכל. עכ"ל המ"ב. והמקור הוא בחק יעקוב שם.

[ועי' בשו"ע הרב סוף סי' תמ"ז, דמשמע דס"ל דבפסח לא מהני ע"ש.]. ולפי"ז מה שחוששין דטעם החמץ שנפלט ע"י ההגעלה ייכנס לתוך הכלי, ואפילו דהוי נוטלפ"ג ורק משהו מפני דמשהו חמץ אסור בפסח, מ"מ הכא שבמים של הגעלה יש בתוכו דבר הפוגם לגמרי את כל המים ומשווהו לעפר בעלמא, א"כ נפגם לגמרי טעם חמץ הנפלט ומתערב עם שאר המים. והואיל ונפסד לגמרי מיד ביציאת הבליעות למים, תו אין חשש, אפילו יכנס שוב לתוך הקדרה ודו"ק.

ויש לצרף ג"כ דעת שו"ת המכתם לדוד [מר'] דוד פרדו באו"ח סי' כ'] מובא באורחות חיים החדש ובכף החיים סי' תנ"ב ובמעדני שמואל הל' פסח ובעוד פוסקים, שהתיר למי שהגיע בערב פסח לכפר של עכו"ם, שאם לא היתה לו יכולת לקנות כלים חדשים ולא להגעיל את הישנים קודם הפסח, דיוכל להגעילם אף בפסח. וזאת בדווקא כאשר אינם בן יומו, דבכה"ג סומך על הפוסקים הסבורים דנוטלפ"ג מותר בדיעבד בפסח. ע"ש.

והנה בני"ד שזה שעת הדחק גדול באופן דאי אפשר דכולם יקנו סירים חדשים לפסח, דיש לסמוך על הג"ל להגעילם בחוה"מ פסח במים שיש בתוכם דבר הפוגם לגמרי, ואם אפשר בכלי שיש בו מים שישים נגד הכלי שמגעיל. ובתנאי שיסכימו עימי מגדולי הוראה.

ג. שאלה: בחניון הגדולים מתחת הבנינים הגדולים דשכיחי שם חמץ מהילדים שמשחקים שם כל השנה ועורבים לא מצוי שם על מה סומכין לא לבדוק שם דהבדיקה קשה מאוד דיש שם שטחים גדולים ואין עצה למוכרו לגוי כל החניונים דהא משתמשים בו בפסח באופן קבוע ולא ארעי ואם מוכר המקום לגוי אסור ליכנס שם בקבע דהוה ריעותא בהמכירה

תשובה: נראה דיש עצה דכל אחד ואחד שדר שם בבנינים הג"ל יפקיר חלקו בחניון בפני שלושה כהפקר גמור ואז אין עליו חיוב בדיקה וכה"ג כ' הפוסקים דמי שיש לו חצר משותף עם גוי או חילוני שהם משתמשים בפסח בחמץ שיפקיר חלקו במקומות המשותפים ואז אינו עובר ע"י תשובות והנהגות ח"א סי' רפ"ט ועייש בח"ב סעיף יוד רי"א ס"ק א' דאף שהפקיר המקום מותר לו להשתמש במקומות שהפקיר כיון דאין השכנים מקפידים על כך ואין זה נחשב כאילו קוננו שוב עיי"ש.

ומ"מ נראה דכל א' מהדיירים צריך להפקיר ואינם יכולים לעשות שליח להפקיר דשליח אינו יכול להפקיר ע"י בב"י סו"ס תל"ד בשם הר"ן והריטב"א ריש מס' פסחים ורק לבטל ע"י שליח אפשר אע"ג דהביטול הוא מטעם הפקר כיון דחמץ בלאו הכי אינו ברשותו ולכן גלווי דעתא בעלמא דלא ניחא ליה בזה סגי עיי"ש. אבל להפקיר המקום

דהוה ברשותו אע"ג דיש בתוכו חמץ מ"מ להפקיר המקום א"א ע"י שליח.

והנה ע"י בחק יעקב סי' תל"ד ס"ק י"ד דמסביר למה יכול לבטל ע"י שליח אע"ג דא"א להפקיר ע"י שליח וז"ל אע"ג דבכל התורה כולה קיי"ל שליחו של אדם כמותו היינו כיון שלא זיכה נכסיו לשלוחו לכך לא יכול להפקירו א"כ הכא אמרינן מסתמא ניחא ליה וזיכה לשלוחו חמצו כדי שיוכל להפקירו ולבטלו עיי"ש.

וא"כ בני"ד אם כל אחד ואחד מהדיירים יזכו לאחד מהדיירים חלקם בחניונים אז יכול להלה להפקיר חלקם אבל בלאו הכי צריך כל אחד ואחד להפקיר חלקו כדין הפקר בפני שלושה.

ברם יש לעיין איך קונה חלקו בחניון אח"כ בחזרה הא אין עושה שום קנין ובמה שמשתמש שם אין זה חזקה דגם שהיה הפקר השתמש שם.

וכן אפשר לדמות לאו"ח סי' רמ"ז ס"ג ברמ"א לגבי שביתת בהמה דיכול להפקירה לפני ג' בני אדם כדין שאר הפקר ואפ"ה אין שום אדם יכול לזכות בה דודאי אין כוונתו רק כדי להפקיע מעליו איסור שבת ועיי"ש במ"ב דהוה הפקר רק ליום אחד ה"נ י"ל דהוה הפקר רק לפסח וצ"ע אי צריך לזכות אח"כ או מעצמו נקנה לו ועי' שו"ע הרב בקונ"א תמ"ה ס"ק א'.

ספירת העומר

א. בגד חדש לימי הספירה

שאלה: נוהגין לא לחדש בגד חדש חשוב בימי הספירה, מי שאין לו בגד אחר שאינו קרוע האם מותר לחדש בגד חדש

תשובה: כ' הפוסקים דבגד שאינו חשוב מותר לחדשו ובגד חשוב אם אין לו בגד אחר ג"כ מותר לחדשו כיון שזה מנהג לא לחדשו בשעת הדחק שאני.

ומ"מ נראה דיכול ליתן לחבירו הבגד החדש שילבשו לכמה זמן וחבירו כיון שאין הבגד שייך לו אין לו שמחה במה שלובשו לכמה זמן אע"פ שהבגד חדש ואחר שחבירו הלך בו כמה זמן כבר אינו חדש אז מותר הבעל הבגד ללבושו.

חוה"מ

א. שאלה: אי שרי ללמד בחוה"מ בשכר, חינוך מיוחד לילד, דאם לא ילמד עמו בחוה"מ ילך לטמיון קצת מה שלמדו מקודם. ואם מותר ליקח שכר ע"ז?

תשובה: יש להקל מכמה טעמים, ואע"ג שאסור ליקח שכר במועד דהוה עובדא דחול עיין או"ח סי' תקמ"ב ס"א, ובמשנ"ב שם ס"ק ב' ועיין במשנ"ב סי' תקמ"א ס"ק ט"ז ובשעה"צ ס"ק כ"ו, ועיין בחיי אדם כלל ק"ו ס"ט דיש מתירין ליקח שכר לצורך ע"ש.

ובנד"ד הוה ג"כ לצורך המועד והוה ג"כ הפסד דאם לא ימשיך ללמוד בחוה"מ ירד קצת לטמיון

מה שלמדו מקודם.

ועוד דעיין בספר שש"כ (פכ"ח) דשומר טף מותר ליקח שכר במועד עבור השימור, דשימור הגוף הוה כאוכל נפש, ע"ש. א"כ ה"נ ללמד חינוך מיוחד הוה ג"כ כאוכל נפש, כיון שגוף הילד נעשה רגוע יותר ע"י הטיפול בו ודו"ק.

ב. שאלה: מי שרוצה להיות שוחט אי שרי ליה להתלמד בחוה"מ איך להשחיו ולהעמיד היטב סכין של שחיטה.

תשובה: נראה כיון דהשחזת סכין של שחיטה הוי מעשה אומן ואינו לצורך חוה"מ אסור להשחיו. וראה דעיין (בסי' תק"מ ס"ו) דמותר להשחיו סכין לצורך מועד וע"ש בביאור הגר"א דמותר אפילו מעשה אומן ואפילו בלא שינוי כיון דהוה לצורך או"נ ע"ש. וא"כ בנד"ד דאינו לצורך או"נ אלא מעשה אומן גרידא לא הותרה בחוה"מ.

ג. ללבוש בגד חול בחוה"מ כדי לחדשו

שאלה: מי שקנה בגד חדש לחול לפני פסח ועדיין לא לבשו ורוצה לחדשו בחוה"מ פסח דאחר פסח הוי ימי הספירה ואין מחזשים בו בגדים חדשים, האם מותר לו ללבוש הבגד של חול בחוה"מ לכמה זמן.

תשובה: הגם דבחוה"מ אין ללבוש בגדי חול אלא בגדי שבת ויו"ט כמש"כ המג"א בסי' תק"ל ס"ק א' ואפילו בביתו כשאין רואין ג"כ אין ללבוש בגדי חול כמו לגבי שבת שהביא המ"ב בסי' רס"ב ס"ק ו' דאפילו מי שהוא בדרך לבדו ובבית גוי ג"כ ילבש בגדי שבת כי אין המלבושים לכבוד הרואים כי אם לכבוד שבת ע"ש, וה"נ בחוה"מ.

מ"מ נראה כיון דאינו לובש בחוה"מ הבגד חול כדי לזלול בחוה"מ אלא לובשו כדי שיוכל ללבושו אחר הפסח נראה דיש להקל שיכול ללבוש הבגד חול בצנעה בביתו בחוה"מ לקצת זמן כדי שיוכל ללבושו בימי הספירה.

ד. אין לקמט בחוה"מ כרטיסי תחנה דהוי טרחא לצורך חול וזה נחשב למלאכת מכה בפטיש כמו שכתבו הפוסקים לגבי שבת שאין לקמט קמט חזק העלונים וכדומה.

אך אם כוונתו הוא להעסיק הילדים שיהי' להם תעסוקה א"כ הוי לצורך המועד ומותר לעסוק בה.

ה. הגם שחז"ל אסרו לכבס בגדים בחוה"מ שלא יכנס לרגל בבגד מנוול, מ"מ נראה דאסור אפילו לא שייך האי טעמא שהרי מטפחת הידיים התירו לכבס רק בשביל שמתלכלך תמיד אע"פ דבלאו הכי מותר שהרי אינו לובשו ולא שייך הטעם שלא יכנס לרגל וכו' אלא ע"כ דחז"ל אסרו כל מיני בגדים לכבס אע"פ שלא שייך הטעם.

ולכן נראה לאסור למה שנשאלתי אי מותר לכבס בגד חדש משום נקיות, וכן אי מותר לכבס בגד חדש שהוא רחב כדי לכוונו, הגם שלא שייך הטעם שלא יכנס ברגל וכו' מ"מ כיון דבהני בגדים שייך כיבוס אסרו חז"ל.

פסקי הוראה

מענה על שאלות אשר באו אל פתחי הרבנים ונימוקם עמם מהיכן נדונו

הגאון רבי מרדכי אייכלר שליט"א

בענין כיריים עם התקן למניעת דליפת גז, ביום טוב

שאלה: כיריים שיש בהם פטנט למניעת דליפת גז, וזה על ידי מוגנט מיוחד, שמתרומם רק על ידי חום, וכשאין חום הפקק נופל וסותם את דליפת הגז. השאלה, מה דינו והאם מותר להדליק את הגז ביום טוב

צדדי השאלה:

האם שרי דמותר להעביר אש לגז ביום טוב או שיש בזה איסור משום תיקון מנא, היות שעל ידי הדלקת הגז, נפעל פעולה במוגנט.

תשובה:

נראה דיש להתיר בזה מכו"כ צדדים.

הנימוק:

הנה לכאורה יש לאסור, מצד תיקון מנא, וזה היות שהמוגנט מקבל כח על ידי החום, יש לחשוש בזה, כפי שכתב החזון איש, דבעשיית חשמל יש איסור משום תיקון מנא, וכפי שהבאנו בזה בספרנו בירורי הלכות ח"א סימן כ"ג - וז"ל החזו"א בסימן נ' ס"ק ט', - ובפתיחת החשמל שמכניסים הזרם בהחוטין חשיב לעולם כתקע, [עו"ש שהוכיח שיש בנין בכלים מדאורייתא אם תקע, היינו אם חיברו בחוזק] דאף אם תימצא לומר דקנה של סיידים אף בתקע אינו אלא מדרבנן, היינו דוקא בהרכבה של ב' גשמיים שאפשר לחשב כשניים משתתפין בפעולה אחת אין התקיעה מכרתת לגשם אחד כל שפירוקו נחוץ וכו', אבל תיקון צורה להגשם ונעשה על ידי זה שימוש, ודאי חשיב בונה ואף אם השימוש הוא לשעות מיוחדות ואחר כך פוסקו, דהפסיקה הוא מכאן ולהבא והצורה הראשונה אינה בת פירוד מן הגשם, וכו', וחייב אף דפוסקו אחר שעה, ואחרי שההדלקה הוא בנין הכיבוי הוא סותר. עכ"ל.

ונראה בבירור חידושו של החזון איש דהמכניס חיות בדבר גשמי הרי זה תיקון כלי, הכוונה בזה כשם שידוע שכל מתכת אם ישפשו אותה במוגנט, הרי הברזל עצמו יקבל כח מוגנטי. כמו כן החוט החשמלי שיש בו זרם, יש בו כח מוגנטי חזק מאוד כידוע, והנה כח מוגנטי זה אינו דבר הנראה, ואינו אלא צורה בהחומר, שהברזל עצמו מקבל כח של מוגנט, ודבר זה הוא תיקון מנא, הפיכת ברזל למגנט הריהו תיקון כלי, והאיסור בזה כמו בחידוד סכין שאסור משום בנין בכלים, ואף שבחידוד הסכין לא נשתנה הכלי, אלא שיש בו חיות, היינו שיכול לשמש למטרת חיתוך, מה שלא היה יכול לפני החידוד, כמו כן חיבור מעגל חשמלי, שעושה מעשה חדש במתכת, הרי זה בונה. וכן כתב החת"ם סופר הו"ד בביה"ל סימן שלא ד"ה אפילו במקום וכו' - עיין בשו"ת חתם סופר חאו"ח סימן ע"א שכתב אודות תיקון צפורן של מוהל בשבת שיש בזה איסור דאורייתא וחייב חטאת כיון שעושה כלי ולא דמי לנטילת צפרני הנדה לטבילה וכ"כ בעטרת חכמים סימן כ"ו אף אם אין מוהל אחר רק אחד וצפרנו נסדק אפ"ה אסור לתקן: עכ"ל, הרי דבחידוד

צפורן, חושש החת"ם לאיסור תורה. וכן הוא בעשיית מעגל חשמלי דלא גרע מחידוד צפורן.

וכן מצינו בהפעלת שעון על ידי מתחת הקפיץ, או על ידי משקולות, שכתבו הפוסקים שיש בזה איסור תיקון מנא, עי' בסימן של"ח ס"ק ט"ו במ"ב, וז"ל - אבל בשבת לא מבעיא דאם עמד דאסור להכניו שילך, ואפילו רק בנענוע חוט הברזל שמתנעע ויש בזה איסור תורה לכמה פוסקים, דהוי בכלל תיקון מנא, אלא אפילו בעודו הולך אסור גם כן למשוך המשקולות או חוט המושך הגלגלים שלא יפסק הלוח או לא לצורך לולה הצריך לכך ית להתיר להעריכו בעודו הולך. עכ"ל. הרי דיש איסור תורה של תיקון מנא, כשמפעיל שעון, היינו שנותן בו כח שלא היה לו כשלא היה מופעל. כמו כן הפעלת זרם מוגנטי חשמלי, בחוט דומם, יש בזה איסור מצד תיקון מנא.

ואין להתיר מצד דאין המלאכה מתקיימת, כמו שכתב בזה החזו"א שם בד"ה והא - שכל זה אמור בחיבור שבין ב' גשמיים אבל הרכבה הדורשה לשימוש כמו קנה סיידין ומטה של טרסיים זרם החשמל, אף תיקון לשעה חשיב בונה, - ומביא החזו"א ראי' לזה - וכן המתלמד השחזת סכין של שחיטה, שהעמיד את הסכין לשחות בו, אע"ג שבדעתו לפוגמו תיכף אחר שחיטה, מ"מ חשיב בונה, דבנין לשעה חשיב בונה, עכ"ל.

וכן מצינו כו"כ מלאכות שחייבים בהם גם באינו מתקיים, דהמחמם ברזל חייב משום מבעיר, הובא במ"ב ריש סימן שי"ח, והרי ודאי שאין זה נשאר חם רק לשעה קצרה מאוד, ומכל מקום חייב משום מבעיר. כמו"כ מד"א בשו"ע ס"ס ט"ג דבמעבירה טיט מעל פניה שיש בזה איסור צובע, והלא אינו מחזיק מעמד רק זמן מה. כמו"כ דין עשיית ניצוץ אש ז"ל הפרמ"ג - משבצות זהב - סימן תקב סוסק"א - וע' בהרע"ב דמי למלאכה שבזרע אש ב"ט משמע מדרבנן לא הכנה ונולד רק נראה כמלאכה שבזרע אש ב"ט ומלאכה גמורה ליכא דמקיש ברזל על אבן וכדומה ויוצאין ניצוץ אש לאו הבערה והדלקה הוא רק נראה כו' ויהיה הפי' במשנה אין מוציאין מאבן דנראה וכ"ש להדליק ממנו נעורת ממים כו' זה אפשר מ"ה אסור שלא התירה התורה מביום השבת הא י"ט שרי רק מאש מצויה כו' ומה שסיים הר"מ ז"ל שאפשר מעי"ט זה אפילו מאש מצויה אם לא

שיש הפסד עצים ובחידושינו הארכנו אין מקומו פה: עכ"ל. מבואר דדבר שאין לו אחיזה במציאות כלל, ואין לו שום קיום, אין בו איסור דאורייתא, אך דבר שיש לו קיום קצת, יתכן שיש בו איסור דאורייתא. וע"ע בספרנו ח"א סימן כ"ב ע"ש.

ולפי כל זה לכאורה יש לאסור כיריים אלו שבשעת הדלקת האש נעשה מוגנט,

אכן נראה להתיר, על פי מה שכתב המגן אברהם סימן תק"א ס"ק י"ג, על מה דאיתא בשו"ע סעיף ו' מסיקין בכלים שלמים - הרא"ם בספר יראים דייק מזה דאפי' סתירה גמורה לא שייך בכלים ולדין דק"ל דיש סתירה גמורה בכלים (כמ"ס ש"י"ד) צ"ל דמיירי בכלי רפוי (ט"א) וצ"ע דע"ג דמותר לשמוט כלי רפוי מ"מ אסור לשברו לגמרי ועוד דעכו"ם שחקק קב בבקעת לאו רפוי הוא וא"כ למה לי טעמא דנולד ול"ג דקושיא מעיקרא ליכא דהבערה גופה אב מלאכה היא והותרה לצורך ה"ה סתירה ונהי דאסור לבקע כלי לצורך אוכל נפש היינו משום דמלאכה בפ"ע היא ואפשר דמותר לבקעו כמו שהתירו ביקוע עצים בס"א דהא סותר אינו חייב אלא א"כ עושה לבנות ואם כן לצורך שרי לגמרי כנ"ל. עכ"ל.

מבואר דלצורך אוכל נפש מותר לעשות גם שני מלאכות יחד, וכשם שהותר הבערה הותר גם סתירת כלי. וכמו כן מותר גם תיקון מנא, במקום שהותר הבערה, כמבואר בשו"ע סימן תקט סעיף ה - מותר ללבן ב"ט כלי ברזל שאפו בו פלאדו"ן של גבינה, ואחר הליבון יאפו בו פשטיד"ה של בשר; והוא שכשיתלבן יתנו אותו על המאכל מיד. עכ"ל. ומבאר במ"ב ס"ק כ"ד - פשטיד"א של בשר - דכיון דהתירה בלע אין צריך ליבון גמור שתשרף קליפתה אלא סגי בליבון קצת עד שקש נשרף עליו מבחוץ לפיכך מותר דבליבון כזה אין נראה כמתקן כלי אלא כמתממה לאפות בה. עכ"ל. מבואר דבאותה שעה שאופה, מותר לעשות אף תיקון מנא.

והנה יש שכתבו שזה דוקא אם לצורך הבישול ממש נעשים ב' המלאכות, מיהו בנדון דידן הלא מדליק את הגז לצורך בישול, ובאותה שעה נעשה תיקון מנא בחלק אחר, זה אסור אף לדעת המג"א.

ויש להביא ראיה דגם זה מותר, דאיתא בסימן תק"ז סעי' ה - תנור וכירים חדשים, אין סכין אותם בשמן ולא טשין אותן במטלית, אבל מותר להסיקן אפילו היסק ראשון, ובלבד שלא יפיגם בצונן כדי לחסמן. ואם הוסקו יותר מדאי והוצרכו להפיגן בצונן כדי לאפות בהן, מותר. ע"כ. וכתב במ"ב ס"ק ל' - מותר - אף על פי שממילא מתחסם לית לן בה ואף על גב דגבי ליבון רעפים לא משגיחין במה שכונתו כדי לצלות עליהם ואסור שאני התם שתיקונו של רעפים הם קודם לתשמיש שישתמש בהם אח"כ לצורך יום טוב אבל הכא הרי הפת מוכן להניחו בתנור אלא שצריך לקרר מעט התנור וא"כ בתיקונו הוא מתקן הפת ושרי. עכ"ל. ומבאר בשעה"צ ס"ק מ' - (מ) ר"ן, וסברא זו לכאורה סייעתא להא דכתב המגן אברהם בסעיף קטן ח דכיבוי לצורך אוכל נפש שמוותר, הוא דוקא בשעה שמתקן האוכל ולא קודם לכן, ושלא כדעת הפרי

חדש לעיל בסימן תק"ב סעיף א. עכ"ל. מבואר דאף שתיקון התנור אינו לצורך אפיית הפת, אכן כיון שנעשים שניהם יחד מותר לפי דעת המגן אברהם. והכא נמי בנדון דידן, מכיון שבשעה שמדליק את הגז לצורך בישול, נעשה אף תיקון מנא במגנט, מותר כמוש"כ המג"א.

עוד יש לצדד בזה להיתר, עפ"י מש"כ בשו"ת באר יצחק חלק אורח חיים סימן יג ענף א - עיקר איסור בנין ביום טוב אינו ברור דהוי מה"ת לכ"ע, כי התוס' בשבת (דף צ"ה) ד"ה והרודה כו' הקשו דכיון דמותר לגבן ביום טוב מה"ת אף באפשר א"כ נפל ביתו ביום טוב יהא מותר לבנותו ביום טוב דמתוך שהותר בנין לצורך [דמגבן הוי משום בונה כדאמר בסמוך] הותר נמי שלא לצורך ובלבד שיהא צורך היום לאכול בתוכו שלא יכנו שרב ושמש, ותירצו דאסור מדרבנן דהוי עובדא דחול כי היכא דאסור טחינה והרקדה ביום טוב עכ"ל התוס', הרי מבואר שיטת התוס' להדיא דבנין ביום טוב במקום צורך קצת מותר מה"ת מחמת מתוך

כו', ויש לומר דזוהי דעת התוס' גם בביצה (דף כ"ב ע"א) בד"ה ובית הלל כו' דכתבו לחלק בת"י קמא דהכא מיירי ביום טוב ולא החמירו חכמים הואיל ואין בנין בכלים ושם מיירי בשבת דהחמירו, וכונתם משום דאזלי לשיטתם דעיקר איסור בנין ביום טוב לא הוי רק מדרבנן ולכן הקילו ביום טוב לזקוף את המנורה כיון דאין בנין בכלים, משא"כ בשבת דבנין אסור מה"ת לכן החמירו אף בזה. עכ"ל. וע"ש שהאר"י להוכיח דיש עוד סוברים כשיטת התוס', שבנין ביום טוב מותר באופן של מתוך. ע"ש. וע"י בשו"ת תורת יקותיאל, או"ח סימן ס"ח, שכתב דיש להקל ולהתיר עריכת שעון ביום טוב. ע"ש.

ובסימן תק"ט סעיף ב' איתא דמנורה של חוליות מעמידין אותה ביום טוב, ופי' במ"ב ס"ק ט דאין בנין וסתירה בכלים, ולא גזרו שמא יתקע, משום מניעת שמחת יום טוב. עכ"ל. מבואר דבנין ביום טוב יש להקל בו, וה"נ בנדו"ד,

הגאון רבי ישראל ברזובסקי שליט"א

שאלה: ההולך עם ילדיו הקטנים לשריפת חמץ, האם יכול לתת לילדים להשליך את כל החמץ לאש, וכן הצריך לילך עם נכרי האם יכול לתת לו להשליך את כל החמץ לאש, או שצריך שדוקא גדול ישליך לכה"פ כזית לאש?

צדדי השאלה:

האם מצות ביעור חמץ הוא שיעשה הגדול את מעשה הביעור או שיחיה מבויער ממנו החמץ בכל אופן שהוא.

תשובה:

יש להדר שהוא ישליך החמץ לאש אך אינו מעכב, וכשמצא חמץ בכהו"מ ולא מכר החמץ יש ליהדר בזה יותר.

הנימוק:

במנחת חינוך מצוה ט' חקר האם המצוה היא שהחמץ יהיה מושבת, ואם אין לו חמץ קיים מצות תשבתו או שצריך להשבת בקום ועשה וכשאינו לו חמץ לא עבר בב"י וב"י ולא קיים המצוה יעווי"ש.

ובמג"א ס' תמ"ו סק"ב כתב לגבי המוצא חמץ בביתו ביו"ט שאפי' שנתחמץ ביו"ט כופה עליו כלי ולא יטלטלו דמוקצה הוא, ואפי' שב"י וב"י הוא דאורייתא ומוקצה הוא דרבנן היות ורבנן אסרו לטלטלו אינו עובר עליו, ועוד שב"י וב"י הוא לאו הניתק לעשה כבגמ' פסחים ז"ה. וכשאחרי יו"ט ישביתו הוא יתקן את הלאו, וכתב בשם הש"ה דיוציא החמץ ע"י עכ"ם וכו', ואח"כ כתב דנ"ל דשרי להטילו לים ע"י עכו"ם דה"ל שבות דשבות דשרי במקום מצוה וכו', ויעווי"ש הענין ושי"ה הב"ח.

ובהג' רעק"א הקשה דהלא אין שליחות לנכרי וא"כ הוי כנתבער מעצמו ולא קיים המ"ע דתשבתו, וגם ע"י הנכרי לא קיים העשה וא"כ לא נעשה התיקון של הלאו, וכן הוא בתשו' חתם סופר או"ח סי' ק"י בד"ה נמצא בא"ד ז"ל נמצא מרגע כניסת חיוב חמץ עבר ישראל על ב"י וב"י אך כשמשביתו לבסוף אתי עשה דתשבתו ומנתק הלאו למפרע כמ"ש תוס' פסחים כ"ד: סוד"ה רב אשי וכו' ועוד בדף צ"ה. ד"ה בפרטיה וכו', ופסקו מג"א ס' תמ"ו סק"ב בד"ה ובש"ה כ' וכו' יע"ש ועוד באותו ס"ק עצמו בד"ה והב"ח פסק וכו' ומאד תמהתי על ההמצאה של של"ה ומג"א ג"כ לבערו ע"י גוי דא"כ עכ"פ הרי כבר עבר בשוגג על ב"י וב"י עד עתה ונהי מהשבתה ואילך שוב לא יעבור מ"מ מה שכבר עבר אין לו תקנה אלא ע"י קיום עשה דתשבתו כי הלא מנותק לעשה ואין קיום עשה אלא כשישראל בעצמו משביתו אבל כשמצוה לגוי להשביתו הא אין שליחות לגוי ולא מקיים עשה ונהי

דעכ"פ מכאן ואילך לא יעבור דהא אין חמץ בביתו אבל לא מנתיק מה שכבר עבר וכו' עכה"ל, ויעו"י מ"ש בס' ק"י בד"ה והנה אי קמאי וכו'.

וחזינו מדבריהם דתשבתו הוא מצוה בקום ועשה ולא מהני שהיא מושבת דאז היה מהני אפי' ע"י נכרי דלא בעינו שליחות, אמנם אפי' שזה רק ביו"ט דאז כשמצא חמץ צריך להשביתו בקום ועשה אבל על ערב פסח אולי לא דיברו, ויעו"י שו"ע הרב תמ"ו ס"ה ואפי' אם נאמר שזה גם בערב יו"ט הרי גם יחייב שהקטן או הנכרי ישליכום בציווי בעה"ב, דיעו"י בשו"ת חשב האפוד להגרחה פדווא צ"ל גאב"ד לונדון ח"א ס' ל"ח שיישב דברי המג"א דבשו"ע ביו"ט ד"ס ק"כ סע"ה ט"ו פסק דאם הטביל כלים ע"י עכו"ם עלתה להם טבילה וכו', והט"ז בס"ק י"ז כתב דאינו יכול הישראל לברך על זה, והפ"ח בסק"מ חולק שהישראל יכול לברך על טבילת העכו"ם, ובב"י דעת הפ"ח ב' המנחה אפרים הל' שלוחין סי' י"א שבמקום שאם עשהו שלא מדעת בעה"ב מהני כבמעקה ובסוכה דמהני שליחות לנכרי, וא"כ דעת המג"א הוא כהפ"ח ויהי שליחות אפי' לאלו שאינם בר שליחות.

אמנם היה אפשר לחלק וכבר הק' בחשה"א לנפשי, דא"כ דעת החת"ס כהט"ז, ובחידושי למסכת גיטין כ"ב: בד"ה והא לאו בני דעה כתב ודע והבן כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות היינו ר"ל בר שליחות כמותו או אינו בר שליחות כמותו אבל שליח אפי' קוף יכול להיות שליח אלא שאינו כמותו נפ"מ היכא שהקפידה התורה שהבע"ד בעצמו יעשה אלא שאנו אומרים שלוחו הוי כמו עצמו לזה בענין דין שליחות דאל"ה לא הוי כמותו אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליח כמו משלוח מנות זה סגי אפי' ע"י קוף וכל הפסולין, והבן זה כי כבר טענו בו גדולים וטובים ממני, עכ"ל החת"ס. והק' החשה"א דלכא"ו דברים אלו קרובים לדברי המחנ"א,

וא"כ דעת החת"ס הוא כהפ"ח וס"ל דבחמץ זה מצותו, וכשאחר עושה הוא מטעם שליחות, וקשה דבדאי כשהקטן משבית אין הגדול עובר בב"י וב"י, או שאפי' שלגבי קיום העשה שיתקן הלאו שכבר חל עליו, באופן שכבר יו"ט, בזה צריך לעשות הבע"ד לבד או שלוחו, אבל בערב יו"ט שלא חל עליו עדיין הלאו ואין צריך עשה לנתקו, אזי מהני שליחות כהמחנ"א והחת"ס בחי' לגיטין הנ"ל.

אמנם דעת שו"ע הרב כהט"ז דאין מברכין על מעשה העכו"ם בטבילת כלים, יעו"י בס' רס"ג בקונ"א סק"ג, ובס' תמ"ו סעי' ז' כתב שיכול לומר לנכרי שישליכנה לנהר וכו' כדברי המג"א, אך כתב שם שלא יברך כיון שהוא בעצמו אינו מקיים המצוה, והוא כדברי הט"ז, [ואין להקשות דבס' תל"ג ס"ז כתב השועה"ר דאם רוצה לבדוק כל חדריו בליל י"ג או קודם הרשות ביזו רק שלא יברך על בדיקה זו וכו' לפיכך נכון הדבר שישיר חדר אחד לבודקו בליל י"ד ולברך על בדיקתו שלא להפסיד ברכה בידיים וכו' עכ"ל, וא"כ מדוע כתב בס' תמ"ו שיכול לומר לנכרי הלא מפסיד הברכה זה אינו דהא בקו"א בס' תמ"ו סק"ב חלק על טעם המג"א דחמץ הוי לאו הניתק לעשה יעו"י ש וא"כ במוצא בפסח חמץ עובר כל רגע ורגע בב"י וב"י וא"א לתקנו וא"כ יעשה ע"י נכרי להפסיק הלאו למרות שמפסיד הברכה, עכ"פ חזינו דלמרות שדעת שועה"ר כהט"ז סובר שיכול להשביתו ע"י נכרי ולכא"ו דלא כדברי החשה"א, ולדברי השועה"ר יל"ע קו' הג' רעק"א הנ"ל דאין שליחות לנכרי.

ולגבי השבתת חמץ בערב פסח מצינו שיטת שועה"ר דאינו צריך בקום ועשה, ודי שלא יהיה לו חמץ בשעת הביעור. והמדובר בהשבתת חמץ בערב פסח, ולא על מצות בדיקה בליל י"ד, דבשו"ע תמ"ה ס"ב כתב ואם נתנו לא"י קודם שעה ו' אינו צריך

לבער, ובמשנ"ב סק"י כתב שיניח לכה"פ כזית כדי לקיים מצות תשבינו כתיקונה, ובשועה"ר ס"א משמע דאין צריך.

ולגבי ביטול החמץ פעם ב' קודם השריפה כתב הרמ"א בס"י תל"ד ס"ב ואין לבטלו ביום אלא אחר ששרף החמץ כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו, ובשועה"ר סע"י כתב טוב לזוהר שלא לבטל החמץ פעם ב' ביום עד שיבעיר תחילה מן ביתו כל החמץ הידוע לו כדי שיקיים מצות ביעור חמץ בחמץ שלו וכו', שינה ב' דברים מלשון הרמ"א שהרמ"א כתב "ואין לבטלו ביום" ובשועה"ר כתב "וטוב לזוהר" והרמ"א כתב "כדי לקיים מצות שריפה" והשועה"ר כתב "עד שיבעיר תחילה מן ביתו כל החמץ הידוע לו"

והוא לכאוף בכל דבר וכמ"ש בס"י תמ"ה ס"א. [ויעו"מ רש"י ותוס' פסחים י"ב: א"ה וכו' השבתנו בכל דבר]

מכל זה נראה דדעת שועה"ר דלפני פסח היינו ביום י"ד בכל אופן שמוציאים ומבערים מהבית שפיר דמי, רק יש דיני בדיקה שזה צריך להיות לכתחילה בליל י"ד דוקא שלא לאבד הברכה כמ"ש בס"י תל"ג ס"ז, וא"כ נתינתו לקטן או לגוי להשליך לאש הוא לא יותר גרועה מביעור החמץ מביתו, ומה שכתב בס"י תמ"ו שכשנתן לנכרי לבערו הוא לא קיים המצוה, הוא ביו"ט דוקא ולא בערב פסח.

וגם לדברי הג' רעק"א וחת"ס ע"ד המג"א אפ"ל דמיירי רק ביו"ט ולא בערב פסח שאין צריך לשליחות אלא

זה בגדר השבתה כמ"ש בשועה"ר הנ"ל בס"י תל"ד.

ולדעת הרמ"א בס"י תל"ד ס"ב אפ"ל להיות ואינו נותן לקטן ולנכרי החמץ במתנה הרי החמץ עדיין שלו ומתקיים מצות שריפה בחמץ שלו.

ולדעת המשנ"ב תמ"ה סק"י לכאוף נכון לנהוג שהוא ישיבת החמץ וא"כ לא יתנו לקטן או לנכרי אלא ישיבת בעצמו לכה"פ כזית.

וא"כ כאמור לכתחילה ישליך הוא בעצמו או שליחו שהוא גדול לכה"פ כזית לתוך האש ובדיעבד להרבה דיעות יצא גם ע"ז שנתן להם להשליך המצוה, וכשמצא בחוה"מ יש להקפיד ע"ז יותר וכמובן כשלא מכר החמץ או נתחמץ בפסח.

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א

סוף זמן סיפור יציאת מצרים ד' כוסות והלל

שאלה: האם להאריך בליל הסדר בסיפור יציאת מצרים כל הלילה, אף כשיודע שמחמת כך לא יוכל למהרהר לקרא קריאת שמע ולהתפלל כראוי, כגון שיירדם או יתנמנם בשעה שקורא ומתפלל.

צדדי השאלה:

אי יתעסק במצוה שלפניו אפילו שיש חשש שיגרום להקל במצוה של אה"כ או שיש כבר עתה חיוב לשמור שלא יפסיד המצוה של אה"כ.

תשובה:

חייב להאריך בסיפור אף כשמחמת זה לא יתפלל למהרהר כהוגן. וכן שמעתי ממו"ר מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל.

הנימוק:

הרי "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו עד שתחטפנו שינה" (טשו"ע או"ח תפ"א, ב'). ובסוכה (כ"ה, א') למדנו שהעוסק במצוה פטור מן המצוה בין כשהגיע זמן חיובה של המצוה ובין כשלא הגיע זמנה, וכתב רש"י (שם ע"ב ד"ה שחל) "שמצוה קלה הבאה לידך, אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבוא". לכן אינו צריך לדחות מצות סיפור יציאת מצרים הבאה לידו כעת, מפני מצות קריאת שמע ותפילה העתידה לבא.

ויש לעיין הרי נחלקו הנאים (פסחים ק"כ, ב') עד מתי זמן אכילת קרבן פסח, רבי אליעזר בן עזריה אומר עד חצות, רבי עקיבא אומר כל הלילה. וכמחלוקתם בקרבן פסח כך מחלוקתם בזמן אכילת מצה, משום שהוקשה מצה לפסח. ונחלקו הראשונים כמי פוסקים להלכה, ובביאור הלכה (ריש סי' תע"ז) הביא כל השיטות בזה, ומסקנתו להלכה (מ"ב שם ו') "שצריך לזוהר מאד שלא לאחרו עד אחר חצות".

ויש לדון במצות סיפור יציאת מצרים "והגדת לבנך ביום ההוא" עד מתי הוא זמנה אליבא דראב"ע. הרי דרשו חז"ל "יכול מראש חודש וכו' יכול מבעוד יום תלמוד לומר בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך" הרי שזמנה הוא בזמן אכילת מצה, ואם כן לכאורה לראב"ע היינו רק עד

חצות. או שמא אינו ממעט אלא זמן תחילת המצוה, שלא להקדים מבעוד יום קודם זמן מצה, אך לאחר שכבר הגיע זמנה הוא נמשך כל הלילה, ככל המצוות שמצוותן בלילה שזמנן כל הלילה.

ונראה שנחלקו בזה הפוסקים: במנחת חינוך (כ"א, ב') כתב בפשיטות "לרבי אלעזר בן עזריה, אחר חצות כיון דאין נוהגת מצות מצה, הכי נמי אינו חייב במצוה זו (והגדת לבנך) ואף אם איחר לא קיים המצוה לרבי אלעזר, וזה פשוט". וכן נקט בפשיטות בשו"ת משכנות יעקב (סי' קל"ט). וכבר נפתח דבר זה בתורתן של ראשונים בחידושי הריטב"א (קידושין נ"ד, ב') כתב "רבינו אלפסי ז"ל פסק כר' אלעזר בן עזריה דזמן קריאת ההגדה דאכילת מצה ואכילת פסחים כל הלילה... הלכך אוכלין מצה וקורין ההגדה בזמן הזה כל הלילה דומיא דאכילת פסחים". מפורש בדבריו שסוף זמן קריאת ההגדה הוא בסוף זמן אכילת מצה, ורק משום שפוסקים שזמנה כל הלילה "הלכך קוראים ההגדה כל הלילה" אך לפוסקים שזמן מצה עד חצות אף קריאת ההגדה רק עד חצות.

אכן הדגול מרבבה כתב (תע"ז, א') הו"ד במשנה ברורה שם ו' "ונראה דמי שאירע לו אונס שלא יכול לאכול פרוסת המוציא עד חצות לא יברך על אכילת מצה דספק ברכות להקל, ואם החשיך לו עד סמוך לחצות יקדש וישתה כוס ראשון ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל, וגם יברך על המרור ויאכל

ומצדד שבדיעבד מקיים מצוות כוס רביעי גם לאחר חצות. וכן משמע מדברי השעה"צ (תע"ז, ו') שכתב שכל ההירות בזה היא רק לכתחילה.

4. לכאורה סותר לדבריו בביהג"א (ה"ל) שיש להקדים לשתות כוס רביעי קודם חצות, ואם אין להקפיד על הלל קודם חצות, הרי שותה הכוס הרביעי לאחר חצות. ובדוחק יש לומר שכוונתו למקרה שאירע והתאחר השעה והזדו"א הגר"א לשתות כוס רביעי קודם חצות והקדים לומר ברכת השיר קודם ההלל ולאחריה שותה כוס רביעי. ולא הקפיד על הלל קודם חצות. אך העירני דודי הג"ר יעקב כ"ץ שליט"א שדחוק מאד להעמיד בכך, שהרי כל סדר הדברים במעשה רב שם הוא תיאור כיצד היה נוהג בכל שנה, ודוחק לומר שפתאום מתאר שם שנה חריגה שהתאחר ונאנס. ועל כן צידד לומר שלמסקנת ביאור הגר"א א"צ להקפיד לא על הלל ולא על כוס רביעי קודם חצות, וזהו שסיים "דלא כתוס' מגילה" שכתבו (כ"א, א') ד"ה לאתויי "אין להחמיר

1. גירסת הריטב"א "ראב"ע סבר כל הלילה ור"ע סבר עד חצות" ודלא כהגירסא בש"ס שלנו שראב"ע אומר עד חצות ור"ע אומר כל הלילה.

2. במחנה ישראל (פרק י"ב אות ג') כתב "וכן לא יחתום ההלל בברכה אם הוא לאחר חצות" והיינו מפני שההלל הוא חלק ממצות "והגדת" וזמנו הוא בזמן אכילת מצה עד חצות. וזה שלא כדבריו בשעה"צ (תע"ז, ו') שרק לכתחילה יש לזוהר בזה. וכן בבנין שלמה (א, כ"ט בסופו) לאחר שהתחבט בזה מצדד שרשאי לחתום בברכה.

3. וכן דעת הפמ"ג (א"א תע"ג, א') שלאחר חצות אין לברך בפה"ג על כל כוס וכוס, שהרי כל הטעם שמברך על כל כוס וכוס הוא משום שכל אחת נצוה ב"ע היא, אך לאחר חצות ספק שמא עבר זמנה אין זו כוס של מצוה אלא של רשות. לכן לא יברך עליו. אמנם הבנין שלמה (א, כ"ט בסופו) הסתפק בזה

[במכילתא (פרשת בא - והיה כי ישאלך) רבי אליעזר אומר מנין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות לכך נאמר מה העדות וגו' וכתב בשו"ת משכנות יעקב (סי' קל"ט) שר"א לשיטתו שזמן פסח ומצה הוא עד חצות, לפיכך אף חובת הסיפור "לעסוק בהלכות הפסח" היא עד חצות. ויש להעיר שלפנינו במכילתא נאמר רבי אליעזר, ואינו רבי אלעזר בן עזריה. והטור ובביאור הגר"א (תע"ו, ד') הביא לדינא את התוספתא (פסחים י', ח') "חייב אדם לספר ביציאת מצרים כל הלילה" משמע מסתימת דבריו שהוא אפילו לראב"ע. ולהאמור זהו לשיטתו שזמן ההלל הוא אף לאחר חצות].

ומעתה יש לעיין הרי כתב השאגת אריה (סי' ל"ז) שהעוסק בספק מצוה אינו פטור מן המצוה. וביאר בקובץ שיעורים (ב', ל"ב) למרות שפטור עוסק במצוה נלמד מ"בלכתך בדרך - בלכת דידך הוא דמייחבת הא בלכת דמצוה פטירת" (סוכה כ"ה, א') והרי אף כשעוסק בספק מצוה איננו "לכת דידך". על כרחך שלא די שאינו לכת דידך, אלא צריך דווקא "לכת דמצוה" וכל שהוא ספק לכת דמצוה, אינו פטור מהמצוה. ואם כן כשמאריך בסיפור יציאת מצרים

לאחר חצות הרי הוא ספיקא דדינא אם יש בו מצוה (מחלוקת הפוסקים הנ"ל) ואינו פטור מהמצוה. ולפי זה אין להאריך בסיפור יציאת מצרים לאחר חצות אם יודע שכתוצאה מכך לא יתפלל כראוי וכל שכן אם מחמת זה ייאנס ולא יקרא קריאת שמע בזמנה.

ואף לפי מה שחידש הקהילות יעקב (ברכות ד') שהחובב לספר ביציאת מצרים כל הלילה "הוא מצוה דרבנן מחודשת דבזמן שיחול עליו דין סיפור ימשיך בזה ככל האפשר ואפילו לאחר זמן, כי סיפור זה מביא לידי יראת ה' ואהבתו" ואם כן לכו"ע הוא עוסק במצוה אף לאחר חצות. אך זה מועיל רק לפטור מתפילה דרבנן, ולא לקריאת שמע דאורייתא. שכן כתב הקו"ש (הנ"ל) שכשם שכתב השאג"א שהעוסק בספק מצוה אינו פטור מהמצוה, כך העוסק במצוה דרבנן אינו פטור ממצוה דאורייתא, שאינה נחשבת כלפיה "לכת דמצוה".

ושאלתי דבר זה מקמיה דמו"ר מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל והשיבני:

א] הפשטות היא שזמן המצוה הוא אף לאחר חצות. כדמוכח מהמעשה בבני ברק "שהיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה" והיה רבי אלעזר בן עזריה עמם ואף הוא סיפר כל הלילה אף שסובר שזמן מצוה הוא עד חצות, ובשו"ת משכנות יעקב (סי'

קל"ט) נדחק בזה טובא. ומשמע שמודה ראב"ע שמצות הסיפור זמנה כל הלילה.

ב] אף לסוברים שזמן המצוה הוא עד חצות, כל שהתחיל לקיימה בזמן אף כשממשיך לאחר זמנה יש בו מצוה. כעין שמבואר בפוסקים (הרחבנו בזה בשיעורי מרן הגר"ש - ברכות עמ' רפ"ז) לגבי תפילה שכשהתחילה בזמן, יכול להמשיך ולהתפלל אף לאחר שעבר הזמן. ושמעתי מהגאון הגר"ע אויערבאך שליט"א להוכיח כן ממה שהיו מספרים ביציאת מצרים עד שבאו תלמידיהם ואמרו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית, והרי לאחר שכבר עלה עמוד השחר לכו"ע עבר זמן מצות סיפור יציאת מצרים, ומדוע המשיכו לספר. אלא שלאחר שהתחיל בזמנה יש מצוה במה שממשיך אף לאחר שזמן זמנה. יש להדגיש שבאכילת האפיקומן צריך להפסיק בחצות, מחמת האיסור לאכול לאחר חצות. כקרנן פסח וכל הנאכלים ליום אחד שאסרו חכמים לאוכלם לאחר חצות "כדי להרחיק את האדם מהעבירה". וכתב הבית הלוי (א', ל"ד) שאף אפיקומן שהוא זכר לפסח אסור לאכול אחר חצות. ועל כן כשמתחילים באכילת אפיקומן סמוך לחצות יש להקפיד שלא להמשיך לאחר חצות. וכך שמעתי מרבינו זצוק"ל.

המובאת במעשה רב [לפי"ו יש לברך עליו בפה"ג אף לאחר חצות, ודלא כהפמ"ג שבהערה הקודמת]. אכן ממו"ר רבינו זצוק"ל שמעתי שלדעת הגר"א יש למחר ולשתות כוס רביעי קודם חצות (ומה שכתב המעשה בדבריהם (סוכה ל"ח, א' ד"ה מי) ואין להחמיר קודם חצות. וכך היא דעת הגר"א לדינא והנהגתו רב יש לדחוק כנ"ל).

בהלל של ליל הסדר לקרותו קודם חצות שהרי מדרבנן הוא". ומבאר הגר"א שבדברי הרמ"א למחר קודם חצות הוא משום כוס רביעי, אך תוס' במגילה חולקים שכוס רביעי היא משום ההלל וכמבואר להדיא בדבריהם (סוכה ל"ח, א' ד"ה מי) ואין להחמיר קודם חצות. וכך היא דעת הגר"א לדינא והנהגתו

הגאון רבי אברהם דוד לוי שליט"א

בענין חיוב בדיקה בחצר ומרפסת פתוחה

שאלה: האם צריך לבדוק חמץ בחצר ומרפסת שעל יד הבית

תשובה:

בחצר ומרפסת פתוחה של זמנינו לפי המציאות אין נמצאים שם כ"כ עופות שאפשר לומר דמסתמא הם הוציאו החמץ משם נראה דטוב להחמיר ולעשות בהם בדיקה לכה"פ כדין אכסדרה, ובפרט בחצר המכוסה במקצת עם המרפסת שמעליו או עם גג.

צדדי השאלה:

האם נאמר שאם היה חמץ כבר אכלוהו העופות או דאין לסמוך ע"ז

הנימוק:

א. הנה ראיתי נדפס באחד מספרי מלקטי זמנינו בזה הלשון: חצר שעל יד הבית ומרפסת פתוחה אין צריך לבדוק אם יש שם חמץ וצריך רק לנקותם לפני פסח וכו', ומרפסת סגורה אפי' רק משלוש צדדים ויש לה גג חייב בבדיקה, ומקורו מס' תל"ג ס"ו שכתב המחבר אמצעה של חצר א"צ בדיקה שאם היה שם חמץ העורבים ושאר עופות המצויים שם יאכלוהו ועיין בחק יעקב סק"א והובא דבריו במשנ"ב סק"ה שכתב דלאו דוקא אמצעה של חצר אלא אפי' צדדי החצר נמי אין צריך בדיקה, ולפי סברתו דומה מרפסת פתוחה לחצר שאין צריך בדיקה.

ב. ולענ"ד יש לעיין מהו גדר של עופות המצויים שם היום במציאות יש פחות עופות בחצרות ואוכל הזרוק יכול להשאר שם זמן מרובה, ונראה להביא ראיה לזה דלא בכל אופן אמרו חז"ל אין צריך בדיקה דעל מש"ב המחבר ואכסדרה שאורה רב אם בדקה לאור החמה דיו וכתב המג"א סק"ב דהיינו בבנויה ע"ג עמודים ואין לה כותל וכו' סק"ב כתב לחלוק על המג"א וז"ל והיינו אכסדרה רומייתא

ד. ומסתבר לומר דהחק יעקב שנחלק על המג"א וכן הנמשכים אחריו לא פליגי אלא דאף בשיש לה ג' דפנות א"צ בדיקה לאור הנר וכלל בגדר האכסדרה שלאורה נבדקת אבל במש"כ המג"א דבאכסדרה מקורה שאין לה דפנות יש בה חיוב בדיקה בזה לא מצאנו שנחלקו עליו, ויש להוכיח כן מהח"י עצמו שהוצרך להוכיח דביש לה ג' דפנות מיקרי אכסדרה משאר דוכתין ולא הוכיח מיניה וביה, דכל שאין לה דפנות כלל כחצר דמאי וא"צ בדיקה כלל, ומוכח דבזה מודה הח"י דאפשר לאוקים דין האכסדרה בגוונא דהמג"א, ולא בא אלא להוכיח דגם ביש לה דפנות עדיין מיקרי אכסדרה וא"צ בדיקה לאור הנר, וצ"ע על הפוסקים שלא העירו בחידוש זה.

ה. והדרינן לדין חצר ומרפסת פתוחה של זמנינו שלפי המציאות אין נמצאים שם כ"כ עופות שאפשר לומר דמסתמא הם הוציאו החמץ משם ובפרט שיש מקומות שהחצר מכוסה במקצת עם המרפסת או עם גג אחרת וכמו"כ מרפסת שעל גבי עמוד מרפסת שלכאורה זהו ממש דומה להאכסדרה של המג"א וע"כ נראה דטוב להחמיר ולעשות בהם בדיקה לכה"פ כדין אכסדרה.

שבש"ס אבל סתם אכסדרה הוא שיש לה ג' דפנות כמבואר בש"ס דב"ב ד"יא ע"ב וכו' וא"כ הכא דנקט סתם אכסדרה מיירי ג"כ כה"ג ויש לה ג' אור הרבה כיון שדופן רביעי פתוחה לגמרי ולא ידעתי מאין יצא לו פי' אחר על אכסדרה שבכאן וכו' וכוונתו לחלוק ע"ד המג"א דלאו דוקא בשאין לה דפנות כלל אלא אפי' ביש לה ג' דפנות נמי אורה רב ושפיר לאורה נבדקת ולהלכה פסקו השועה"ר ס"ב ובמשנ"ב סק"ד כהח"י.

ג. ולכאורה יש לעיין בדברי המג"א דמפרש דאכסדרה דאייירי בה הוא באין לה כותל כלל דהלא בה"ג א"צ בדיקה כלל דמ"ש מחצר שא"צ בדיקה שהעופות מצויים שם וה"ה באכסדרה זו לכאורה שייך לומר דהעופות אכלוהו להחמץ מאחר דפתוחה לגמרי וע"כ לומר דהמג"א הבין דיש נפק"מ בין חצר שאין לה גג כלל דשם מצויים בה עורבים ועופות כ"כ שא"צ בדיקה מחמתם דמסתמא הם כבר נטלוהו משם לבין אכסדרה שיש לה גג אף שאין בה דפנות כלל שא"א לפוטרה מבדיקה מחמת העופות המצויים שם ונפקא לן לדינא מהמג"א דה"ה בחצר שאין מצויים שם כ"כ עופות שאפשר לסמוך עליהם שמסתמא נטלוהו משם צריך בדיקה.

בענין פירורי חמץ בקרקע ובספרים

שאלה:

האם צריך לבדוק אחרי פירורי חמץ המושלכים על הרצפה או המטונפים קצת, והאם צריך לבדוק אם יש חמץ בספרים.

צדדי השאלה:

האם יש עליהם חיוב בדיקה וביעור ככל חמץ, או שמא היות דהם מבוטלים ולא השיבי כלל אינו עובר עליהם.

תשובה:

בדיקה אחרי פירורים לדעת השפ"א אין בכלל ולכן חמץ שנמצא בספרים שלא מצוי שם פירורי בצק אין צריך לבער.

ולדעת חזו"א יש חיוב בבדיקה אחרי פירורים בספרים. אמנם בחמץ המושלך לארץ או המטונף קצת לא מצאנו שחולק על המנ"ב שאין צריך לבער.

לדעת המשנ"ב פירורי חמץ המושלכים על הרצפה או שמטונפים קצת, מעיקר הדין אין צורך לבערם ורק טוב לכבד את הרצפה מן הפירורים. והיוב בדיקה אחרי פירורים מצדד השפ"א שאין בכלל.

ולדעת הגר"ז פירורי בצק צריך לבער, אבל פירורי פת אין צריך לבער, ובמונחים בכלי אוכל צריך לבער גם פירורי פת, והיוב

הנימוק:

נחלקו הראשונים בחמץ פחות מכזית שמונח בשני חדרים שלא עשוי להתקבץ יחד לכזית. לדעת הרא"ש אינו צריך לבער ולדעת הרמ"ך צריך לבער ורק אם החמץ דבוק בכתלים, שהחמץ מחזק את הכתלים ובטל לכתלים, אין צריך לבער. ובשו"ע סימן תמ"ב סעיף ה' מובא שתי הדעות.

ובמנ"ב שם סק"ג: נוטה להחמיר אבל אם החמץ מטונף קצת כתב המשנ"ב שאינו חייב לבער ובסימן תמ"ד סקט"ו כתב בפירורים דקים וקינוח הקערות (שאוכלים בהם חמץ בערב פסח שחל בשבת) אין צריך להוציאם ולבערם שנדרסים ברגלים ומתבערים מאליהם. ומכל מקום טוב שיכבד הבית אחר האוכל. ובסימן תל"ג בשערי ציון סק"ג: כתב בפירורים שנופלים תחת השולחן שאוכלים שם שממילא בטלים ואין צריך לבערם.

ובשו"ע הגר"ז סימן תמ"ב סק"ח כתב שלשיטת הרא"ש חמץ פחות מכזית שמונח בעריבה (שזה כלי של מאכל) יש לו חשיבות וצריך לבערו אבל פירורים המושלכים לארץ או בכתלי הבית אין להם חשיבות ואין צריך לבער. ולשיטת הרמ"ך שהגר"ז פוסק כמותו

יש חילוק בין פירורי בצק לפירורי פת שפירורי בצק שנדבק אחד בשני צריך לבער אבל פירורי פת גם אם מונחים בכלי אוכל אין צריך לבער ולשיטת הגר"ז נראה שבפירורי פת (שלא מונחים בכלי אוכל) ואין בהם חשיבות אין צריך לבער אפילו שאינו מטונף שמדברי הגר"ז יוצא שרק דבר שיש בו חשיבות צריך לבער.

והנה בשפ"א על הש"ס פסחים מצדד שגם לשיטות שצריך לבער פירורים זה רק כשרואים פירורים מונחים לפנינו אבל לבדוק ולחפש אחרי פירורים לכו"ע לא צריכים וכן משמע מהגמרא שם: "הבודק צריך לבטל מ"ט אילמא משום פירורים וכו' ". ואם נאמר שצריך לבדוק אחרי פירורים - למה שיצטרכו לבטל בגלל חשש פירורים הרי שאין פירורים בבית (ודוחק לומר שאף על פי שיש חיוב לבדוק פירורים סברו חז"ל שנסארו פירורים בבית).

ועכ"ח שאין חובת בדיקה אחרי פירורים וכן מסתבר בין לשיטת התוס' שהטעם שחז"ל תקנו שיבדקו חמץ ולא סמכו על ביטול לבד שמועיל מדאורייתא שחששו שלא יבוא לאכול חמץ בפסח ובפירורים לא שכיח חשש זה וכל שכן לשיטת הר"ן שהטעם שצ"ח בדיקה שחששו חז"ל שאולי לא יבטל בלב שלם

וחשש זה ודאי אין בפירורים שכתוב בגמרא שבטלים מעצמם.

אמנם החז"א בסימן קי"ז סק"ח כתב שיש חיוב לבדוק גם אחרי פירורים ולכן צריך לבדוק את הספרים אומנם בפירורים המטונפים קצת והמושלכים לארץ לא מצאנו שיחלוק על המנ"ב שאין צריך לבער.

היוצא לדינא שחמץ המושלך לארץ או המטונף קצת אין צריך לבער וזו עצה במקומות שקשה לנקות ויש שם חשש פירורים לשפוך על זה חומר המטונף קצת את החמץ ואז אין צריך לבער.

ובחמץ שאינו מטונף ואינו מושלך לארץ לדעת המנ"ב צריך לבער. אמנם חיוב בדיקה יתכן שאין ודעת השפ"א ולדעת הגר"ז בפירורי פת גם כשאינו מטונף אין צריך לבער ורק בפירורי בצק צריך לבער ולכן חמץ שנמצא בספרים שלא מצוי שם פירורי בצק אין צריך לבער. ולדעת החז"א יש חיוב בדיקה בפירורים ובספרים, אמנם במטונף או מושלך לארץ מסתבר שלא צריך לבער.

וכל זה מעיקר הדין. אבל כתוב בשו"ע שישיראל קדושים נוהגים ומגררים את הכתלים והכסאות שנוגעים בחמץ.

דעת מרן בעל שבה"ל זצוק"ל בענין סינון והכנת מים לפני פסח

שאלה: האם יש לחשוש למשהו חמץ הנמצא בים כנרת ולסנון כל המים שישתמש בהם בפסח

צדדי השאלה:

שמא יש בו את האיסור חמץ במשהו או דאין לחוש לזה בים

תשובה:

אין לחוש לזה מכמה טעמי [מלבד אלו שמנהג אבותיהם בידיהם] ומרן בעל שבת הלוי זיע"א ענה ע"ז דהרצוה להחמיר על עצמו, שיהמיר להיות נוהר בלשון הרע.

הנימוק:

בגמ' פסחים דף ל. אמר רבא: הלכתא, חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - אסור במשהו, כרב. והתוס' והרא"ש שם סוברים דהאיסור משום חומרא דחמץ, ונפסק כן להלכה בשו"ע סי' תמ"ז סעי' א. והנה לפ"ז אם נתערב חמץ במים ע"י כבישה, יאסר כל

המים, כמבואר ביו"ד סי' ק"ה סעי' א' איסור שנשרה עם היתר מעת לעת בצונן, מיקרי כבוש והרי הוא כמבושל ונאסר כולו, והיות דידוע שבימה של כנרת ישנו מסביב קיבוצים משומר הצעיר, שלדאבוננו אוכלים חמץ בפסח, וזורקים החמץ בימה של כנרת, וא"כ הוה הפירורים כבוש כמבושל ואוסר במשהו, וא"כ בני ירושלים, אשר המוביל הארצי מביא מים מהכנרת, ונמצא דשותים בפסח מהמים האלו, איך

מצאנו ידיו ורגליו בהלכה זו של משהו. [כהיום סוגרים מאגר המים בבית וגן לפסח ואין בכלל שאלה שכן המים שנכנסו לפני"ז כבר עברו סינון ונתבטל הטעם בס' לפני פסח]

ושמתי פני למורי ורבי פוסק דורינו גאב"ד ד"מ זצוק"ל, והצעתני את שאלתי וענה לי רבינו שליט"א דהוה ס"ס: א. מי יאמר

דהוכנס שם חמץ, וכי ראית בעיניך שמכניסים חמץ? ב. אפ"ת דהוכנס שם חמץ שמא כבר אכלו הדגים, - ועוד חידש רבינו שליט"א יסוד גדול באיסור משהו: דהא דאסרו חז"ל משהו היינו היכא דיכול להגיע אי פעם לנ"ט לכן גזרו אפ"ל בפחות מס', אבל היכא דיש נגדו כמות עצומות של היתר דבשום פנים ואופן לא יכול להגיע לנ"ט, אין כאן גזירת משהו. והוסיף רבינו שליט"א דמצא אח"כ סברא דומה בדרכי תשובה סי' ק"ב סקט"ז [בשם שו"ת ספר יהושע, והסכים לזה היד יהודה, ומביא דכן מבואר מריטב"א בשם רבו, וכן נקט לדינא בס' בערך ש"י].

ושאלתי את מרן זצ"ל הלא בירושלים המנהג להחמיר לסנון מים על כל החג, ענה לי רבינו שליט"א הלא מתושבי ירושלים לשעבר אני, וידוע דהם טמנו בבורות של מים הטשולנט והקוגל, ואירע לפעמים דנתהפכו הקדירות לתוך המים, וה' חשש חמץ ממש, לכן החמירו לסננו, אבל אנו... ושאלתי אולי בכל זאת יש מקום להחמיר? וענה לי: אכן מי שרוצה להחמיר, שיחמיר להיות נזהר בלה"ר.

אם חומה הוא נבנה עליה טירת כסף חשבתי, דהנה ביסוד הזה אפשר ליישב קושיא עצומה שנתקשו בה הרבה האחרונים. דהנה ידוע בדין נטל"פ, כגון בליעות של כלי לאחר ב"י, יש ב' שיטות בטעם ההיתר. ומקורו בגמ' בפרק בתרא דעבודה זרה (סז): דאסיקנא דנותן

טעם לפגם מותר ומפרש התם דילפינן לה מדכתיב (דברים יד כא) לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה נבלה הראויה לגר קרויה נבלה ושאונה ראויה לגר אינה קרויה נבלה.

ובב"י מבואר דפגם זה אין צריך שיפגום לגמרי עד שיהא קץ לאכלו אלא אפילו פוגם קצת אינו אוסר תערובתו. וכ"כ שם רש"י, והביאו הרשב"א והר"ן (לב סוע"א) ראייה לדבריו מקדרה שאינה בת יומא דקריא לה נותן טעם לפגם ובודאי שאינה פוגמת התבשיל כל כך עד שאינו נאכל.

ומסביר הרשב"א בתורת הבית (תוה"א ב"ד ש"א יט., קצר טו.) " ודוקא שנתערב איסור מועט עם היתר מרובה ... והאיסור המועט בטל אצל ההיתר המרובה ואי משום טעמו של איסור שהוא נטעם ונרגש בו כאילו הוא בעינו, טעם כזה אינו טעם לאסור ההיתר המרובה, דאדרבה הוא פוגמו כמו שאמרנו וכמו שכתבנו למעלה בשאר נותני טעם לפגם " עכ"ל הרשב"א

וראים מזה דלרשב"א חייבים קודם לבטל עצם האיסור ברוב, ורק דנשאר איסור מכח הדין של טעם כעיקר, ע"ז בא ההסבר, דהתורה לא אסר טעם כעיקר אלא טעם מושבח ולא היכא דיש טעם לפגם, וכדבאר הפמ"ג [במ"ז קג-א] דאע"ג דלהרשב"א אמרינן דע"י טכ"ע ח"ך אוכל יטעם, הכרתו זו הטעמתו ואיך יבוטלו ברוב היתר, דעיי"ש דכל שטועם טעם פגום לאו הכרה הוא.

אבל לר"ן דרך אחרת, דאינה נהנה מהאיסור. והמחבר סותם בדעה א' כהרשב"א, דהטעם הוא משום ביטול.

והנה בחמץ בפסח פוסק הרשב"א כהראשונים דאוסר במשהו כדכתב בתשובה (ח"א סי' ל) שכן הלכה רווחת ותורה יוצאה לכל ישראל שהוא בכל שהוא:

ומאיך גיסא הרשב"א בתשובה (ח"א סי' תצט) אוסר חמץ בפסח נט"ל, כיון דאסרו במשהו ה"ה דאוסר בפגם קצת.

אבל דברי המחבר קשה להולמו, דכיון דפסק בתמ"ז סק"א דחמץ אוסר במשהו, א"כ איך בסעי' י' מתיר נותן טעם לפגם, והלא כיון דביו"ד סי' ק"ג נקט לסברת רשב"א לעיקר, דנטל"פ צריך קודם ביטול, א"כ בחמץ בפסח דאוסר במשהו ואין כאן ביטול, איך אפשר להתיר נט"ל, הלא ההיתר מבוסס על ביטול, ובפסח אין ביטול.

ומה נמלצו לחכי אמרתך מדבש לפי, דלפי סברת רבינו זצ"ל מיושב הדבר כפתור ופרח, דכיון דלא אסרו משהו רק היכא דיכול להגיע לאיסור בנ"ט, וכיון דכאן מדובר בנטל"פ, א"כ אפ"ל יהיה נ"ט גם לא יהיה איסור, דהרי הוא נטל"פ, ובכה"ג דאף על הצד הרחוק לא יגיע לאיסור, שפיר ישנו ביטול בפסח, ולא אמרינן איסור משהו, ומיושב בזה סתירת המחבר, ודו"ק.

הגאון רבי משה וויינרעב שליט"א

בשיעור המצה שצריך ליתן למסובין

שאלה: כתוב בש"ע (או"ח סי' תע"ה סעי' א') ויקח המצות כסדר שהניחם הפרוסה בין שתי השלמות ויאחזם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ואח"כ יבצע מהשלמה העליונה ומהפרוסה משתייהן ביחד... כזית מכל אחד ואם אינו יכול לאכול כשני זיתים ביחד יאכל של המוציא תחילה ואח"כ של אכילת מצה, ע"כ.

מבואר דהבא לקיים מצות אכילת מצה צריך לאכול שיעור ב' כזיתים מהג' מצות שלפניו, אחד מהעליונה ואח' מהאמצעי. ויש לעיין אם צריך לחלק גם ב' כזיתים לכ"א מהמסובין וא"כ איך ינהוג בזה דכשיש הרבה מסובין ודאי לא יספיק ליתן לכולם מהג' מצות.

תשובה:

הנה בטעם הדבר שיש לאכול ב' כזיתים ולא סגי באחד לקיים מצות אכילת מצה דשיעורו בכזית ככל מצות דאכילה, כתוב במ"ב (שם סק"ט) בשם הפר"ח וכ"כ בש"ע הרב, משום דיש פוסקים שסוברין דברכת המוציא קאי על השלימה וברכת על אכילת מצה על הפרוסה ויש פוסקים להיפך, לכן כיון דמצות אכילת מצה הוא בכזית, ויש ספק על איזה מצה קאי ברכת על אכילת מצה, יש לאכול כזית מזה וכזית מזה.

אלא שצ"ע בדבריהם, דאמת נכון הדבר שנחלקו הראשונים על איזה מצה קאי ברכת המוציא ועל איזה ברכת על אכילת מצה, דשיטת רי"ף (פסחים כ"ה): ורמב"ם (פ"ח מהל' חו"מ) דהא דאי' בפסחים (קט"ו): לחם עוני עני כתיב מה עני שדרכו בפרוסה אף כאן בפרוסה, קאי בין על ברכת המוציא בין על אכילת מצה, דכשנא לקיים מצות אכילת מצה מברך שתייהם על פרוסה, וכדאי' בפרק כיצד מברכים (לט): הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע.

והא דצריך גם שלימה, פירש בש"ע הרב (אות ג') [ומקורו ברי"ף (כ"ה):], רא"ש הל' פסח בקצרה סוף פרק ע"פ, ומרדכי (ל"ח) בשם בה"ג] דמה שדרשו חכמים

שתהא המצה פרוסה כדרכו של עני לא דרשו אלא לגרוע מלחם משנה שאחת מהם לא תהיה שלימה. ובתוס' (פסחים קט"ז, ד"ה מה דרכו) מבואר הטעם דמניחה תוך השלימה כדי שיהא נראה שבוצע על השלימה.

ורא"ש (ע"פ סי' ל') חולק דמ"ש פסח לענין לחם משנה משאר כל הימים טובים שלא יבצע על שתי ככרות שלימים. אלא ס"ל דהא דדרשינן לחם עוני לפרוסה היינו אותו לחם שיוצא בו ידי אכילת מצה אבל המוציא פשיטא דעל שלימים בעינן כשאר ימים טובים. לכן כתב שם "ומאונן שלש מצות יבצע השניה לשנים וישמור החציה לאפיקומן ויניח חציה בין שתי השלימות ועל הראשונה יברך המוציא ועל הפרוסה יברך על אכילת מצה ואוכלן ביחד מכ"א כזית... והרוצה לצאת ידי חובת שניהם יברך המוציא ועל אכילת מצה ויבצע מן השלימה ומן הפרוסה כאחד" ע"כ. וכ"כ בהל' פסח בקצרה (סוף פרק ע"פ).

ודעה שלישית מובא בהגה' מיימון (הל' חו"מ פ"ח נוסח הגדה אות ז') שכתב ראב"ה שר"ח וכן שאר גאונים וכן ראב"ן כתבו שיש לברך המוציא על הפרוסה (דלחם עוני כתיב) ועל אכילת מצה על השלימה (דאין עושינן מצוות חבילות חבילות).

וכיון שנחלקו הראשונים על איזה מצה קאי ברכת על אכילת מצה, אם על העליונה השלימה או האמצעי

ובבה"ל (ד"ה כזית מכל אחד) תמה על הש"ע דלא נמצא

בשום מקום דצריך לאכול שתי כזיתים בליל פסח, ובפרט לפמ"ש הש"ע לאחוז שתיים עד שמברך שתי הברכות, דבדואי קאי שתי הברכות על שתיים וסגי בכזית אחד משניהם, ושגם ר"ז העתיק דעת רבו הרא"ש ולא הזכיר רק שאוכל משתיים אבל שני כזיתים לא הזכיר (וזהו סיוע לדברי פר"ח הג"ל דהרא"ש מעולם לא התכוון לומר שיש לאכול שני זיתים).

נמצא ב' מהלכים בטעם אכילת כזית השני, או משום ברכת המוציא או משום ספק על איזה מצה קאי ברכת על אכילת מצה.

והנה בסי' קס"ז (סעי' א') כתב הרמ"א דבשבת או שאוכל עם הרבה בני' וצריך לתן מן הפרוסה לכ"א כזית מותר לבצע כפי מה שצריך לו [אפי' יותר מכביצה] ודייק במ"א (סק"ז) 'דלכאורה משמע דחייב הוא לאכול כזית וכן משמע ר"ס תע"ה דצריך לדחוק ולאכול ב' זתים כא' עמש"כ שם, ולא ראיתי נוהגין כן'. ובהגה' הגר"ע"א מחלק דבסי' תע"ה מבואר רק דבע"ב הובצע יאכל כזית משום ברכת המוציא ולא על שאר המסובין. ובמ"ב (ס"ק ט"ו) כתב בשם דברי חמודות דנותן כזית כדי שלא יהא נראה כצר עין. ובדגמ"ר פי' דע"י שאוכל כזית בתחלה שוב נגדר כל מה שיאכל אח"כ לברכת המוציא.

הרי מבואר דטעם אכילת כזית שני משום ברכת המוציא אינו אלא הדור לכתחילה בהל' ברכות ולא משום דין מצה. ולפי מש"כ דגמ"ר ומ"ב הג"ל, בכלל לא שייך לענין כזית שני בפסח כיון שבין כך צריך לחלק כזית לכ"א משום אכילת מצה, שוב לא הוי צר עין וגם שאר הסעודה נגדר בתריה. ולטעם המ"א לאכול כזית מצה שבירך עליו המוציא לא שייך כשיש הרבה מסובים ואין מספיק כזיתים לחלק לכולם מאותו מצה, וממצה אחרת כבר אין ענין, ואף מ"א עצמו העיד שלא ראה נוהגין כן. והגר"ע"א מצדד

דכל האי דינא הוא רק להבוצע ולא להמסובין. (אבל בראבי"ה סי' תקכ"ה כתב להדיא לחלק ב' כזיתים לכ"א מהמסובין, ומבואר בדבריו שם דלאו מטעם השני הנ"ל הוא, דהכי פירש בגמ' וא"א לומר דהגמ' הספק בזה, אע"כ מטעם הראשון ודוק).

ולטעם השני משום ספק על איזה מצה קאי על אכילת מצה, כבר הראינו לדעת דברא"ש וטור שכתבו לאכול ב' כזיתים לפני שבכלל הביאו י"א דעל אכילת מצה קאי אשלימה, מוכח כטעם הראשון הנ"ל ולא טעם זו. ובשאר ראשונים בכלל לא כתבו לאכול ב' זיתים. ועכ"פ ברור דעיקר הלכה הוא כדברי האומרים דעל אכילת מצה קאי על הפרוסה כמ"ש הש"ע הרב להדיא, וכדסבירא להו לרוב רובן של הראשונים, דלא נחלקו אלא לגבי ברכת המוציא אי קאי על הפרוסה או על השלימה. ובבאור הלכה תמה על עיקר דין זו לאכול ב' זיתים וכנ"ל.

מ"מ אין לנו לזוז מדברי הש"ע והאח"י שיש לאכול ב' כזיתים לכתחלה אף דמדינא ודאי דאינו מעכב כמ"ש בהל' דכל שאכל כזית ודאי יצא יד"ח. אלא דלגבי המסובין יש לצדד להמבואר לעיל, דאם אין מספיק כזיתים בהג' מצות וממילא צריך להוסיף מצות אחרות לחלק לכולם, שאין ענין בב' כזיתים, אלא יחלק להם קצת מהמצה עליונה משום לחם משנה, וכתוב בהליכות שלמה (פסח פ"ט אות מ') שכן נהג הגר"ש"ז אורבך זצ"ל. או יש לנהוג כמו שהעיד האג"מ זצ"ל על עצמו שכן נהג (חוברת מוריה סיון תשמ"ה) שיתן ג' מצות לכל שתי מסובין שיהיה מספיק לכולם לאכול ב' כזיתים מהג' מצות. ועי' מנהגי חת"ס (פ"י אות י"ז) שהיה מחלק ב' כזיתים לכל המסובין. אמנם מבואר שם שנתן לכולם מהג' מצות אשר לפניו ולכן אינו סתירה לדברינו.

ויש להעיר דלפמ"ש המ"ב (סי' תפ"ז סק"א) דלענין מצוות דאורייתא יש להכפיל השיעור כזית מחצי ביצה לביצה, י"ל דלענין קיום אכילת מצה מספיק

שיהא בין כולם שיעור כביצה, חצי ביצה מהעליונה וחצי ביצה מהאמצעי, ואין צריך לאכול כשני ביצים. דלענין מה שצריך כזית מזה וכזית מזה אינו דין דאוי ואפילו לא מדרבנן וודאי יש לסמוך לענין זה אשיעור הקטן של חצי ביצה, וכ"כ בסידור פסח כהלכתו (פ"ח הע' 24) בשם הגר"ש"ז אורבך והגר"ש"א זצ"ל ויבלח"ט הגר"נ קרליץ שליט"א. ולפי"ז אין כ"כ נ"מ במש"כ לגבי המסובין כיון דגם להם יתן שיעור ביצה שלם.

[ולגבי איך לנהוג בחלוקת המצות אי קודם שאוכל הב' כזיתים ואז הוי הפסק להבוצע בין ברכה לאכילה או אחרי שאכל והוי הפסק להמסובין, להאגר"מ הנ"ל אין הפסק כלל, ובהליכות שלמה שם שהגר"ש"א היה מחלק כזית לכל אחד לפני שבירך ואח"כ חילק רק מעט מהעליונה שאין בזה שיהיו כ"כ.

ובמנהגי חת"ס (פ"י אות י"ז) כתב 'לקח הג' מצות העליונה עם התחנות והפרוסה באמצע ובירך המוציא ופרס כזית לכל אחד מהמסובין ואח"כ לקח הפרוסה ופירס כזית שוב לכל אחד מהמסובין ולאחר שפירס לפני כולם לקח השני זיתים סמוך לפיו ובירך עם המסובין ביחד על אכילת מצה והכניס מהם מעט מעט לפני ולעסו והניחו בצד הפה על הלחי השמאלית ולאחר שלעס כל השני זיתים בלען בבת אחת' עכ"ל. וכן נהג הגה"ח מו"ה שמואל דוד אונגאר ז"ל אבד"ק נייטרא לבצוע בין שתי הברכות כמו שהביא בספר ויגד משה (סי' כ"ד).

אולם בשו"ת משנה שכיר להגה"ק מו"ה ישכר שלמה טייכטאל זצוק"ל (ח"ב סי' ק"פ-שנת תרפ"ד) כתב דאף כי רבינו החת"ס רב גובריה לעשות נגד הכרעת הטור וש"ע, אבל אנו ודאי שלא לזוז מפסק השו"ע אף זיז כל שהוא ועלינו לעשות כאשר הוסכם בשו"ע ונו"כ לברך שתי הברכות יחד [ואח"כ לבצוע משתיהן] וכן נוהגין בכל העולם.]

הגאון רבי אהרן דוד נייטראדט שליט"א

בעניין אורח אצל בעה"ב ובן אצל אביו האם צריכין לקנות בליל פסח את המצה

שאלה: האם יש להחמיר שאורח אצל בעה"ב ובן אצל אביו יקנו בקניין את המצה שיוצאים בו מצוות אכילת מצה בלילה ראשון כדי שיהיה 'משלכם'.

צדדי השאלה:

האם כשהאב נותן מצה לאכול אותה הרי נותנו לו במתנה או דבעי' קנין לזה.

תשובה:

מנהג אבותינו בידינו שאין מקפידים שהאורח או הבן יעשו מקודם קניין על המצה (וכמובא לקמן כמה דרכים מדוע), ולא עוד אלא שהמקפיד לקנות המצה יצא שכרו בהפסדו, והרוצה להחמיר צריך שיקנה לכל אחד מבניו מצה שלימה קודם החג, ויזהר שלא לערב ביניהם.

הנימוק:

הגמ' בסוכה (לה). 'אמר רבי אסי אתרוג של מעשר שני לדברי רבי מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב' היינו ר"מ סובר מעשר שני ממון גבוה וע"כ אין יוצאים ידי חובה באתרוג של מעשר שני כיון שאינו שלו, אבל לחכמים שמעשר שני שלו יוצא בו ידי חובתו. וכן נחלקו במצה של מעשר שני לר"מ אין אדם יוצא חובתו בפסח אבל לדברי חכמים יוצא. וכן בעיסה של מעשר שני אי חייבים בחלה 'עיסה של מעשר שני לדברי רבי מאיר פטורה מן החלה לדברי חכמים חייבת בחלה'. מתקיף לה רב פפא בשלמא עיסה כתיב 'ראשית ערסתכם' אתרוג נמי כתיב 'לכם' משלכם

אלא מצה מי כתיב מצתכם, אמר רבה בר שמואל ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא 'לחם עני' וכתבי התם 'והיה באכלכם מלחם הארץ' מה להלן משלכם ולא משל מעשר אף כאן משלכם ולא משל מעשר, ע"כ דברי הגמרא. ומדייק מכאן בשפת אמת (שם) דלפי"ז יש דין במצה שאוכלים בפסח שיהיה שלו, וז"ל: 'בגמרא אתיא לחם לחם, ומשמע דמסקנת הגמ' כן הוא ולפי זה צריכין ליזהר במצה של מצוה שיהיה המצה שלו [שהיה לו בו דין ממון] דוקא, ולאורח על שלחן הבעה"ב צריך ליתן לו הבעה"ב המצה במתנה ולא סגי מה שהרשהו לאכול דצריך להיות שלו ממש [שיוכל למכרו ולהקדישו דמתנה שאין יכול להקדישה לא שמה מתנה כדאיתא בגדרים (מ"ח. ע"ש) והעולם אין נזהרין בזה' [דרך אגב שמעתי בשם הפני מנחם שהוכיח מדברי

שריא ליה וכי קאמר ליה עליך לאפוקי דאי אזמניה עלה תתסר ליה דההיא שענתא נמי ככרו היא.

היינו אף שהאומר 'כיכרי עליך' ולאחמ"כ נתנו לו במתנה מותר ליהנות מן הכיכר כיון שכבר אינו 'כיכרי', אך אם הזמינו לאכול עמו אסור ליהנות מן הכיכר הגם שלאורח יש רשות לאכול עדיין נקרא כיכרו של בעה"ב, רואים מדברי הר"ן אלו שלמד, דאף אורח שיש לו רשות לאכול אין נקרא שהוא שלו אלא עדיין הוא כיכרו של בעה"ב.

וע"פ דברי ר"ן אלו מחדש השפ"א שאורח על שולחן בעה"ב בפסח אין נחשב המצה שלו אף אם יש לו רשות לאכול, 'ולאורח על שולחן הבעה"ב צריך ליתן לו הבעה"ב המצה במתנה ולא סגי מה שהרשהו לאכול דצריך להיות שלו ממש'.

ומסיים 'העולם אין נזהרין בזה' וצריך להבין מדוע באמת אין נזהרין בזה. האמת יש ראשונים שלא לומדים כר"ן, הרא"ש והמפרש לומדים בגמ' פשט אחר שכשאומר 'כיכרי עליך' כבר זכה בזה האורח ולכן אינו יכול להקדיש, להיפך מפשט הר"ן, אך לר"ן ועוד ראשונים שלומד כר"ן יש להבין מדוע באמת אין מקפידים בליל הסדר שהאורח וכן בן אצל אביו יקנה המצה קודם שמקיים בו מצוות אכילה.

בסוגריים על השפ"א בהגהת חתנו מוסיף: 'אכן אפשר העולם סומכין ע"ד הרא"ש שהתיר לקדש בטבעת שאולה אדעתא דהכא יהיב ליה שיוכל לצאת בו'.

יש הלכה ברא"ש שמוזכר בקידושין (פ"א ס"כ) והוא נפסק גם בהלכה בשו"ע אה"ע (סי' כ"ח סעי' י"ט) השואל חפץ מחבירו והודיעו שרוצה לקדש בו אשה מקודשת, דאמרינן שגמר בלבו ליתן לו באותו ענין שיועיל לקדושתו וגמר חבירו ונתנו לו במתנה, שיוכל לקדש בזה. וכן לגבי טלית שההלכה בטלית שאולה

יש שאלה האם אפשר לברך עליו, אם לווה מחבירו טלית לצאת בזה נפסק (או"ח סי' י"ד סעי' ג) שיוכל לברך עליו, כיון שחבירו בוודאי נתנו באופן כזה שיוכל לצאת בו כראוי.

ובפשטות אפשר לומר דה"ה הכא כיון שהמארח רוצה שהאורח יצא יד"ח מצה וא"א לצאת אלא באופן שנתנו במתנה אמרינן וודאי אדעתא דהכא נתנו לו.

הט"ז בהלכות טלית (שם סק"ד וה') מקשה על הלכה זו, דאם הכא כדברי הרא"ש מדוע בהלכות לולב נפסק שא"א לצאת בטלית שאולה מדכתיב 'ולקחתם לכם', הלא חבירו מסתמא נתנו לו במתנה כדי שיוכל לצאת בו, אלא מוכיח מכאן שאין זה אלא חומרא בקידושין שחוששין לקידושין באופן כזה, וע"כ פוסק בטלית שלא יברך בשאל טלית מחבירו.

בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' קעב) מביא סברא לתרץ מנהג בעולם ע"פ המבואר בס' מקור חיים להגאון בעל חו"ד (סי' תנ"ד אות א'), דהא דקיי"ל 'שו"ע שם סעי' א' שאינו יוצא במצה גזולה, אין הטעם משום דבעינן לכם מה"ת, דמדלעסה קנאה קנין גמור מטעם שני, וכיון דקיי"ל בלע מצה יצא, הקנין שע"י לעיסה הוא קודם עשיית המצה, והוי כגזול קמח ועשאו מצה דיצא כמבואר בשו"ע שם, אלא טעמא דאינו יוצא במצה גזולה משום דהו"ל מצוה הבא בעבירה. ואף דכבר קני ל"י משעת לעיסה, וכל היכא דקני קודם עשיית המצה ל"ש מצוה הבאה בעבירה, מ"מ כיון דלעיסה צורך אכילה היא הוי שפיר מצוה הבאה בעבירה ע"כ ע"ש.

נמצא בנותן מצה לבנו על שלחנו קנאה הבן עכ"פ בשעת לעיסה ומצוה הבאה בעבירה אין כאן שהרי נתן לו מדעתו, ושפיר יוצא גם אם נאמר דבעינן במצה לכם ואינו יוצא בבלע מצה משום גזול, באופן כזה של אורח על שולחן בעה"ב או בן על שולחן אביו שפיר יצא. אך ראיתי מביאים מהגאון ר' שלמה זלמן אויערבך

שהפריך סברא זו, דדין זה שינוי מעשה קונה הוא חידוש הדין בגזול שגזל ועשה שינוי שהוא קונה, ומה שייך לומר הכא.

ומצאתי כעין זה בשאגת אריה (סי' צז) שמוכיח מהא דגבג עיסה ורוצה לאכלו שהדין בוודאי צריך להפריש ממנה חלה, ולא אמרינן שהוא לא 'עריסותיכם' ופטור מלהפריש חלה, אלא אמרינן שכשהעיסה אינה שלו הוא דין של 'מצוה הבאה בעבירה', וא"כ במצה שהוא נלמד מחלה לא יהיה חמור והוא ג"כ רק דין של מצוה הבאה בעבירה וממילא באורח ובבן שלא גזלו אלא קיבלו אין כלל את דין הגמ' משלכם.

הרמ"א באבן העזר פוסק (הלכות קידושין סימן כח) 'אורח שיושב אצל בעה"ב, ונטול חלקו וקידש בו, הוי מקודשת'. ע"פ פסק זה שאנו פוסקים שאורח שקיבל לאכול נחשב האוכל שלו ואף לקידושי אשה, אפשר לתרץ בפשיטות מה שאורח יוצא חובת מצה שבוודאי נחשב שלו מיד כשהניחו לפני חלקו. כן הביא באמרי בינה (דיני פסח סי' כד).

אך עדיין אינו מוסכם על הכל כי נפסק בשו"ע (או"ח) שאסור לאורח לקחת חלקו שנתן לו הבעה"ב וליתן לבנו, הרי שהוא לא עדיין שלו. (יש שכותבים שדווקא לבנו אסור מדיני דרך ארץ).

השואל בשו"ת חת"ס (חו"מ סי' קלא) מקשה על דברי הגמ' (גיטין מז): דלמ"ד קנין פירות לאו קנין הגוף דמי לא מייתי ביכורים משהו מקנה החוזרת ביובל משום דלא מצי למימר האדמה אשר נתת לי וקשה מאי שנא מאתרוג דבמתנה ע"מ להחזיר מיקרי לכם ולית ליה ביה אלא קנין הפירות שהרי צריך להחזירו ואפ"ה מיקרי לכם וה"נ מ"ט לא מיקרי האדמה אשר נתת לי. ותירץ ע"פ תירוץ חמיו הגאון רע"א ליישב קושית הראשונים שהקשו במתנה ע"מ להחזיר אמאי מועיל

המשך בסוף עמוד הבא

הגאון רבי אנרזה שרגא שטיגליץ שליט"א

חולה באכילת קטניות בפסח

ע"ד השאלה באדם שלא חש בטוב בפסח, ועל פי ציווי הרופאים יש לו לאכול מאכל העשוי מקטניות בפסח, האם מותר לאוכלו, ואם צריך התרת נדרים לזה, וכן במאכלים שמחמיר שלא לאכול בפסח מחמת חומרא וישראל קדושים הם, האם אפשר לו להקל בשעת הדחק, ואם נצרך התרת נדרים לזה.

צדדי השאלה:

האם איסור זה נחשב שנדר על עצמו ואסור ואף אם כן שמוא חשוב כנדר במקום אונס שאפשר להקל.

תשובה:

אם יש לו אונס וצריך לאכול קטניות בפסח אין צריך להתרה, ואם יש לו אונס וצריך להקל עליו במה שהחמיר חומרות לעצמו בזה צריך להתרת נדרים.

הנימוק:

אכילת קטניות

הנה מנהג שלא לאכול קטניות נהגו באשכנז, והוא חומרא גדולה, וז"ל הרמ"א (סימן תנ"ג סעיף א') והמנהג באשכנז להחמיר ואין לשנות, ולך ראה בשערי תשובה (שם סק"א) שהביא מקונטרס טוב עין לחיד"א דבאשכנז ופולין שקבלו עליהם שלא לאכול קטניות זה כמה שנים אין להקל בזה, והמיקל הוא פורץ גדר ישכנו נחש, ואף במקום שיש קצת דוחק אין להתיר במדינות הללו כדי שלא יבאו לפרץ בזה גדר, וכן בליקוטי מהרי"ל כתב שהאוכל קטניות בפסח עובר על לאו דלא תסור, וכל העובר על דברי חז"ל חייב מיתה בידי שמים, ובמקום אחד עמדו קצת מהחכמים שרצו לפרוץ גדר בזה ולא עלתה בידם לפי שחכמי הדור

מאשכנז חרדו לקראתם ועמדו בפרץ וקיימו דברי חכמים והחליטו האיסור במדינות אלו. ועכ"פ כך נתקבל ונפסק שאין להקל באכילת קטניות.

התרת נדרים במנהג

ובהשקפה ראשונה אף התרת נדרים לא מנהי באכילת קטניות, שהנה בדין ההתרה מצינו בגמרא נדרים (ט"ו א') שאמר שם דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהם, שנאמר 'לא יחל דברו', יעו"ש בגמרא. ובגמרא פסחים (נ"א א') מבואר הטעם שאסור להתיר בפניהם משום שיבואו על ידי זה להתיר איסורים אחרים, יעו"ש.

וכן נפסק בטור ושו"ע יו"ד (סימן ר"ד סעיף א') דברים המותרים והיועדים שמותרים נהגו בזה איסור, אסור להתירם להם, ואף שכתב המחבר שאין להתירם בפניהם הוא דוקא בלא התרת נדרים, והוא דעת תוס' בפסחים (נ"א א') והרא"ש (שם) שאם נהגו איסור

בדברים המותרים משום סייג ופרישות, רשאים להתיר על ידי שישאלו על נדרם כשאר התרת נדרים. ולכן כתב ש-הלכך מי שרגיל להתענות תעניות שלפני ראש השנה ובעשרת ימי תשובה וכו', ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא צריך ג' שיתירו לו. עכת"ד.

אך בשו"ת הרשב"א (חלק ג' סימן ר"ל) כתב שאדם שנהג איסור בדברים המותרים כדי לעשות גדר בפני האיסור, הרי קיבל על עצמו דבר היתר כאיסורים שאוסרתן תורה שאין להם היתר לעולם, ועו"ש. והובא דבריו בבית יוסף (סו"ס ר"ז) ובשו"ע (סעיף א') בשיטה שניה, וכתב שם הב"ש שמדברי הר"ן משמע כדברי הרשב"א. [וראה בשו"ת אבני צדק להייטב לב (יו"ד סימן צ"א)]

והנה אדם פרטי, אף לשיטה הראשונה במחבר, ודאי אין לו כח להתיר איסור זה של

אכילת קטניות, שהרי קיבלו עליהם כל בני אשכנז כאיסור גמור, ועיין שהאר"ך בזה החתם סופר (או"ח סימן קכ"ב) שאי אפשר להתיר אלא בקיבוץ כל חכמי אשכנז שקיבלום עליהם מעיקרא, ואם כן מי יקבץ עמיהו גורנה כל חכמי פולין ואשכנז להתיר דבר זה, יעו"ש. וכן כתב החיי אדם בספרו נשמת אדם (הלכות פסח אות כ') ובמורה וקציעה (או"ח סימן תנ"ג) ובלב חיים (ח"ק סימן צ"ד) ועל כל פנים להלכה בודאי שאי אפשר להתיר מנהג זה, ואם היה צריך התרת נדרים בזה לא שייך לעשותו.

התרת נדרים במקום אונס

והנה מה שנסאר לנו לדון הוא במקום שיש אונס, והנה במקום שיש אונס גמור כבר כתב בדברי מלכאל שנחשב כנדר אונסי כמבואר בנדרים (דף כ') ובנשמת אדם (שם) שמתיר אף במקום הדחק, וכן בשו"ת מהר"ם ש"ק (סימן רמ"א) אמנם אף אם נתיר במקום שיש לו דוחק או אונס לאכול קטניות, לכאורה יצטרך התרת נדרים, שהרי הוא מנהג שנוהג והוא נדר כמבואר לעיל, שאף אם מותר לאכול מכל מקום צריך התרת נדרים מחמת הנדר שבזה [והרי התרת נדרים לא מהני כדלעיל].

והפוסקים תלו דבר זה במה שנחלקו גדולי הפוסקים, באופן שמשנה המנהג באופן חד פעמי, ואינו עוקרו לגמרי, אם נצרך להתרה, ראה בש"ך יו"ד (סימן רי"ד סק"ב) שאדם שנוהג להתענות ונפל למשכב ואינו יכול להתענות שצריך התרה להעניתו.

אך בדגול מרבבה שם מבאר שאם אינו רוצה רק כעת להתענות, ואינו רוצה לגמרי לחזור בו ממנהגו אין צריך התרה, משום דאדעתא דהכי לא נדר, ומציין לדברי השו"ע (או"ח סימן תקנ"ח סק"ט) לגבי ברית שחל בתענית של עשרת ימי תשובה, יכול לאכול, משום דאדעתא דהכי לא נדר, אם כן גם בנידון דידן שאינו רוצה לחזור בו ממנהגו לגמרי, רק כעת שהוא חולה אינו רוצה להתענות אינו צריך התרה לנדר.

אך הש"ך סובר שההיתר האכילה בברית הוא משום שלכתחילה לא קבלו עליהם להתענות בברית, ואזי לכתחילה כל המתענה אדעתא דהכי מתענה שכשיהיה לו ברית לא יתענה, אך באופן שחלה דלא אסיק אדעתיה דבר זה שחלה שלא יוכל להתענות צריך התרה.

אם כן לכאורה גם בנידון דידן שאינו עוקר לגמרי האיסור של אכילת קטניות אלא לזמן הדחק או אונס, ואם כן לדעת הש"ך יצטרך להתרת נדרים, אך לדעת

הדגול מרבבה לא צריך להתרת נדרים, עיין עוד בשו"ת מהרי"ך דושינסקיא (ח"א סימן פ"ז).

חילוק בין קבלה דיחיד לקבלה דרבים

אמנם בנידון דידן נראה שבין לדעת הש"ך ובין לדעת הדגול מרבבה אין צריך התרה, דחזינו במנהג שנהגו לגבי אכילת בשר אחר חלב, אשר בגמרא חולין (ק"ה) אמר מר עוקבא לגבי אבא כחלא לגבי חמרא, והמחבר פסק בשו"ע סימן פ"ט דצריך להמתין ו' שעות, והרמ"א פסק שם דצריך להמתין רק שעה אחת, ולהלכה נתקבל כדעת המחבר להמתין ו' שעות עיין שם בש"ך וט"ז דפורץ גדר ישכנו נחש, (וראה חכמת אדם כלל מ' לג, ערוה"ש פ"ט ז') מכל מקום לגבי מי שחולה קצת כתב החתם סופר (יו"ד סימן ע"ג) שמוטר לו לסמוך על הרמ"א ולהקל בשעה אחת ואין במשמעות לשונו שצריך לזה התרה, ולכאורה מהדוע לא ליבעי התרה כמו החולה שאינו רוצה להתענות (עיין שעמד בזה שם בשו"ת מהרי"ך דושינסקיא)

אלא על כרחך שיש לחלק בדברים, שכל המחלוקת בין הש"ך והדגול מרבבה הוא רק ביחיד שקיבל עליו להתענות, אז סובר הש"ך שצריך התרה לנדרו כיון דהוי מילתא דלא שכיחה שיחלה, לא עלה על דעתו שיחלה ולא יוכל להתענות, אם כן קיבל על עצמו תענית בכל אופן ולכן צריך להתרה, מה שאין כן בתענית ציבור שנהגו כולם אם כן על כרחך כשגמרו חכמים לתקן להתענות, עלתה על לבם שבין כלל הציבור ישנם חולם שאין יכולים להתענות וכדו', ולא יוכלו לעמוד בתקנו, ואדעתא דהכי לא תקנו, הרי שבתקנה על ציבור אף הש"ך יודה שלא תקנו כלל לאונסים והוי כאכילה לגבי ברית.

וראה נפלאה לדבר זה הוא מדברי המגן אברהם (או"ח סימן תרפ"א סק"ב) שכתב שהנוהג להתענות בעשרת ימי תשובה אין צריך להתרה אם אין ביכולתו אם לא כאשר מתענה יותר מהציבור, ונתקשו הפוסקים בכוונתו, ראה בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סימן רנ"ט אות ו') מה שהאר"ך בזאת. ועל פי דברינו האמורים אתי שפיר שתענית שנהגו של הציבור, אזי באופן שאין יכולתו אין נוהג המנהג וכאמור שכשיתקנו לציבור לא תקנו לחולים וכדו', אך מה שהחמיר על עצמו ביותר זה כבר תלוי במחלוקת ש"ך ודגול מרבבה והמגן אברהם החמיר כשיטת הש"ך, ולכן כתב שהנוהג להתענות אין צריך להתרה כיון שזה קבלה שקיבלו עליהם הציבור, רק באופן שמתענה יותר ממה שקיבלו עליהם הציבור אז צריך להתרת נדרים כדעת הש"ך.

והנה כמה אחרונים פסקו שצריך התרה לאיסור אכילת קטניות, וחוליה ידידיה מתשובת רב פעלים (או"ח

ח"ג סימן ל') שנקט שזה הנוהג איסור באכילת קטניות וחלה או צריך, שצריך להתיר נדרו, ומזה הוכיחו שצריך התרה בזה.

אך בעיון הטיב ניוכח ששונה הדבר, שהרי שם מדבר מעיר מגוריו, בגדד אשר רוב הציבור אכלו קטניות בפסח, רק היו כמה שהחמירו על עצמם מחמת מעשה שהיה, כמובא שם, יעו"ש. ואם כן לא שייך למימר שהינו בתנא הציבור שלא חל בגזירתם על חולה ואונס וכדו', כי הוא מנהג שנהגו בעצמם, שזאת חל בכל אופן, וע"ז נצרכו להתרה. אך לדין בני אשכנז שהוא מנהג חמור שאין להתירו בשום פנים ואופן, אך בחולה וכדו' שמוטר על פי הוראת חכם, לא יצטרך התרה מכיון שבאופן כזה לא נגזר הגזירה.

הדלקת נרות בליל יו"ט

ואגב נביא עוד פסק הלכה בנידון זה, בשאלה שנשאלתי ע"ד אישה שנוהגת להדליק נרות ביו"ט כמו בכל שבת קודם כניסת החג, וידוע שנחלקו בזה, ראה במג"א או"ח רס"ג, מאשתו של הסמ"ע לנהוג כן, וכך נהגו בהרבה מקומות ראה במטה אפרים (סימן תת"ה ס"ג) ובאלף למטה, וכן במנהגי חת"ס, אך המג"א (שם) פליג על זה שאין חכמה לנשים אלא בפלך, ועתה אירע לה אונס ולא יכלה להדליק מבעוד יום אי שרי לה להדליק בלילה.

ולפי דברינו אתי שפיר ששפיר מותר, כיון שהוא מנהג של רבים להדליק ביום, ובה אסקי אדעתיה שבהתרחש אונס שיהיה מותר אל הלילה, וללא התרה.

בחומרות הפסח

ועתה נבוא לבאר במנהגי חומרות שהחמיר על עצמו בפסח (ולא במנהגי קהילות וכדומה) - אלא במנהג שנהג לעצמו) שבעצם במקום צורך יש יותר מקום להקל, וכאמור לעיל מהראשונים שאין הוא מנהג של איסור, אך אף אם נתיר לו בזה יצטרך להתרה, ואף באופן חד פעמי שיש לחשוש לדברי הש"ך וכאמור, שלא שייך למימר בזה שאדעתא דציבורא נדר ולהם יש אונס, כיון שהוא מנהג פרטי, ועל כרחך שתלוי בדעת ידידיה ועל כן יצטרך להתרה, הגם שבשפ"א סימן רי"ד ובמנחת שלמה (סימן ק"א) מביאים קולא לסמוך על התרת נדרים בער"ה שמהני לזה, אך לכתחילה ודאי יש לעשות התרה מיוחדת לדבר זה.

תבוא לדינא

אם יש לו אונס וצריך לאכול קטניות בפסח אין צריך להתרה, ואם יש לו אונס וצריך להקל עליו במה שהחמיר חומרות לעצמו בזה צריך להתרת נדרים

הפסח מעמוד קודם:

הא אינו יכול להקדישו ולא הוי מתנה משום מעשה דבית חורון (עיין נדרים מ"ח ע"א) והיא קושיית תוס' ב"ב קל"ד ע"א וע"ז תירץ הגרע"א דמתנה ע"מ להחזיר ליכא עיר במתנה רק תולה בתנאי משא"כ כשנותן סתם רק שמשפיר לעצמו שלא יהיה יכול להקדישו ה"ל שיויר במתנה כמו דאיתא האי חילוק בגט ר"פ המגרש באומר ע"מ שלא תנשאי לפלוני הוי גט בלי שיויר ובאמרו חוץ מפלוני אינו גט משום דהוי שיויר בגט וה"ג דכותיה.

ע"פ דברי רע"א אלו אפשר לבאר גם הכא כשנותן הבעה"ב את המצה אינו תולה בתנאי אלא נותן סתם ובאופן כזה בוודאי נחשב לגמרי חלקו של האורח.

אך נראה לומר בזה בפשיטות ע"פ דברי הט"ז על השו"ע (הלכות פסח סימן תנד סעיף ד) שפסק 'אין אדם יוצא ידי חובתו במצה גזולה. במה דברים אמורים, כשגזל מצה; אבל אם גזל חטים או קמח ועשאו מצה, יוצא בה שקנאה בשינוי', ומקשה הט"ז (סק"ד) מדוע לא נפסק ג"כ שא"א לצאת במצה שאולה.

ומתרץ שהדין שאי אפשר לצאת בדבר שאול הוא רק כשצריך להחזירו כגון באתרוג השאול שאחר שיוצא יד"ח צריך להחזירו לבעלים, אמנם במצה שלוח לאכול הרי אינו יכול להחזירו וע"כ כוונתו כששאל הוא שישלם על זה, וז"ל: 'אבל מי ששואל מצה מחבירו נתכוין לאוכלה ודמים הוא שחייב לו הוא בעדו או מצה אחרת נמצא שזו עכשיו שלו ממש אלא דחוב יש לו בידו לשלם לו, ודומה למי שלוח מחבירו מעות דלהוצאה ניתנה וקידש בהם דודאי מקודשת לו כיון

שאינה חוזרת בעין ומעות בעלמא יש לו בידו, כן נלע"ד דיוצא במצה שאולה ולא דמי לאתרוג בזה'.

ועפ"ז אפשר לתרץ גם סתירת הרמב"ם שהלכות חמץ ומצה (פרק ו הלכה ח) פסק שיוצאין במצה של מעשר שני, ובסוף פרק ג' מהלכות מעשר שני ונטע רבעי פסק כר"מ דאמר מעשר ממון גבוה, כן הקשה הר' מנוח הובא בכסף משנה, ותירץ דס"ל כר' חייא בר אבא בפ' לולב הגזול (סוכה ל"ה). שסובר היתר אכילה.

אך ע"פ הט"ז אין צריך לכך ואפשר לומר דס"ל ג"כ כמ"ד 'ממון', דכיון שקיבל את המצה בשביל לאכול וצריך להחזיר לו מצה אחרת או ממון, הרי הוא כממון.

להלכה נראה כמו שמסיים הבצל החכמה (שם) שלא רק שאין עניין להחמיר ולהקנות לבניו את המצה, אלא עדיף ונכון שלא להקנות, דהנה נפסק במג"א (ס"ל ש"ז סקט"ו) דאסור ליתן מתנה לחבירו ביום טוב ושבת א"כ לצורך מצוה, ולכן בזה כיון שבאמת יוצא גם כשאינו מקנה את המצה להאורח מטעמים שאמרנו א"כ אין הקנין לצורך מצוה. נמצא להקנות המצה להאורח בליל יום טוב קולא הוא ולא חומרא על כן יש להימנע מעשות כן.

ואף אם רוצה להקנות חלק במצה קודם החג באנו לדין ברירה כיון שבמצה אחת יש כמה זיתים לכמה אנשים, ובדאורייתא ההלכה דאין ברירה. והרוצה להחמיר בזה, צריך שיקנה קודם החג לכל אחד מבניו מצה שלימה, ויזהר שלא לערב, אך אנו מנהג אבותינו בידינו ולא ראינו שיחמירו בזה, ולכן פוסקים שאין צריכים להקנות.

דברי הוראה

מוניית ההלכה מבוארים היטב מדברי הגמרא והמסכים ועמם פסקי דינים היוצאים מהם להלכה ולמעשה

גאון רבי דוד טברסקי שליט"א

- ז. טוב לדרוס ברגלים פירורי הבצק מיד כשנופלים על הרצפה כדי שיתבערו קודם שיתחמצו ולא יצטרך לשורפם אח"כ.¹³
- ח. אם נפל הבצק על הרצפה או נתקלקל טוב שיניח את זה בדבר הפוסלו מאכילה דהיינו אקנומיקה וכדו' קודם שיתחמץ.¹⁴
- ט. כשרוחץ הכלים המלוכלכים או הידים או השולחנות ישפוך אותם במקום מדרון ולא על רצפת אבנים כיון שאין נבלעים בקרקע כדי שלא יתקבצו במקום אחד המים עם הפירורים ויחמץ.¹⁵ ובזמנינו שרוחצים הידים והכלים בכיור והמים נשפכים מיד למערכת הניקוז אין כל חשש.
- י. ומה שנשאר מהבצק אחר האפיה אם לא מכר את המקום צריך לנקות טוב את המקום ולבער כל החמץ שנמצא שם.
- יא. הרבה נוהגים למכור את המקום כדי להיפטר מהבדיקה וגם שלא יצטרך לנקות אח"כ ולבער¹⁶ את הבצק שנשאר שם.¹⁷
- יב. המוכר את מקום האפיה צריך לומר כשמוכר החמץ שהנכרי יתן לו רשות להישאר שם עד הערב ולהשתמש שם¹⁸, ועי' בהערה.

- באחרונים טעם להקל בזה ומצא בספר בגדי ישע טעם להליץ בעד המנהג מפני שיש כמה דעות שאפילו בע"פ חמץ אסור במשהו כאשר מבואר בס' תנ"ב, וזה קשה לזוהר שלא ימצאו אף משהו חמץ בהחטים שלא יהיו מחומצים, וע"כ אופין מקודם כדי שיתבטל החמץ.⁴ ובשו"ע ד"ר כתב שבשעת הדחק יכול לשנות המנהג לאפות אפי' כמה חדשים קודם, אבל שלא בשעת הדחק אין לשנות המנהג.
- א. הרבה נוהגים⁵ שלא ללוש את המצות לצאת בהם ידי חובת אכילת מצה עד אחר שש שעות⁶ בערב פסח שהוא זמן הקרבת קרבן פסח.
- ב. יש אומרים דומן הלישה הוא משהה שיטית ומצוה⁷.
- ג. כאשר ערב פסח חל להיות בשבת לשין בערב שבת אחר שש שעות⁸.
- ד. יש שנהגו לומר בשעת אפיית המצה 'לשם מצת מצות בערב תאכלו מצות'⁹.
- ה. יש לומר בשעת הלישה 'כל הפירורים שיפלו בשעת לישה ואפייתה וכן החמץ הנדבק בכלים אני מבטל ומפקיר אותם'¹⁰ וכן יאמר 'כל מה שיתחמץ יהיה הפקר בתחילת החימוץ קודם שנעשה חמץ'¹¹.
- ו. יש מהדרין לומר 'כל הפירורים כאשר הם יפלו בשעת הלישה ואפייתה וכן החמץ הנדבק בכלים אני

מקור ההלכה בדבר אפיית מצות המצוה בערב פסח מובא בטור (סי' תנ"ח) מהגמ' דפסחים דאיתא, אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לא יצא, דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי, ומכיון דאיתקש לפסח איתקש לגמרי, וכשם שפסח אינו נשחט אלא משהו שעות ולמעלה אף מצוה כן ומוזה למד הטור שאם נאפה קודם ו' שעות אפי' בדיעבד לא יצא וכן דעת רש"י בהגהות מיימוניות פ"ו מחמץ ומצה שפוסל אפי' בדיעבד משהו איתקש לפסח², ודעת ר"י גאון ור"ת שאין לאפות לכתחילה קודם שעה ששית אבל בדיעבד יצא, וכן מביא הטור בשם רבינו אליעזר הגדול ורבינו שמואל הכהן שהתירו בדיעבד, אבל לכתחילה יש לאסור מצה שנאפתה קודם משהו דחביבה מצוה בשעתה. ויש עוד כמה שיטות ראשונים בזה.³

להלכה נפסק בשו"ע שנוהגים שלא ללוש מצת מצוה בערב פסח עד אחר שש שעות שהוא זמן הקרבת קרבן פסח, ובמשנ"ב שזוהר רק מהמנהג ובשו"ע ד"ר כתב שזה מנהג לכתחילה אבל מעיקר הדין אין לחוש להיקש דאיתקש אכילת מצה לקרבן פסח, שההיקש הוא רק לאכילת מצה בליהל הראשונה שתהיה עד חצות כמו הפסח אבל לא לענין עשיית המצה. וכ"כ במשנ"ב שבדיעבד אם אפה קודם כשר, ועוד כתב במשנ"ב דהרבה אין נוהגין לזוהר אפילו במצת מצוה ללוש בע"פ וחפש

1. וההיקש הוא בשו"ע ד"ר שכתבו מורורים יאכלוהו ובמשנ"ב דכתבו וזכרו פסח לה אלוקי וגו' שבעת ימים תאכל עליו מצות.

2. ובמאירי הקשה על שיטה זו מהמנהג בפסחים דחלות תודה ורקיקי נזיר שעשאן למכור בשוק כשרים למצות מצוה וגם אם עשאן לעצמו, הפסול הוא משהו שימור לשמה או דינה ראויה לכל שבעה. והרי אין מביאין תודה בערה"פ ועל כרחך מיידי ב"ג בניסן או קודם לכן, ואפי"ה כשרים למצוה. והיה אפשר לומר שמדובר שהכין לחמי תודה על אחר הפסח, אבל רב יוסף מפרש בגמ' שנתכוון לאכלם לשם מצה ולשם למנוי תודה יחד, אבל בלא"ה קשה אפי' אם תאמר שזה היה ב"ג בלחמי תודה נעשית נותר, ולכן צריך לומר בשעת טעם שחשב שמותר להקריב ב"ד, ובאמת כתבו התוס' שם שלחמי תודה פסולים מטעם אחר דלא מקרי מצתכם, וא"כ צריך לומר שטעה כאן בזה, א"כ טעה גם בענין זה שמקריבין תודה בערב פסח אחר חצות. ובחזון איש תי' דמיידי בפסח שני הדפסלו בראשון פסול בשני, ולפי"ז גם מתוך מה שאין מקריבין תודה, אבל צריך להבין דבריו דהא לא שייך ראויין לשבעה בפסח שני, ואפשר שסבר שצריך שיהיו ראויין גם למחר כל היום כמו בפסח ראשון, אבל צ"ע אם יש מצות אכילת מצה מצד עצמו בפסח שני שהכל אוכל רק בשביל הקרבן, וא"כ לא שייך שיהיה צריך לשמה.

ומביאין עוד ראה מהירושלמי פסחים פ"ה הל"ד שבמצה ישנה יש מחלוקת ב"ש ובי"ה, א"ר"י דברי הכל הוא, מכיון שלא עשאה לשם הפסח דבר ברי שלא דקדק בה, ולמד הראב"ה מזה שאם לא עשאה אחר שש לא יצא ו"ח, וצריך להבין מה הראיה מהירושלמי שלא יוצא ידי חובת מצה אם עשה קודם שש, הלא לדעת הירושלמי סגי שיעשה לשם הפסח, ולכן באמת הב"ה למד בירושלמי שסגי בל' יום, שלא יחשב מצה ששה, ולדעת המורכבי אפי' קודם, וצריך לפרש כמ"ש הפ"י ששיטת הירושלמי לא היו כחבבלי, שכיון דכתבו טעם שסוכה ישנה פסולה לב"ש משהו חג הסוכות תעשה לך, א"כ במצה לא שייך זה, דלא כתבו פסוק לזה, ולפי מ"ש לעיל שמקשיין מצה לפסח יש פסוק לזה שצריך שיהיה לשמה, וצריך שיהיה בערב פסח, ולכן פסל מצה ישנה, וא"כ ראה שצריך שיהיה בערב פסח אחר חצות ובראב"ה מוסיף שמה טעם לא דקדק בה קודם שש שעות כיון שחמץ ומצה עמו בבית ואפשר להסביר הירושלמי באופן זה שיש להקפיד לאפות המצה לשם מצת המצוה שאוכלים בליל פסח וקודם הפסח אופים מצות לכל שבעת ימי החג ויש לחוש שלא יאמרו שאופים לשם מצות מצוה וגם אם יאמרו יש לחוש שמא יחשבו הלשמה לכל' ה' הימים אבל האופים בערב פסח אחר חצות אף כסתם כשאין אומרים מפורש שם מצת מצוה כונתם בוודאי לשם מצות של ליל פסח והוא הפי' בירושלמי שמכוון שלא עשאה לשם הפסח דהיינו לשם מצת מצוה של ליל הפסח דבר ברי שלא דקדק בה שלא דייק בלשמה שהיה לשם ליל פסח או דבר ברי שלא דקדק בה.

3. לשיטת הרבה ראשונים דהיינו היראים וספר המנהגי ועוד שאתקש מצה לפסח ובפסח כתיב לא תאכל על חמץ וא"כ אין לאפות המצה בערב החמץ קיים אצלו ולכן צריך שיהיה לאחר ביעור חמץ אבל לפי הראשונים האלו אין הכרח שיהיה לאחר שעה ששית רק לאחר ביעור חמץ ולפי אלו הראשונים א"כ מה שאמר בטור מעשה אחד שאפה מצות קודם ארבע שעות ונכר ביעור חמץ ואסור רבותינו המצה דאתקש לפסח וכי' אבל רבינו אליעזר הגדול ורבינו שמואל הכהן התירו אף לכתחילה יש להזהר משהו חביבה מצוה בשעתה וא"כ כיון שהמעשה היה שכבר ביעור חמץ א"כ אפשר שאלו סבורים שבדיעבד התירו רק כשכבר ביעור חמץ דיש לא תשחט וכו' ופסח וכו' אבל קודם זה אין לנו ראייה.

4. עוד כתב שם במשנ"ב בשם מאמר מרדכי דהאידיא מקילין הרבה בזה מפני הדוחק, ויש שכתבו עוד שבזמננו¹² נאין אופין בבית ורק במאפיות וקשה להיזהר ממשחו חמץ לכן אין להדר באפיות מצות ערב פסח.

5. מנהג הרבה מיראלי הוא שאופין המצות בערב הפסח מפני שמי' המשנ"ב הלחיץ הוא רק מפני שסובר שלא היה מיעוק הדין אבל לצאת המוסקים שסבורים שהיו מן הדין כנ"ל ואומרים שלא יצא ידי חובתו א"כ בוודאי שיש להדר ולאפות בערב פסח אחר שש שעות ובפרט לאלו הנוהגין לומר הלל בברכה

יג. הנוטל מצות מצוה ויש שיעור חלה בקופסא אחת בוודאי חייב להפריש עליה בברכה.
יז. אם לוקח בכמה קופסאות קטנות צריך

לצרפם כדי לחייבם בחלה.¹⁹
טו. כשלווקח כ"א ג' מצות יקח כל אחד חתיכה קטנה של מצוה ויפריש חלה על המצות שלקח בלא ברכה.²⁰
טז. כשמפריש ממצות אחרות שיש בהם שיעור חלה

יכול להפריש עם אותה חלה גם על מצות אלו אך צריך שימיר את המצות אלו לאלו על המצות האלו.²¹

19. יו"ד סי' שכ"ה ס"א

20. לדעתי הפרשת חלה על מצות אלו של ערב פסח אם לוקח שיעור של הפרשת חלה בקופסא א' בוודאי חייב להפריש עליה בברכה על זה ואם לוקח בכמה קופסאות צריך לצרפם כדי לחייבם בחלה אבל כיון שלוקח כל א' רק ג' מצות וכדו' שאין בזה שיעור חלה ובעינינו ג' אין שיעור חלה לכאורה היה צריך להיות פטור מחלה רק חוששין דשמא היה על השולחן לדעה א' או המקום המיוחד שמניחין את המצות אחר האפייה כדי להקיר שיש לו מחיצות או בקופסאות שיעור חלה והצטרפו ונתחייבו בחלה ואפי' יש ש

21. יו"ד שם ס"ב ובש"ך ס"ק

הגאון רבי יצחק אהרן הכהן ישראלי שליט"א

מכירת חמץ - המותר להמכר והצריך להמכר

ז. שימוש בכלים לקטניות. יש שנוהגים שאם בישלו קטניות בכלים, שלא להשתמש באותם כלים בהמשך בפסח של אותה השנה, אבל רוב פוסקים⁷ מתירים להשתמש אחר שאינו בן יומן.
ח. אבל לכתחילה ודאי אין להשתמש בכלים לקטניות ע"מ להשתמש אחר"כ בהכלים⁸, אלא ישתמש בכלים אחרים ויזהר שלא יתערבו בין כלים של פסח.
ט. חמץ נוקשה אפשר למכור לנכרי אפי' לפי המנהג.
י. פרחים כשהם חנוטים והם מודגן הוא חשש חמץ וצריך לכה"פ למוכרם.
יא. ויסקי הוא חמץ גמור ועפ"י המנהג שלא למכור חמץ גמור גם זה אין למכור אלא יבערנו מלבד בהפסד מרובה.
יב. וודקה אינו כן ויכול למכורו לאינו יהודי.
יג. קמח גם לנוהגים לא למכור חמץ בעין יכולים למכור קמח לנכרי¹¹.
יד. חומרי נקיון שמנקים בהם הבית ומכבסים בהם בגדים מותר להחזיק בבית אפילו בלי הכשר, וכן מותר להשתמש בהם.
טו. סבונים מעיקר הדין אין צריך הכשר וכ"ש שמותר להשתוות¹² אלא שמחמירין ואין משתמשים בהן בפסח בלי הכשר, וגם הרבה נהגו למכור לנכרי¹³, מ"מ כיון שמעיקר הדין מותר אזי לאלו שצריכין לצורך עורן סוג מיוחד וכן עבור תינוקות שטוב להם סוג מיוחד אי"צ להחמיר בזה.
טז. מסירת מפתח, אע"פ שהרבה פוסקים¹⁴ כתבו שצריך למסור מפתח של ביתו לנכרי כדי שיוכל ליכנס בו בכל עת שירצה, רוב נוהגין שאין מוסריו לו מפתח¹⁵ ומתנין עמו שנתון לו רשות לקבל המפתח וליכנס בו בכל עת שירצה
יז. זמן ארץ ישראל וחול. חמץ הנמצא במדינה שאין השעות שוות למדינה שנמצא בו האדם, כגון שהוא באר"ב ויש לו חמץ בארץ ישראל, מעיקר הדין זמן המכירה תלוי בזמן המקום שהוא נמצא שם דהיינו בתחילת שעה שישית לפי זמן אר"ב, ולכתחילה יש להחמיר גם בזמן של א"י שבו נמצא החמץ¹⁶.

טמטעם משום דמיחזי כהערמה. אמנם כתבו האחרונים דבדיעבד שלא הוציאו מן הבית פשוט שאין לאסור כלל (אחרונים ומונא במ"ב ס"ק יב). ובזמננו שמוכרים הרבה חמץ הנמצאים בדברים, מיכלים ומוצרים, וקשה להוציא כל כך הרבה דברים מן הבית, רובם נהגו שמשאירים בבית ומשכירים את המקום שחמץ מונח עליו.
א. מעיקר הדין מותר למכור אפילו חמץ גמור. וכמבואר בשו"ע (סי' תמ"ח סעי' ג') אפי' שיש מהאחרונים שערערו על מכירת החמץ מכמה טעמים¹⁷, אולם הרבה אחרונים מיישבים דשפיר דמי לסמוך על מכירת החמץ שלנו מן הדין למעשה¹⁸ ואפי' את"ל דאינו מועיל עפ"י דינא דמלכותא¹⁹.
ב. וכבר נהגו רבים וטובים וכן נוהגים כעת בהרבה מקומות שחמץ בעין אין מוכרים לאינו יהודי²⁰, מלבד במקום הפסד מרובה או שעת הדחק²¹ וכגון בעלי חנויות, בעלי מפעלים ובעלי מאפיות.
ג. תערובת חמץ באופן שבטל החמץ במאכל²² אפשר למכור לנכרי ואפילו אלו שמחמירים שלא למכור לנכרי מאכלים אלו, מ"מ בספק אם יש בהם חמץ מותר למכור.
ד. וכגון ילקרים העשויים בא"י של בד"ץ שמשום האלכוהול שיש בו אין בו חשש חמץ, כי עושים אותו ממולאסה ולא ממיני דגן אלא שיש בהם תמצית שיש בהו חשש חמץ, אבל הוא ספק ויכול למכורו וה"ה חומץ טבעי וסינטטי וכדומה שיש בהם רק חששות של חמץ, שניתן למכרם לכתחילה.
ה. קטניות מעיקר הדין אי"צ למכור, כי מותר לשהותו ומותר אפילו להנות בו²³, ולכן אלו שיש להם תינוקות רכים שאינם יכולים לאכול שום דבר מלבד קטניות, ומאכלים אותם קטניות בפסח, אין חשש בזה שמשאה אותם בבית. אלא שיש נוהגים למכור קטניות מחשש שמא נתערב בו דגן²⁴.
ו. ולפי"ז דכל החשש הוא רק מחשש תערובת מיני דגן, כשיש על הקטניות הכשר טוב שאין בו חשש תערובת חמץ, גם חשש זה אין ואין צריך כלל להחמיר למכורו, וכ"ש המאכיל לחולה או תינוק קטניות שיקפיד שיהיה עליו הכשר טוב כדי שלא יאכלו דברים עם חשש תערובת מיני דגן.

א. בגמ' פסחים (דף ה) ובשו"ע (סי' ת"מ סעיף א') חמץ של אינו יהודי שנמצא בביתו של ישראל אין הישראל חייב באחריות על החמץ, אין הישראל עובר עליו בבל יראה, ואפי' שאין עובר עליו מבוואר (בסעיף ב') שצריך לעשות לפניו מחיצה גבוה עשרה טפחים כדי שלא ישכח ויאכלנו.
ב. כשעושים מכירת חמץ הוא חמץ של עכו"ם ברשות ישראל בלי אחריות ואינו עובר עליו אפי' בלי שיוצא החמץ מביתו, אבל בשו"ע (סי' תמח סעיף ג') כתב ואם מכרו או נתנו לאינו יהודי "שמחוץ לבית" קודם הפסח וכו', מותר ובלבד שיתנו לו מתנה גמורה או שימכרו לו מכירה גמורה, הרי מפורש בשו"ע שבמכירת חמץ צריך החמץ להיות מחוץ לביתו.
ג. וכתב החק יעקב (ס"ק י"ד) שהטעם שצריך להוציא הוא מדין מכירה וקנין דרק ע"י שמוציאו מרשותו קונה העכו"ם החמץ במשיכה. ולפי"ז אם עושים קניינים אחרים המועילים סגי בכך ואין להוציא מבית ישראל. אמנם רוב האחרונים לא סברו כן אלא הטעם הוא מדיני חמץ בפסח ולא רק כשהאחריות של החמץ על ישראל דאו לכו"ע ומדינא חייב להוציא מרשותו, אלא אפי' כשהאחריות הוא על האיני יהודי דאו מדינא שרי' מ"מ כיון דהאינו יהודי לא יגע בחמץ אע"פ שקנהו ביודעו שעיקר החמץ של היהודי מיחזי כחמצו של ישראל בביתו (עולת שבת וכה"ח ועוד) ויש מן האחרונים שכתבו שהחשש הוא שמא יבוא לאכול, כיון דמקודם שלו היה לא בדיל מינה ושכבה"ג לא מהני מחיצה עשרה (רדב"ז).
ד. ובדורות שעברו הרבה עשו כן שהוציאו החמץ מביתם ומכרוהו לאינו יהודי. אמנם יש עוד עצה שאפשר להשאיר חמץ בבית ולמכור המקום שהחמץ מונח עליו. ובארץ ישראל שאסור למכור בתים לאינו יהודי אפשר להשכיר המקום (ב"ב ומ"א). והפוסקים דנו אם לסמוך על זה, כי במ"א איתא אם יש לו הרבה חמץ ואי אפשר לו להוציאו מביתו, אזי ימכור לו החדר ומשמע כשאין לו הרבה לו יסמוך ע"י (מחה"ש ועוד). וכן א"ד (ס"ק ז') חילק בין מוכרי יין שאי אפשר להוציא מהבית לבין מוכרי שיכר דאפשר להו צריכים להוציא כל החמץ מתוך ביתם, אמנם

7. רמ"א (סי' תנ"ג ס"א).
8. שו"ת דברי מליכאל (ח"ד סי' כ"ב).
9. פ"ח (סי' תנ"ג ס"ק א') וכה"ח (ס"ק כ"ז) בשם רע אברהם ומח"לכ"ח.
10. שו"ת מהר"ם שיק (אר"ח סי' ר"ג).
11. בזמננו הדרך שלותתין אותו זמן מועט ממש קודם הטחינה לפי המ"ב (סי' תנ"ג ס"ק כ"ז) חייטים לתותין מותר לשהותו בפסח ואפי' לפי הח"א (כלל קכ"ז) המובא בשע"צ (סי' תנ"ג ס"ק מ"ו) דאסור להשתוות מ"מ הרבה פעמים אינו מתבקע ע"י לתייה וכתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' ש"ט) דלפי ארץ שעושים בזמננו רוב פעמים אינו מתבקע. ועפ"י לגבי מכירה לנכרי בוודאי יכול.
12. ע"י שו"ת מהר"ם ג' (ח"ב סי' קטו) ויש בזה אריכות דברים ואכמ"ל.
13. ע"י שו"ת דברי מליכאל (ח"ד סי' כ"ב) וע"י גם בשו"ת חוון נחום (סי' מו).
14. מ"א (סי' תמח ס"ק יד) ושועה"ר (סי"ג) ועוד.
15. ע"י בשו"ת מהרש ענגיל (ח"א סי' לד) ובתוכ"ד אך האמת יורה דרכו דכ"ז הוא רק אם יחיד מוכר חמצו בעצמו והעכ"ם עמו בשעת הקנין ויכול לתת לו המפתח דאו אם אינו מוסר לו המפתח ניכר שהקנין אינו בלב שלם אבל למנהגינו שמוכרים ע"י שליח ובשעה שמוכר להעדר הוא בבית השליח והשליח אין לו המפתחות וכ"י שוב אינו נראה כהערכמה.
16. ע"י שו"ת עונג יו"ט (סי' לו) ושו"ת מנח"י (ח"א סי' כה) ושו"ת אג"מ (אר"ח ח"ד סי' צד).

1. אי משום הערמה דאין כן סמיכות דעת, ע"י שו"ת עטרת חכמים (י"ד סי' די) ובמחה"ש (סי' תמ"ח ס"ק ד') וז"ל אולם כל זה לא יועיל ולא עלתה ארוכה לשבר בת עמי לעת כזאת אשר נודע ביהודה ובגוים שהמכירה היא רק להפקיע איסור חמץ, אף החרדים על דבר ד' ומוכרים בלב שלם מ"מ אין דעת הגוי לקנות המקום ולא החמץ, וא"כ במה נקנה החמץ לגוי כיון דגם בחצר אינה נקנה לו כיון דאין חפץ לקנות החצר כלל וכו' בעניינות הדבר קשה בעיני הרבה, ומה אעשה ולחלשות שכלי בע"ה לא ידעתי לתקן עכ"ל. ובפרט לפי שית הבכור שור (פסחים) דלא מהני המכירה רק אחר ביטול. כתב בשו"ת משולם איגרא (אר"ח סי' לו) דיש אופנים דלא מועיל אליביה, אי משום דאין הנכרי מוציא את החמץ מבית הישראל ואינו מוסר לו המפתחות וכמבואר בהקדמה.
2. ע"י שו"ת חת"ס (אר"ח סי' סב וסי' קיג) ובשו"ת בית שלמה (אר"ח סי' עב) ובהגהת חכמת שלמה (סו"י ת"ח) וכ"כ בשו"ת שבה"ל (ח"ט סי' קב) שזה הסכמת הדורות וכן הלכה.
3. ע"י שו"ת דברי חיים (אר"ח ח"ב סי' לו) ושו"ת חת"ס (אר"ח סי' קיג).
4. וכמבואר לעיל מא"ד (סי' תמ"ח ס"ק י) וכ"כ בישועות יעקב (ס"ק ה' וח"א בנשמ"א סוף שאלה ח' וכן נהג החו"א וכ"כ בשו"ת שבה"ל ח"ט סי' ק"ב).
5. לשון המשמרת שלום (סי' ל"ד) מ"מ מי שנגע ידאת ה' בליבו לא יסמוך ע"י להניח חמץ גמור כי לא התירו אלא מדחוק.
6. וגם למעט כשחמץ שבו הוא דבר המעמיד, וכן מאכלים שבדרך תיקון עשייתם הוא עם תערובת חמץ, כדוגמת מוריים דהיינו לחם בשומן דגים, דכתב הרשב"א ח"ג י"ד דלא בטל.

הגאון רבי ישראל שווארץ שליט"א

בדיקת חמץ על ידי פנס

בגמ' פסחים (ו'): במה דתנן במתניתין אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר שואלת הגמ' מנא ה"מ אמר ר"ח למדנו מציאה ממצאה ומציאה מחיפוש וחיפוש מחיפוש מגרות ונרות מנר דכתיב נר ה' נשמת ה' חופש כל חדרי בטן, תנא דבי ר' ישמעל לילי י"ד בודקים את החמץ לאור הנר אע"פ שאין רא"י לדבר וזכר לדבר שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא ואומר ויחפש בגדול החל ובקטן כלה ואומר בעת ההיא אפשה את ירושלים בנרות ואומר נר ה' נשמת אדם. וברש"י זכר לדבר דכפרשין והשתא מפרש קראי היכא וראיה ממש ליתא אלא אסמכתא בעלמא דדברי תורה מדברי קבלה נינהו. ולכן לכתחילה יטול נר לבדיקת חמץ

אם לא באופנים מסויימים כדלהלן.

- א. לכתחלה לא יבדוק ע"י פנס וכדומה¹, רק באין לו נר אז שפיר דמי לבדוק ע"י פנס וכדומה².
- ב. אבל במקומות שקשה לבדוק ע"י נר מפני חשש דליקה וכדומה יש לבדוק לכתחלה ע"י פנס³.
- ג. גם אין ליקח פנס גדול שאין יכול להכניסו לחורין ולסדקין⁴.

בדיקת חמץ על ידי נר חלב דזמנינו

כתב המחבר [ת"לג: סעיף ב'] אין בודקין לאור האבוקה⁵ אלא לאור הנר ולא של שומן ולא של שמן אלא בנר של שעווה. ומבואר טעמיהו שאין בודקין לאור

האבוקה מפני שאין יכול להכניסו לחורין ולסדקין וגם שהוא מתיירא שמא ישרוף הבית ולא יוכל לבדוק יפה. ולא בנר של חלב ושומן כי הוא מתיירא שמא יטיף על הכלים ויפסידם, ולא של שמן משום שמתירא להכניסו לחורין ולסדקין פן ישפוך השמן.

- א. אין בודקין בנר של חלב האסור באכילה⁶.
- ב. ונראה דמות לבדוק בדיקת חמץ בנר חלב בזמנינו⁷.
- ג. יש לעיין בנר חלב דזמנינו אי שרי לבדוק בו בארונות בגדים⁸ ועי' בהערה.
- ד. נרות שעווה קלועים אף אי חברים יחד נראה דחשיב אבוקה⁹.

ע"י חורין וסדקין, ולכן נמי לא יקח פנס גדול שאין יכול להכניסו לחורין ולסדקין.

- ובט"ו ס"ק ג' אבוקה הוא רק לכתחלה ואם בדיק א"צ לחוק ולבדוק ולא כאור החמה ולבנה דמעבד בדיעבד, ובמג"א סק"ה כתב דהא דפליגוהו לאבוקה ונר של חלב ולא כתבנוהו בחד בנר היינו משום דאבוקה איתא בגמ' לאסור, ויש הרבה טעמים לאסור שיתירא להכניס לחורים ולסדקים פן ישרוף הבית [במש"כ בהגהות יד אפרים], וגם משום דאורו לאחרי ומקטף קטיפי [גמ' פסחים ח' א'], וא"כ אפי' בדיעבד צריך לחזור ולבדוק אבל נר של חלב נהגו להחמיר שיתירא פן יטיף על הכלים ועל הבגדים ובדיעבד יצא ושל שמן דינו כאבוקה שמתירא להכניס לחורין וסדקין פן ישפוך השמן וכו'. ומבואר דעת המג"א דלא כט"ז אלא דאם בדיק באבוקה צריך לחזור ולבדוק, ובשו"ע הרב הביא ב' הדעות ומסיק ויש לחוש לדבריו שלא לברך כשחזור ובודק, ובמג"ב ס"ק כתב דצריך לחזור ולבדוק ובשעה צ"ע ציין כן להגר"א וחי"י ופ"ח דלא כט"ז.
- וצ"ב מש"כ המג"א דשמן דינו כאבוקה שמתירא להכניס לח"ס דלפ"ז ה"ל הא היא כמו אבוקה, ומקודם כתב דבשל חלב נהגו להחמיר, ובנתיב חיים הגיה בדברי המג"א ושל שמן שמתירא להכניס לחורין וסדקין פן ישפוך השמן מ"מ אין דינו כאבוקה וכו', ופ"י דאל"כ קשה לכלול שמן בהדי אבוקה בחזא בבא מש"נ כתב דתלמא דינא איכא, באבוקה אפי' בדיעבד צריך לחזור ולבדוק, ונר של שמן לכתחלה אסור מצד הדין אבל אין צריך לחזור ולבדוק בדיעבד, ובר של שומן הוא מצד חומרא, ונ"מ אם באיזה מקום לא קיבלו, עלייהו ע"כ. ולפ"ז ה"ל בנר של חלב הוא רק מצד חומרא, ועי' בשו"ע הרב קונ"א סק"ב דכתב דעת המג"א דשמן דינו כאבוקה ומעבד בדיעבד, ושאר כל האחרונים חולקים עליו.
- ועי' בגר"א דכתב על המחבר ולא של חלב כדאמר' בגמ' האי בעית וכו' ולפ"ז ה"ל להיות כמו אבוקה שיעבד בדיעבד לא מצד הדין עכ"פ למש"כ הנתיב חיים. אולם י"ל דהגר"א ס"ל כדעת הט"ז דאפי' באבוקה דמתירא להכניס לחורין וסדקין הוא רק לכתחלה וא"כ ה"ל דחלב אסור רק לכתחלה ודו"ק.
- ועיין בלשון הרא"ש פסחים סי' י"א שכתב ונהגו באשכנז שאין בודקין רק בנר של שעווה ולא בנר של חלב שהוא ירא שמא יטיף על כלי חלב, גם לא בנר של שמן שהוא מתיירא שמא יטיף על הבגדים ויפסידם וגם אינו יכול להכניס לחורין וסדקין, ומבואר בדבריו דחלב הוא כמו אבוקה ומעבד בדיעבד, אולם בקרבן נתנאל שם כתב דמכתבו בהדה נר שומן משמע דהוא רק לכתחלה, ועי"פ אסור מדינא חלב ולא רק מחומרא ללשון המג"א. ובשו"ע הרב סעיף ח' נקט דלכתחלה לא יבדוק בנר של חלב ושמן אבל בדיעבד שכבר בדיק בא' נרות הללו יצא. ובמ"ב סק"י הביא מחלוקת האחרונים אם יצא בדיעבד נרות של שמן.
- כמבאר בשו"ע המובא לעיל.
- כיון דעשוי מחומרים כימיים וכדומה, ולכן נקטינן דאין נאסרין על כלי חלב מותר, וכי"ב בס' נטעי גריבאל ה' פסח פרק י"ז סעיף י"ד. ועי' בדע"ת יור"ד סי' ס"ד, א', דחלב של היום אינו מבהמה.
- ויל"ע דהמג"א כתב ג"כ בחלב דלא יבדוק מחשש שמא ינטף על הבגדים וזה החשש איתא אף בחלב של היום אף אם אין נאסרין, וברא"ש נקט בחלב הטעם דינטף בגדים ורק בשומן נקט הטעם שינטף על כלי חלב.
- אולם טעם דינטף על הבגדים שייך רק כשבדוק בארון של בגדים משא"כ בשאר הבית. ואולי הוזהר שישנף על הבגדים היינו בגדים של הבודק החמץ וצ"ע. וכן ראיתי בספר ארחות רבינו מהגרי"י קנייבסקי זצ"ל שבדיק בנר של חלב ע"ש וא"ש להג"ל. ועי' ביד אפרים מש"כ בדברי המג"א דדו"ק בב"ז.
- ומש"כ בשו"ע דאין בודקין רק בנר של שעווה דהוא מצוה מן המובחר יל"ע אם מוטב לקחת הנר שעווה שלוקחים היום להבדלה שיש לו כמה פיות והוא מחובר לאחד, ונראה דלאו שפיר לקחת נר הבדלה ולכן נראה דהמצוה מן המובחר לקחת נר שעווה של חטיבה אחת שאין קלוע, ועי' ברמ"א דנר שעווה דוקא יחידי אבל שתי נרות אפי' קלועים דינם כאבוקה.

- כדילפינן בגמ' לעיל דבעינן נרות דוקא.
- דבגמ' אמרינן (פסחים ח'). אכסדרה לאורה נבדקת וברש"י לאור שלה נבדקת וא"צ להביא לה אור הנר בלילה אלא בודקה ביום ע"כ. ומבואר דאפי' לכתחלה א"צ לאור הנר באכסדרה, ולאורה מהא דמבואר דבאכסדרה גם לאור החמה מהני לכאורה גם בפנס מהני דאם בעינן דוקא נר מלימוד דחיפוש מגרות ונרות לא היה נר. ועי' לקמן בהערה דין ודברים בזה.
- כתב בפני יהושע דהא דיליף הגמ' מציאה ממצאה נראה דעיקר הילפותא בסוגיא היינו לענין דבעינן אור הנר הגמ', עוד כתב (בקטע אח"כ) דממה שפרש"י בד"ה זכר לדבר אסמכתא בעלמא אין זה סותר למש"כ לעיל דף ד' דמלשון רש"י משמע דבדיקה דאור הנר דאורייתא וכמש"כ הר"ן בשמו וא"כ האך כתב כאן דהוי אסמכתא, אלא דלק"מ דכיון דבדיק רש"י כאן דהוי אסמכתא היינו משום דד"ת מד"ק לא לילפינן, ולאורה וכו' לתמוה דהא אשכחן כה"ג בריש מס' ב"ק דתני בבביתא אין נגיחה אלא בקרן ומסיק התם וכו' ד"ת מד"ק לא לילפינן וכו' ומקשה הש"ס בפסיקות והאי מילף הוא גילוי מילתא בעלמא הוא וא"כ משמע דהיא דלענין פ"י הקרא שפיר מיליף ד"ת מד"ק וא"כ ע"כ מש"כ רש"י כאן דאסמכתא בעלמא היינו לפרש הל' זכר לדבר משום דאכתי ה' מקום לומר דבדיקה דיום עדיף טפי וכדו' עכ"ד.
- ולכאורה צ"ע דהאך אפשר לומר בש"י רש"י והר"ן דבדיקה לאור הנר הוא מה"ת דהא בגמ' אמרינן (פסחים ח'). אכסדרה לאורה נבדקת וברש"י לאור שלה נבדקת וא"צ להביא לה אור הנר בלילה אלא בודקה ביום ע"כ. ומבואר דאפי' לכתחלה א"צ לאור הנר באכסדרה, וכ"כ בש"י רש"י ועוד ראשונים בבי' ובב"ח ריש סימן תל"ג, ואם נימא דס"ל לרש"י דבדיקה דאור הנר מה"ת האך יכול להיות שבאכסדרה לא בעינן לאור הנר. ועיין בפני' דכתב דרש"י בודקין לכתחלה דוקא ביום ג' ולפ"ז א"ש דב"ד מהני רק בדיעבד וכ"כ החת"ס בחי' ע"ש. ועיין בערך שי סימן תל"א מה שתי' לפ"ז הפנ"י דבדיק רש"י ריש פסחים ע"ש, ולפ"ז ה"ל דהא דילפינן דבעי נר אור רק בזמן העיקר דחייבהו לבדוק דהוא בתחלת ליל י"ד אבל מקודם זה כשבדק לאורה י"ל דמהני זא"ע, אמנת הט"ז גורס דהוא רק בערב ולא בדיק בל"ג ע"י משפ"ז ס"ק ב' ולא כרש"י דפירש לכתחלה ב"ג דרו"ק. ואף לשיטת הראשונים שהובא בבי' ובב"ח דדוקא בדיעבד מהני האם הוי מה"ת כבר כתבו התוס' בגיטין (ג') דבאורייתא אין לחלק בין לכתחלה ובדיעבד וידוע הארכתו בזה ואכמ"ל ועוד דהא הר"ן בדף ז': כתב להדיא דהוא אסמכתא ע"ש. וכן אם נימא דהוי דרבנן י"ל דבמקום אכסדרה שאורה רב לכתחלה לא תקנו שיבדוק לאור הנר. ועי' בצ"ח בדף ז' ע"ב ודו"ק.
- ולכאורה מהא דמבואר דבאכסדרה גם לאור החמה מהני לכאורה גם בפנס מהני דאם בעינן דוקא נר מלימוד דחיפוש מגרות ונרות א"כ גם אור החמה לא הוי נר. ועי' מג"א שם דאם יש זכוכית לא מהני אף באור החמה. ובחבן ישראל (להג"ר ישראל וועלץ ז"ל) כתב דלפימש"כ בדע"ת דזכוכית שלנו מהני באור החמה משום שרואים עי"ה היטב ה"נ מהני באלקטרי וצינן לשו"ת בית יצחק שדן אם מהני אלקטרי לנר שבת ע"ש. ולאורה י"ל דשאני התם דמהני בזכוכית משום דמהני אף באור החמה ולכן זכוכית לא גרע משא"כ במקום דבעינן נר לא מהני אלקטרי ואם בעינן נר רק משום שמהני טובא ה"נ בני"ד מהני. ולאורה יש לחלק דבנר שבת דהוא משום כבוד ועונן (עי' שבת כ"ה ע"ב) וה"ל דמתקיים אפי' ע"י אור הנר אלקטרי וכדו' וגם לטעם דשלום בית סוכ"ס גם ביה של הא דלא יטעלו משא"כ בבדיקת חמץ דבעינן נר מוגה"כ ולא משום דמהני י"ל דלא מהני.
- שהרי חזינן שחששו ח"ל שלא יבא לשריפה ולכן אסרו לבדוק באבוקה וה"ל בני"ד, ובפרט באופן שהוא פנס קטן שיכול להכניסו לחורין ולסדקין דהוי עיקר התקנה שיבדוק ע"י נר, ולכן אבוקה פסול משום שאין יכול לבדוק

הגאון רבי יוסף שאול אייזנשטיין שליט"א

דיני הגעלת כלים והכשרת המטבח לפסח

את בליעת החמץ או הדבר האסור. על פי כלל זה נמנה את סוגי ההשתמשות בכלים.

הגעלת הכלים

א. כלים שהשתמשו בהם ע"י האש בלי שום רוטב, מכשירים באש על ידי ליבון חמור, ועיקר הליבון הוא, עד שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו¹.

ישנם אנשים שמגעילים חלק מהכלים שהשתמשו בהם לחמץ, להשתמשות בחג הפסח.

ועל כן נקדים את יסודות הלכות הגעלת כלים, אופני ההשתמשות בכלים והכשרון, סוגי הכלים ואופן הכשרתם, לימי הפסח.

הכלל הוא, כל כלי כפי תשמישו הכשירי, כלומר הכשרת והגעלת הכלי צריכה להיות באופן שהכלי קיבל

מן המובחר הוא שיהיה לאדם כלים מיוחדים לצורך חג הפסח², ולא יצטרך להשתמש בכלי חמץ אף אם הגעילו אותם, וכן נהגו כיום רוב האנשים לרכוש לעצמם כלים מיוחדים לפסח.

אמנם עדיין צריכים אנו לברור הלכות הגעלת כלים להכשרת המטבח לפסח, להכשרת והגעלת השיש והכיוורים הברזים, אשר ישתמשו בהם במשך השנה לחמץ, ועכשיו רוצים להשתמש בהם לפסח. וכן עדיין

1. בט"ו סי' תנ"א ס"ק ה' ומג"א ס"ק ו' ומ"ב ס"ק יט מצינו בסיכנים שיקנו חדשים, כי קשה להגעילם. ובשאר כלים עיין יסוד ושרוש העבודה שער הצאן פרק ד' הלכות הגעלת כלים שיקנו חדשים כי אולי לא ינקו יטעב. ובמבית לוי מועדי השנה פרק ט"ג כתב כן בכל הכלים. ועי' בסמ"ק מצוה קצח שמצוה להגעיל כלים, אמנם באר"ה שער נח ס"ל קד' כ' שאין הוא מצוה. ויעוין גם בשדי חמד (ח"ע עמ' 349 אספת דינים מערכת ה"א אות טו) שהביא את דברי רבינו מנוח שכתב שלא מברכים על הגעלת כלים משום דאפשר בכלים חדשים.

2. שר"ע סי' תנא ס"ה. והטעם דבבולעו כן פולטו. מ"ב ס"ק לה. הגעלה במים

המעלים רתיחה, מועילה גם אם הבליעה היתה בחום גבוה יותר, כגון סיר לחץ וכדו'. הלכות שלמה פסח פ"ג סעיף ה.

3. שר"ע שם ס"ד. ורמ"א הביא יש מקילין אם נתלבן ל"כ עד שקש נשרף עליו מבחוץ, ונהגים כסברא ראשונה שצריך ליבון טוב שיהיו ניצוצות ניתזין ממנו. ובמקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יו"ט, והוא אינו בן יומן מומתי שששתמשו בו חמץ, לסמוך להכשירו בהגעלה או בליבון קל. מ"ב ס"ק לב. וידוע מחלוקת הפוסקים אי פעולת הליבון מועיל מדין 'כבולעו כן פולטו' ומועיל ללבנם על ידי

ב. כלים שתשימשו בכלי ראשון, מכשירי בכלי ראשון.⁴
ג. כלי שני שיש בו גוש רותח, מכשירו רק בכלי ראשון.⁵
ד. כלי שנאסר ע"י כבוש או מליחה, מכשירו בכלי ראשון, או בעירו שלשה ימים.⁶
ה. כלים שתשימשו על ידי עירוי מכלי ראשון, מערה עליו מכלי ראשון.⁷
ו. כלים שתשימשו רק בכלי שני, הכשרן בכלי שני.⁸
ז. כלים שמשתמשים בהם רק בצונן, הכשרן בצונן, על ידי שטיפה.⁹
ח. כלים שמשתמשים בהם לפעמים ברותחין ורובו בצונן, לדעת המחבר בש"ע, הולכים בו אחר רוב תשמישו,¹⁰ ובתנאי שלא ישתמש ברותחים במעת לעת.¹¹
לרמ"א כל כלי שמשתמשים בו לפעמים בכלי ראשון, מכשירו בכלי ראשון.¹² ובדיעבד די כרוב תשמישו.¹³
ישנם כלים שלא מועיל להם הגעלה או ליבון:
א. כלי חרס.¹⁴ ב. כלים שמתקלקלים בליבון או במים רותחים.¹⁵
כלי הצריך ליבון או הגעלה, אסור להשתמש בו בלי הכשר אפילו בצונן.¹⁶

סדר הכשרת המטבח לפסח

שיש

א. השיש¹⁸ במטבח יש להכשירו לצורך הפסח, כי יש בו כמה חששות שנבלע בו חמץ במשך השנה.¹⁹
ב. כיון שיש בשיש בליעות מכלי ראשון, מעיקר הדין צריך הגעלה בכלי ראשון, וכשירים ע"י עירוי

ורותחים²⁰ וגלגול אבן מלובנת על פני כולה.²¹ אך כיון שיש סוברים שיש לחשוש שדבוק בו עדיין עוד חמץ בעין ואין מועילה להם הגעלה,²² וכן יש סוגי שיש כגון שיש גרניט שעלול להיזקק אם יכשירו ע"י אבן מלובנת, וממילא לא מועיל להם הגעלה באופן זה, לכן צריך לכסות אותם בכיסוי.²³
ג. נהגו כיום להכשיר השיש על ידי עירוי ורותחים וכיסוי, היינו שממתינים 24 שעות מבליעת החמץ,²⁴ ומנקים היטב את כל השיש והפינות שלא היא דבוק שם חמץ, ושופך עליו מים רותחים מכלי ראשון, על כל השיש שהוא מכשיר, באופן שלא יפסק הקילוח מהכלי ראשון, ואחר ההכשרה יכסה את השיש בהפסק טוב, כגון פח או עץ, פו.י.סי., או נייר אלומיניום עבה שלא נקרע.²⁵

ד. אם משתמש בשיש בלי כיסוי, או כיסוי דק, צריך להכשירו עם הנחת אבן מלובנת על השיש.²⁶

חרסיות וקרמיקה

חרסיות וקרמיקה שעל הקיר מעל השיש, יש לחשוש בהם בליעות חמץ,²⁷ ולכן טוב לערות עליהם מים חמים מכלי ראשון, ואחר כך לכסות אותם עד גובה מקום הקדירות.

כיורים

א. הכיורים יש בהם יותר חשש של בליעות חמץ, כי שופכים שם שיירי תבשילים מחמץ, ומצוי ששופכים עליהם מים רותחים. אך היות והכיורים עשויים מחרסיה, כלי חרס אין מועיל להם הגעלה.²⁸
ב. לכן צריך מעיקר הדין לתת בתוכם קערה מיוחדת

לפסח. וינקו קודם היטב הכיור שלא היא דבוק בו חמץ, ונהגו לערות עליהם רותחים מכלי ראשון.²⁹

ג. כיור מנירוסטה מועיל לו הגעלה, ע"י עירוי מכלי ראשון ואבן מלובנת, אך כיון שמניחים קערה מיוחדת לפסח, די בעירוי רותחים בלי אבן מלובנת.³⁰

ד. יש נוהרים שלא לשפוך בכיור במשך ימי הפסח, מים רותחים שהיד סולדת בהם. כדי שלא יעברו בליעות מכיור החרס לקערה שמונחת שם, ע"י המים הרותחים.³¹ או נוהרים שלא תהא מונחת הקערה על תחתית הכיור, כדי שלא היא מגע בין הכיור לכלי הפסח על ידי מים רותחים.³²

ה. טוב לשפוך חומר חריף במקום יציאת המים, כדי לפגום את החמץ שנשא שם.³³

ברזים

א. ברזים צריך להכשירם, כי לפעמים נשפך עליהם תבשיל חמץ רותח, וכן מחמת ההבל העולה מקדירות תבשילי החמץ לברז.

ב. אופן ההכשרה הוא על ידי שפיתח את ברו המים החמים, עד שיצאו מים חמים ממש, ובאותו זמן יערה גם מבחוץ מים רותחים מכלי ראשון על הברזים.³⁴ ואחר כך מותר להשתמש בפסח במים חמים.

ג. המסננות הקבועות בברז, יש לפרק ולהחליפם באחרות לימי הפסח, או לנקות אותם היטב.

כיריים של גז

א. הצובה, טוב שהיא מיוחדת לפסח.³⁵ ואם אין

ראשון, ועל זה מועיל הכשר ע"י עירוי מכלי ראשון. (סי' תנא סעיף ב.) או כי לפעמים הניחו עליו גוש חם שהוא שורפו במקומו, ולכן אין דבר נבלע ע"י האור בצונן שאין ניצוצות ניתזו ממנו, צריך להכשירו בליבון חמור שניצוצות ניתזו ממנו, (אורות משה י"ד ח"א סי' ט.), וע"י להלך לענין הגעלת תנורים.

4. ש"ע שם סי' ט"ו, ע"י ב"ב ס"ק לו דדבר שתשמישו בכלי ראשון על האש, הכשרו ג"כ בכלי ראשון העומד אצל האש דוקא.
5. סי' י"ד ס"ד ס"ק י"ד ושי"ש שם ס"ק ב' בשם מהרש"ל, ובט"ז שם הביא מדרכי משה סי' ק' ד' שחולק על מהרש"ל, ומסיק ה"ט שיש להחמיר במהרש"ל בגוש רק כשיש דוחקא דכניא עי"ש, ונקטו המוסקים להחמיר לכתחילה, ולהקל בהפסד מרובה, עיין מג"א א"ח סוף סי' ש"ח, ובמג"א א"ח סוף סי' תנ"א ס"ל לה, ובדי הורה סי' קה פ"ה ס"ק ב' כ"ו, ובערוך השולחן סי' תמ"ז סעיף פ"ג כתב להחמיר באיסור חמץ החמור. וע"י ב"ב ס"י תמ"ז ס"ק ב' כ"ד שהחמיר בגוש אף בכלי שליש עי"ש, וע"י ב"ב ס"י תנ"א ס"ק ק"ה.

20. וטוב שיערה מקומקום מים שאינו בחוקת חמץ, שלא ביטלו בו חמץ, ואין לחוש לפירוי חמץ שאולי נפלו שם, (ספר הגעלת כלים פ"ג הע' תיב.) או מכלי חמץ שאינו בן יומיו, (מבית לוי פ"ב ס"ב.) או אף מכלי של פסח כשהשיש אינו בן יומיו, עיין הגהות בית מאיר על חק יעקב סי' תנ"א, ובאליהו רבה סי' תנ"א וכן החיים ס"ק ר"ו, אבל לא כשהשיש בן יומיו, וכמו שכתב בש"ע הרב בסי' תנ"א סעיף י"ט נהוגות הנשים שלא להשתמש בפסח בקדירה שיערו ממנה רותחין תחת האבן, ועין שם שביאר הטעם הטיב. וכ"כ בשער הציון סי' תמד ס"ד ק"ד.
21. מ"ב סי' תנ"א ס"ק ק"ה. ובהליכות שלמה פ"ג ד"ה יח כתב שיערו מקומקום חטמלי שהברז המלובן מונח בתוכו ה"ז כעירוי מכלי ראשון שעל גבי האש.
22. מ"ב שם ס"ק קט"ו. ואף כיום שאין חשש חריצים בשיש מ"מ נהגו להוסיף ולכסות את השיש בכיסוי גמור. הליכות שלמה שם.
23. מבית לוי מועדי השנה פ"ב ס"ב הערה ה'.

24. ש"ע סי' תנ"ב ס"ב ב"ב ס"ב שנהגו שאין מכשירים כלי בן יומיו.
25. מבית לוי שם. והנה אם הכיסוי הוא מחומר שאינו מעביר חום כמו עץ או פו.י.סי. אין צורך הגעלה מעיקר הדין, רק נהגו בן אבא אם הכיסוי מעביר חום כמו נייר אלומיניום או פח. הרי יתכן שיש מים מתחת לכיסוי וכשיניח קדירה חמה עליהם ומרתים גם הנייר והרי זה כב' קדירות הנוגעות זו בזו מבואר בי"ד סי' צב ס"ח שבלח יוצא בליעה מוזהר, ואף שתבאר שם בסי' צא ס"א שאם התחתון צונן תתאה גבר ואינו בולע רק כדי קליפה, וא"כ הנייר הוא כדי קליפה, מ"מ אם יניח עוד פעם קדירה עליו הרי תבלע הקדירה מהנייר. מ"מ יש להקל ממנו טמנים, כיון שיש הרבה ספיקות, כי ספק אם נעשה הנייר רותח, וגם קצת רטיבות אינו נחשב לחמור בחו"ד סי' צ"ב ס"ק ב', וכן גם עושים הגעלה ע"י עירוי, ומועיל ע"י הגעלה וכיסוי. ובפרט אם נהרר כל השנה שלא להניח קדירות ותחתות על השיש בלי הפסק, וע"י טוב שבפסח אין יניח קדירות ותחתות על הנייר בלי הפסק.

26. שם.
27. בחרסיה עיקר החשש הוא רק שנשפך עליו מהתבשילין של חמץ על ידי עירוי, כי לכאורה אין כאן חשש שמא נפל עליו גוש חמץ שהרי אי אפשר להניח עליו, ורק בציר רחוק מאד שעמד גוש צמוד עליו, וכן לא מצוי שהיא עליו רוטב שאם יגע בו קדירה יצא ממנו בליעות, אך מכל מקום אי אפשר להכשירו בהגעלה כי זה לא חרס וכמו בכיורים להלן, ולכן יש לכסותו, ומ"מ יכשירו גם על ידי עירוי.

28. עיין מ"ב ס"ק י"ח לבנים הנשפכים בכבשן יש להם דין כלי חרס, ואם נשפך עליהם דבר רותח של חמץ אין לו תקנה אלא בליבון.
29. מבית לוי מועדי השנה פ"ב ס"א. והטעם שצריך להניח בהם קערה כי אין מועיל הגעלה לכלי חרס, וא"כ צ"ב מה מועיל שיערה עליהם רותחים, אך עיין במ"ב ס"ק י"א שהיקל במקום הצורך שמועיל הגעלה לכלי חרס שישתמשו בכלי שני, וע"י בדרכי תשובה י"ד סי' קכ"א ס"ח שחשדתי בהוה ואף לפעמים מונח בו גוש רותח מ"מ אינו אוסר רק כדי קליפה והלכים אחר רוב תשמישו, ולכן טוב לערות עליהם רותחים ואח"כ לכסותו.

30. מבית לוי שם הערה א'.
31. ספר הגעלת כלים פ"ג אות קכז. אמנם עיין בי"ד סי' צא ס"ד מבואר שתתאה גבר ואוסר רק כדי קליפה, ובמים אין שייך קליפה, ומותר כולו לדעת המחבר, וכן פסק שם בש"ע ס"ק ב' במקום שהקליפה אינה ניכרת, וע"י מג"א א"ח ס"י תנ"א ס"ק לג שבדין תתאה גבר מקילים בקליפה בדיעבד, וא"כ כיון שהכיר כבר אינו בן יומיו, ועירוי עליו רותחים, הרי זה חשש רחוק שיאסר ע"י המים רותחים.

32. מבית לוי שם.
33. מבית לוי שם. כי כששופך מים חמים לכיור מתחברים המים שבכיר עם החמץ. והמסננת שבעלין יחליף לפסח, או יניקה אותה ויגעילנו.
34. מבית לוי שם. ומועיל הגעלה ע"י עירוי כיון שכל החשש הוא רק שיערה עליו חמץ ואין כאן חשש של דבר גוש. ובפרט שרוב תשמישו הוא בעירוי שאינו רותח.

35. הרמ"א כתב בסי' תנ"א ס"ד חצובה צריך ליבון, ובמ"ב ס"ק ק"ד כתב כי זה רק משום חומרא דחמץ, כי באמת שתי קדירות הנוגעות אין יוצאת הבליעה

שיחממום באותו דרגת חום שבה בלי האיסור, (מנחת יצחק ח"ג סי' סו), או הליבון אינו מפליט הבלוע אלא שורפו במקומו, ולכן אין דבר נבלע ע"י האור בצונן שאין ניצוצות ניתזו ממנו, צריך להכשירו בליבון חמור שניצוצות ניתזו ממנו, (אורות משה י"ד ח"א סי' ט.), וע"י להלך לענין הגעלת תנורים.

4. ש"ע שם סי' ט"ו, ע"י ב"ב ס"ק לו דדבר שתשמישו בכלי ראשון על האש, הכשרו ג"כ בכלי ראשון העומד אצל האש דוקא.
5. סי' י"ד ס"ד ס"ק י"ד ושי"ש שם ס"ק ב' בשם מהרש"ל, ובט"ז שם הביא מדרכי משה סי' ק' ד' שחולק על מהרש"ל, ומסיק ה"ט שיש להחמיר במהרש"ל בגוש רק כשיש דוחקא דכניא עי"ש, ונקטו המוסקים להחמיר לכתחילה, ולהקל בהפסד מרובה, עיין מג"א א"ח סוף סי' ש"ח, ובמג"א א"ח סוף סי' תנ"א ס"ל לה, ובדי הורה סי' קה פ"ה ס"ק ב' כ"ו, ובערוך השולחן סי' תמ"ז סעיף פ"ג כתב להחמיר באיסור חמץ החמור. וע"י ב"ב ס"י תמ"ז ס"ק ב' כ"ד שהחמיר בגוש אף בכלי שליש עי"ש, וע"י ב"ב ס"י תנ"א ס"ק ק"ה.

והנה אף שהגוש מונח על שיש קר, ותתאה גבר ואינו אוסר רק כדי קליפה כמבואר בי"ד סי' צא ס"ד, וא"כ שיעורל להכשירם ע"י עירוי שמכשיר כדי קליפה. אמנם עיין שם בסי' צה ס"ג, בש"ש שם ס"ק ב' כביא דעת הא"ה שיעירוי אינו מנצל ומפליט רק בולע כדי קליפה, ולפי"ז לא יועיל להכשיר גוש ע"י עירוי, ואף שדעת הש"ך שם שיעירוי כבישול, מ"מ מיקל בהפסד מרובה. גם אפשר שהבליעה כדי קליפה של גוש הוא יותר מקליפה של עירוי. וכע"ז בדי הורה סי' צ"ד פ"ה ס"ק לו. ועיין פמ"ג א"א ס"ק ל"ח שאם הכשירו בעירוי, בהפסד מרובה יש להתיר עי"ש.

6. עיין סי' תנ"א ס"א, ועיין במש"ז ס"ק ט' שאפשר להגעילם בכלי ראשון שהוסר מהאש ואינו מעלה רותחין, כיון שבלע בצונן, ובדרכי תשובה י"ד סי' קכ"א ס"ק י"ט הביא שאפשר להכשיר על ידי עירוי מכלי ראשון, וכ"כ החו"א סי' קכ"ב ס"ק ב' ד"ה מן. ובמג"א פ"ג סוף סי' תנ"ב כתב שאין מועיל עירוי למלחה.

7. סי' תנ"א ס"א, ועיין במ"ב ס"ק ק"ח שכל עירוי ישהה בהם המים כ"ד שעות רצופין.
8. סי' תנ"א ס"א, ובמ"ב ס"ק מא וצריך ליהרר שלא יפסק הקילוח, ואם מועיל להכשיר ע"י עירוי ממוצעת על הכל, עיין בי"ד סוף סי' צב שנסתפקו ה"ט ונקח"ל אם כלי ששופכים בכלי ראשון או ככלי שני, והביאו שחולק בהוה תוס' שסובר שאין מועיל והרא"ש דסובר שמועיל, והכריעו להחמיר שאין מועיל להכשיר על ידו שנחשב ככלי שני. וע"י ב"ב ס"ק ט"ו, וכ"כ במ"ב סי' תנ"ב ס"ק ב'.

9. ש"ע שם. אמנם בביתא הגר"א העיר שהר"ף והרמב"ם והרא"ש הנ"ל לא כתבו להצריך הכשר אלא בקערות שתשימשו על ידי עירוי שהם רואים צריכים הכשר ג"כ על ידי עירוי, אבל כלים שששתמשו בהם בכלי שני שלא על ידי עירוי אינן צריכים הכשר כלל, אלא רק לרשב"א עי"ש. והרמ"א בסיומן תמ"ז סעי' ג' כתב דיש מחמירין בכלי שני בפסח וטוב להחמיר אם הרי סולדת בו. ומבואר שאין זה מעיקר הדין רק בתורת חומרא. וכלי שליש לא הוזכר בש"ע, ומשמע שדינו בצונן שאין צורך הגעלה, אמנם בשער הציון ס"ק י' משמע שלא התיר בכלי שליש רק במקום מניעת שמחת יו"ט, וצ"ב.

10. ש"ע שם ס"ו. וברמ"א כתב יש מחמירין להגעיל כל כלי שתיה אף על פי שתשימשו בצונן, משום שלפעמים משתמשים בהם הנוגין.
11. שם. ובחז"א א"ח סי' ק"ט ס"ק טו כתב שהולכין אחר רוב תשמישו, היינו אם רוב שימוש בצונן ומיעוטו בחמץ, אבל אם רוב שימוש בהיתר ומיעוטו באיסור אין הולכים אחר רוב וצריך הכשר. ונצינו עוד יותר מזה בהגהות הכתם שלמה בריש סי' צא שהולכים אחר רוב תשמישו שמצריך הכשר כגון שימוש של חמץ, אבל אין מצרפים מה שמשתמש בו היתר. ובדרכי תשובה שם ס"ק ד' הביא בהוה מחלוקת אחרונים עי"ש.

12. עיין שער הציון ס"ק י'.
13. שם.
14. מ"ב ס"ק מז. ועיין בשער הציון ס"ק נ' שבאניו בן יומיו יש לסמוך על זה להקל.

15. ש"ע סי' תנא ס"ו. ורמ"א החמיר זה אף בכלי שני, ובמ"ב ס"ק י"א היקל בדעבד בכלי שני אף בכלי חרס במקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יו"ט.
16. כלים שמתקלקלים בליבון מבואר ב"א שאין מועיל ליבון, וכלים שמתקלקלים בהגעלה מבואר בס"ז שאין מועיל להם הגעלה.

17. רמ"א בסי' תנ"א ס"א. ובמ"ב ס"ק טו דדרך עראי מותר להשתמש בו אם הדיחו היטב והיינו שמוציאו ממקום שהצניעו לזמן.
18. שיש הוא כלי אבנים שהכשירו בהגעלה. (סי' תנא ס"ח).
19. כי לפעמים נשפך עליו תבשילין של חמץ, ונבלע בשיש על ידי עירוי מכלי

לו ילבנם ככל האפשר, ויעטפם³⁶
בנייר כסף עבה.
ב. המבערים שיוצא מהם האש, יש
לנקות היטב, ואחר כך ידליק את האש עד
שיתחמם היטב.
ג. המגש שתחת המבערים יכשירו בעירו מכלי
ראשון, ויכסנו.
ד. משטח מזכוכית שמבשלים עליו, אין להכשירו לפסח³⁷.

תנורי אפיה

א. יש להמנע מלהכשיר תנורי אפיה שאפו בהם
חמץ³⁸, להשתמשות לימי הפסח, ולכן המנהג לכלול
התנור במכירת חמץ.
ב. מעיקר הדין בשעת הדחק, אפשר להכשיר
תנור כך, ינקה היטב את התנור על ידי חומרים חריפים
הפוגמים את החמץ, וימתין מעת לעת מאפיית החמץ,
ויפעיל את התנור על דרגת החום הכי גבוהה למשך זמן³⁹.

ואחר כך יצפה את התנור מבפנים
בנייר אלומיניום.
ג. תבניות אפיה אין מועיל להם
ליבון⁴⁰.

פלטת של שבת

א. פלטת יש חשש שנושף עליו חמץ, ולכן
ידליקה שתחתם היטב, וישפוך עליה מים חמים,
ויכסנה בנייר אלומיניום⁴¹.

36. שאי אפשר בתנור, וגם קשה מאוד לנקותו שלא יהיה שום פיזור חמץ. ובהליכות שלמה פסח פ"ג א"ה 8 כתב מר
שהאפשרות בידו לייחד תנור לפסח תבוא עליו ברכה.
37. הליכות שלמה שם ס"ב. והטעם כי כל החשש הוא רק משום זיעה, ולזה אין צריך ליבון רק הגולה וכמ"כ הבית
מאיר סי' תס"א ס"א, אך במג"א סי' תנ"א ס"ק ל' משמע שצריך ליבון ע"י ש. ומשום החשש שנושף שם חמץ ושנא
יגע באותו מקום בספח, היא חששא רחוקה, וגם הרי זה כמו חצובה שנתבאר לעיל שמעיקר הדין מותר, כי נשף
מיד, וגם הרי אין רוב תשמישו כן, ולכן כשאין לו במה לאפות אפשר להשתמש בו, אך ראוי ונכון שלא לאפות בו.
38. כיון שאפיה בחמץ הרי זה כלי שתשמישו ידע האור שצריך ליבון חמור, ובתבניות שלנו שנושפים לא שייך בהם
ליבון חמור.
39. מבית לוי שם ס"ה. כי יש אומרים שצריך ליבון ולכן יכסנו. ומ"מ לפי המנהג גם ילבנו ויערה עליו רותחים.
40. מבית לוי פס"ב ס"ד. ובה"ע י' כי יתכן שיש בקרקעית ודפנות התנור בליעה מחמץ שנושף וצריך ליבון חמור
41. מבית לוי פס"ב ס"ד.

מזו לזו, כמבואר ב"ד ס' צב ס"ז, וגם יש לתלות שאף אם נשפך כבר נשפך והלך לו כיון שבכל שעה הוא על
האש, וע"כ בוראי די בליבון קבל. ודיבעדע אף אם נשתמש בלא ליבון כלל גם אין לאסור. וכן פסק באר"מ י"ד
ח"א ס' נט. אך במבית לוי פס"ב ה"ז כתב כי בחצובות שלנו שהמסגרת גדולה ואינה על האש ממש לא שייך
הטעם שנושף, וצריך ליבון גמור שהיו ניצוצות נתינים ממנו, ולא שייך בשלנו שמוצפה באמיל, לכן טוב ליקח
חדשים, ואם אין לו יעשה ליבון כל האפשר. ויש להעיר כי בממ"ג א"א ס"ק יב מסיק שמעשה שנושף על חצובה
סגי בהגלה, וא"כ אין צריך ליבון גמור, ובהו יועיל גם בחצובות שלנו.
36. מבית לוי פס"ב ס"ג.
37. הליכות שלמה פסח פ"ג ס"ג, מבית לוי שם. כי כלי זכוכית שמבשלים עליו גרע משאר כלי זכוכית.
38. מבית לוי פס"ב ס"ד. ובה"ע י' כי יתכן שיש בקרקעית ודפנות התנור בליעה מחמץ שנושף וצריך ליבון חמור
41. מבית לוי פס"ב ס"ד.

הגאון רבי ברוך שווארץ שליט"א

קנייה מדמי מעשר

מי שקבל מעות לקמחא דפסחא והוא עני אין צריך
להפריש מעשר מהמעות.²
ואם אינו עני וקבל תמיכה ליו"ט כמו שנהוג בהרבה
קהילות לסייע בהוצאות החג - צריך לעשר.³
ומ"מ באופן שיש אומדנא שנותן המעות אין רצונו
שיעשר שעי"ז יחסר לו מצרכי החג אין חיוב לעשר.⁴
אם קבל לקמחא דפסחא דברים שהם שוה כסף כמו
תלושי קנייה או שאר חפצים וכדומה י"א דאף ככה"ג חייב
לעשר.⁵ וי"א דאז אין צריך לעשר.⁶
אם קבל מוצרי מזון וכדומה המנהג שלא לעשר, ועיין
הערה.⁷

אין לקנות ממעות מעשר לצורך סעודת החג.⁸
אפשר לתת חלק ממעות מעשר מה שנותנים לרב
במכירת חמץ.⁹
מותר לקחת בדרך אקראי וא"א בענין אחר ממעות
מעשר לשכירת עוזרת שתסייע לנקות הבית אם לא היה
עושה כן בלא"ה.¹⁰
אין ליקח ממעות מעשר יין לארבע כוסות, וכן לא
למצות, וכן לא למרור.¹¹
אולם אם רוצה להדר ולקנות יין או מצות יותר מהודרים,
י"א דיכול לקחת מה שלמעלה משליש מכספי מעשר.¹² וי"א
דאף עד שליש ג"כ יכול לקחת ממעות מעשר.¹³
אין לקחת ממעות מעשר כדי לארח אורחים בי"ט.¹⁴
לקנות הג' מצות שאופים בערב פסח ממעות מעשר
עיין הערה.¹⁵
יכול לקנות הגדה של פסח ממעות מעשר אם בלא"ה
לא היה קונה,¹⁶ וישאילן לאחרים ויכתוב ע"ז שנקנה מכספי
מעשר.¹⁷

ויסד לנו הבאר הגולה בזה יסוד בהל' מעשר דכל דבר
שבחובה אינו בא אלא מן החולין וכדאיתא בגמ' מנחות פ"ב
ע"א לגבי קרבנות, וכ"מ במג"א א"ח ס' תרצ"ד סק"א לגבי
מתנות לאביונים שא"א במעות מעשר [ויע"ע שו"ת פנ"י
סימן ב', ושו"ת מהר"ם שיק א"ח ס' שכ"ג]

ועפ"י דבריו כתב בשו"ת חתם סופר י"ד ס' רל"א שאין
פלוגתא בין הרמ"א בשם המהרי"ל לדברי הט"ז והש"ך בשם
המהר"ם, דהרמ"א מיירי במצוה שהיה חייב בלאו הכי וזה
א"א לעשות במעות מעשר, והט"ז והש"ך מיירי במצוה שלא
היה חייב לעשות בלא"ה כגון סנדקאות וזה מותר במעות
מעשר וכ"כ לתרץ בפת"ש שם סק"ב.

אולם החת"ס דוחה דברי הבאר הגולה ומחלק באופן
אחר שתלוי בין התנה ללא התנה, דהיינו שאם התנה שמעות
מעשר שלו לא ילך דוקא לעניים אלא אף לשאר מצוות או
מותר לתת מעשר אף לשאר מצוות ומה מיירי הט"ז והש"ך
משא"כ בשלא התנה שיתן המעות אף לשאר דברים או
המעות הם דוקא לעניים ומה מיירי הרמ"א.
ועיין באחרונים (מהר"ם ברודא ס' י"ד, שו"ת
מהרש"ג ח"א ס' ל"ז) דבזמנינו יכול ליתן לשאר מצוות
כשלא נהג ליתן דוקא לעניים, ויע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"י
ס' קס"ה דההוראה הכללית היא ליתן חצי לעניים וחצי
לשאר דברים.

לסיכום, צריך ליוזרה 1. שלא יהיה דבר שממילא מחויב
בוה [באה"ג, מג"א]. 2. מצוה שלא היה יכולת בידו לעשות
ולא היה עושה בלא"ה [ט"ז וש"ך בשם מהר"ם]. 3. יתנה
לכתחילה שהמעשר הוא לא דוקא לעניים [ח"ס] ובזמנינו יש
להקל [מהר"ם ברודא, מהרש"ג].

ועתה נבאר עפ"י כמה פסקי דינים

מותר ליתן ממעות מעשר למגבית קמחא דפסחא.¹

לקראת חג הפסח הבעל"ט שכידוע כמה חביבה מצוה
זו בידי בני ישראל שמוציאים מהונם ממון רב כדי לקיים
מצוות החג בהידור רב עם חומרות גדולות, אמרתי להביא
כמה דינים והלכות בענין אם אפשר לתת ממעות מעשר בכדי
לקיים מצוות החג.

הנה הרמ"א ב"ד ה' צדקה ס' רמ"ט סעיף א' כתב
ו"ל ואין לעשות ממעות שלו דבר מצוה כגון נרות לבית
הכנסת או שאר דבר מצוה רק יתנו לעניים עכ"ל הרי יוצא
מפורש מדברי רבינו הרמ"א שסוף מעשר מועד רק לתת
לעניים ולא לשאר מצוות, ומקורו מדברי המהרי"ל ה"ל ר"ה.
אולם יעוין שם ב"ט סק"א ובש"ך סק"ג שהעתיקו
שניהם דברי הדרישה בשם תשובת מהר"ם שמוותר ליתן
מעות מעשר כדי להיות סנדק או להכניס חתן לחופה או
לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאלם לאחרים ללמוד בהם
אם לא היה יכולת בידו לא היה עושה כן ללא המעות, הרי
מוכח מדבריהם דלא כדברי הרמ"א והם מתירין לעשות
במעות מעשר דבר מצוה אם לא היה עושה כן ללא המעות,
אלא שהפלא הוא שלא משמע מדבריהם שבאו לחלוק על
הרמ"א, וא"כ יש לדעת אין נוקים שלא יהיה פלוגתא ביניהם.
[והיה אפשר לתרץ דהט"ז מיירי כשהכסף הולך לעניים, ואכן
כן הבינו בדעתו כמה אחרונים (נחלת שבעה סימן ח', ברכ"י
אות ג', כתב סופר י"ד ס' קי"ב) אולם כמה אחרונים לא
למדו כן [ועיין בשו"ת נהרי אפרסמון י"ד ס' ל"ב, פרי השדה
ח"ג ס' קפ"א], והנה בבאר הגולה בסימן זה אות ה' במוסגר
כתב על דברי הרמ"א הנ"ל שאין לעשות ממעות מעשר דבר
מצוה דמיירי שבלא"ה מחויב על כל פנים לעשות מצוה זו
ורוצה לפטור ממנה במעשר זה אינו יכול, אבל אם רוצה
לעשות מצוה שאינו מחויב בוה עדיין רשאי לעשות במעות
מעשר.

1. ואף לדכארה הוא חיוב גמור ליתן וכדאיתא ברמ"א ס' תכ"ט ואז היה דבר שבחובה דא"א ליתן ממעות
מעשר מ"מ כיון שהיה אין סדר גביה קבוע וגם אין חיוב של סכום קבוע אין זה נחשב כחוב גמור ומותר
לתת ממעות מעשר, הליכות שלמה מועדים פרק ב' סעיף ב'.
2. יעוין במנחת פתים ס' רנ"א, וחות יאיר ס' רכ"ד, דובב מישרים ח"ג ס' פ"ד שעני פטור ממעות מעשר
כספים יע"ש.
3. כמו כל רוח ממון וכדומה וכן מתנה שחייב במעשר, יעוין רבינו יונה ספר היראה אות פ"ג.
4. יעוין שו"ת אגרות משה י"ד ח"ב ס' קי"ב.
5. רבינו יונה בספר היראה (אות ג'), פלא יועץ ערך מעשר ויע"ע שו"ת משנה הלכות ח"ו ס' קצ"ט.
6. חזו"א, הובא בשמו בדרך אמונה פ"ז ציון ההלכה ס"ק ס"א, וכ"כ בשו"ת חשב האבוד (מאדווא)
ח"ג ס' ל"ז דכיון דמעשר הוא רק מנהג יש להקל בוה.
7. לכאורה לפי הנ"ל היה צריך לעשר לפי השיטות שאף על שוה כסף צריך לעשר ומ"מ המנהג שלא
לעשר, ואולי הטעם הוא כדלעיל דהוי אומדנא שדעת הנותן היא שלא לעשר מזה.
8. דהוי דבר שבחובה שאינה באה אלא מן החולין.
9. יד מלכים ע"ל קמ"ט בשם הגר"ח קנייבסקי, והטעם הוא משום דאין חיוב לתת כסף
לרב ואף שנותן הרי סגי במעט לכן כל מה שנותן יותר מותר ובפרט שכל הנותנה
הוא כדי להחזיק את הרב בדרך כבוד.
10. דהנה נקוין הבית הוי כמו שאר מצוות שמוותר אם לא היה עושה כן
בלא"ה, ומ"מ שמעתי מממה מורי הוראה מובהקים שאין לעשות רק כן

בדרך אקראי דאל"ה יבטל המושג של מעשר כספים, ועוד כמה טעמים, ואין כאן המקום להאריך.
11. פשוט, דכל אלו הם דבר שבחובה שא"א רק מן החולין.
12. וס"ל דעד שליש לא דא מחויב ע"פ הלכה כמבואר באו"ח ס' תרנ"ו (שו"ת נשמת חיים ס' ק"ז).
13. שו"ת משנת שכר א"ח ס' פ"א, וטעמו דההידור הוא רק מדברין [ויע"ע בשו"ת מהר"ם שיק י"ד ס' ר"ל
דאף יותר משליש אסור].
14. אהבת צדקה ע"ל ת"צ בשם הגרי"ש אלישיב, וטעם הדבר דהאירוח ביו"ט הוי דבר שבחובה מדין שמחת
י"ט כמבואר ברמב"ם פ"ג ממגילה, ויע"ע בספר הנפלא משנת המשפט על הל' צדקה (לאחי הגאון ר'
ישעיה שליט"א) פסקים ס' רנ"ו מה שהעיר בוה.
15. יש לדון כאן מכמה צדדים א. דהרי לוקחים אלו המעות כדי לצאת השיטה דהוא חיוב גמור וא"כ הוי כדבר
שבחובה וא"א. ב. עפ"י ש"ש בשו"ת בית דינו של שלמה ס' א' דלצורך עצמו א"א לקחת ממעות מעשר
[לפי"ז יש לדון גם מש"כ לעיל לגבי הירוח]. ג. אולי לא נקרא המצות "שלו" אלא של מעשר, ואף
אם נתן חלק משלו וחלק ממעשר יעוין בצדקה ומשפט פ"ו הנה"ה ל"ז דמ"מ אפשר שהשם
מעשר הל על כולו יע"ש, ומ"מ מצד שני אפשר לומר דמשום שהלכה לא נפסק שצריך
דוקא מה שנאפה בערב פסח [ועיין ס' תנ"ח] א"כ לא הוי דבר שבחובה ומותר, ועדיין
צ"ע.
16. הט"ז והש"ך שם בשם מהר"ם.
17. בט"ז שם, ועי"ע בשו"ת אמרי יוסף ח"ב ס' קל"ו שהביא מהנהלתי
שבעה שא"צ לכתוב וסגי שמודיע לבניו יע"ש.

פסקי הלכות הערוכות באופן שיוכל הלומד לידע ברור פסקי הלכות המעשה אשר יעשון עם מראי מקומות והערות על המקורות

הגאון רבי שמחה רבינוביץ שליט"א

דיני ומנהגי ליל הסדר [חלק א']

המבוארים ומפורשים בשו"ע ונושאי כליו ואינם מפורטים ברוב ההגדות שלנו

ההכנות בערב החג

א. מזודרין איש וביתו להכין את כל צרכי החג, וכלהלן:

1. יכין את הנרות ויטיבם לכבוד החג, ונכון להכין לכל הפחות ב' נרות ארוכים שידלקו עד סוף הסדר.
2. יברר אם הפרישו חלה מהמצות [לא הפרישו ונכנס יו"ט, יעשה שאילת חכם].
3. מכינים את השלחן ואת כסא ההסיבה במצעים נאים כפי יכלתו, ומניחים על השלחן כלים נאים כפי יכלתו.
4. יבדוק את עלי החסה מחרקים [ויש להעדיף עלי "חסלט" שהם בחזקת נקיים מחרקים קטנים, ודי להם שטיפה תחת ברו מים].
5. מקצת מעלי החסה ייבש במגבת מיוחדת לפסח ויכניס ל"כורך" [לא לו המקפידים בשרויה].
6. יפורר את התמכא [חריין] ויניחנו בכלי סגור [שכח לרסק את החריין מבעוד יום, ירסקנו ביו"ט בשינוי דהיינו על השלחן או השיש ולא בתוך כלי].

7. יכין את החרוסת ע"י ריסק וערבוב יחד של תפוחים [ועפ"י המבואר בגמ' פסחים קט"ו]. עדיף חמוצים [גראנד] להרגיש הקיוהה [החמיצות], שהחרוסת זכר לטיט וללבנים ששיעבדו בו את בני, אגוזים, שקדים, אגסים, תמרים, [או חלק מהדברים, כל אחד לפני מנהגו], ומערבבים בו יין אדום, ויש המוסיפים קינמון או נוגביל [שכח להכין החרוסת מבעוד יום ירסק ביו"ט בשינוי 'כנ"ל מס' 6], או ירסק חתיכות גדולות קצת מהרגיל].

ועפ"י מנהג רבים שגם ה"כורך" מטבילים בחרוסת יש ליהזר שהכלי שמכניס בו החרוסת יהיה יבש לחלוטין, ולא יתערבב מים בהכנת החרוסת, והיין שמערבבים בו יהיה טבעי ללא תערובת מים.

8. יבשל הזרוע ויצלנה מעט על האש [וקיימים חילוקי מנהגים מה לוקחי לזרוע: גרגרת, או כנף או שוק], ויש שצולים בלא לבשל תחילה [שכח לצלות מערב יו"ט, יצלנה ביו"ט אך יזכור לאוכלה ביום [ולא בליל יו"ט, וכדלהלן "שלחן עורך" אות ו'], כי אסור לבשל או לצלות ביו"ט דבר שלא יאכלו אותו ביו"ט].

9. יבשל ביצים ויצלה

אותם מעט על האש [יש הצולים עם הקליפה, וכל אחד יברר מנהג אבותיו].

10. יכין מי מלח לצורך טיבול הכרפס [שכח להכין מבעוד יום, יכין ביו"ט עם מעט מלח דהיינו פחות משליש נגד המים, וכמות מועטת כפי הנצרך לצורך הטיבול, ותו לא].
11. יבשל תפוחי אדמה לצורך הכרפס, ויש הלוקחים עלי פטרוזיליה, ויש לשוטפן ולנקותן היטב.
12. יכין אגוזים ושקדים לחלק לתינוקות.

ב. ברש"י ורשב"ם [פסחים ק"ט]. יש לתינוקות וילדים לישן בערב פסח כדי שלא ישנו בלילה בשעת ההגדה, ובמטה משה [ס' ת"ר] מוסיף שאף הגדולים יש להם לחטוף תנומה ביום כדי שיהיו נעורים בלילה היטב ובישוב הדעת.

ההכנות לסדר בליל התקדש החג

א. אחר תפילת ערבית ימהר לביתו לעריכת הסדר, בשביל התינוקות שלא ישנו, וכדי שיספיק אכילת אפיקומן לפני חצות.

ב. הנשים מדליקות הנרות ומברכות "להדליק נר של יו"ט" ו"שהחיינו" [יש הנוהגות ביו"ט לברך קודם ההדלקה, ויש לאחר ההדלקה כמו בשבת, ואל תישוטף תורת אמן].

ג. בעל הבית יליבש הקיטל, והמנהג הנפוץ שגם אָבֵל לובש קיטל, ובענין חתן בשנה ראשונה מצינו דעות לחיוב ולשלילה, ומנהג ירושלים שלובשים הקיטל בשנה ראשונה.

ד. מסדרים את הקערה. המנהג הנפוץ: רק בעל הבית [ויש מקצת קהילות הנוהגים כל הבנים הנשואים], והנכון שכל הבנים הנשואים יניחו לפנייהם על השלחן ג' מצות מכוסות במפה אע"פ שאין מסדרים את סימני הקערה, והטעם: כדי שיחלק לבני בית מהמצות שהיו על השלחן בעת אמירת ההגדה, וכדברי חז"ל "לחם שעונין עליו דברים הרבה".

סדר הקערה: - שלושה מצות זה על זה, יש המפרידים בין המצות במפה ויש המניחים אחד על השני בלי הפסק.

המינים על הקערה: כמנהג האר"י ז"ל וכפי המפורט בהגדות, ובס' מנהגי ארץ ישראל שכן

מנהג ירושלים. ה. טעם נתינת ג' מצות [זולת הטעמים הנסותרים הרמזים בזה]: המצה העליונה בשביל ברכת "המוציא", המצה האמצעית בשביל ברכת "על אכילת מצה" ולאפיקומן, המצה השלישית בשביל "כורך".

טעם נתינת המינים: כי עפ"י חז"ל "בעבור זה עשה ה'" לא אמרתי אלא בשעה שפסח מצה ומרור מונחים לפניך", ובגמ' [פסחים ק"ד:] ששני התבשילים [זרוע וביצה] זכר לקרבן פסח ולקרבן חגיגה, ושני סוגי המרור אחד למרור ואחד לכורך, וכל אלו הדברים וגם הכרפס והחרוסת צריכים להיות על השלחן בעת אמירת ההגדה.

ו. נוהגים שהקערה עם סימניה נשארת בשלימותה עד 'שלחן עורך', ולכן כשלוקחים מהכרפס שעל הקערה יש להשאיר חתיכה על מקומה בקערה, ויש נוהגים להשאיר מקצת מכל הסימנים על הקערה עד לאחר גמר עריכת כל הסדר, כדי שיהיה על השלחן גם בעת אמירת ההגדה שאחר ברכת המזון.

ז. ומ"מ הזרוע הצלויה שעל הקערה אסור לאכול בלילה, לפי שאסור לאכול צלי בלילה זה, ויש לאכול סימני הקערה שנשתירו בסעודת היום, ואין להשליך אותם לאיבוד.

ז. יש מקומות שנוהגים לחלק לתינוקות אגוזים ושקדים לפני עריכת הסדר [ויש נוהגים אחר קידוש] וכדאיתא בגמ' [פסחים ק"ט]. שכן נהגו התנאים הק'.

ח. יאמר כל הסימנים [קדש ורחץ וכו'] כל אחד בזמנו, בקול רם, כי נרמז בהם סודות גדולים ונפלאים מאוד [סידור האר"י, סידור של"ה, סידור יעב"ץ, יסוד ושורש העבודה], ונוהגים שהילדים מתרגמים את סדר הסימנים למסובים.

דיני ד' כוסות

- א. הגביע של הארבע כוסות צריך להיות שלם, בלי סדקים בשפתו, ועמידתו איתנה, ויהיה יפה ונאה מכסף [ויש נוהגין מזכוכית], ויחזיק שיעור רביעיית [150 סמ"ק - לחזו"א].

לנשים וקטנים [מגיל 6 ומעלה] ולמי ששתיית יין [וגם מיץ ענבים] קשה עליו אפשר להקל בשיעור הקטן [שהוא 86 סמ"ק]. ולקטנים שלא הגיעו לגיל חינוך [פחות מגיל 6] ג"כ מניחים כוס לפנייהם [מהרי"ל, מקור חיים לחו"י, חק יעקב] אך אין צריך שיהיה בו שיעור רביעיית אף לא השיעור הקטן.

ב. יש להדיח הכוס ולשוטפו במים מבפנים ומבחוץ, אף אם הוא נקי, ודווקא לפני קידוש, אבל לפני שאר הכוסות א"צ לשטוף ולהדיח שוב, אך לפני הכוס דברהמ"ז נכון לשטוף ולהדיח שוב ובפרט למזמן.

ג. אחד מבני הבית מוזג את הכוס לבעה"ב, שכן הוא דרך חירות, ויש נוהגים שגם המסובים מוזגים אחד לשני, אך כל זה אינו הכרח כלל, ואדרבה המקובלים היו נוהגים למוזג הכוס לעצמם כדי לכון את הכוונות בעת המזיגה.

ד. מצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ומוטעם לו יותר מהאדום, וגם המשתמש ביין לבן נכון שיערב בכוס מעט יין אדום, כדי שיקבל מראה אדום [יתן קודם בכוס היין האדום ואח"כ היין הלבן משום חשש צובע באוכלין].

ה. לנשים וקטנים, וכן אלו שאין סובלים יין, או ששתיית היין גורם שראשם כבד עליהם, יכולים לכתחילה וללא פקוק לקחת "מיץ ענבים" לדי כוסות [וכן נהגו כמה מגדולי הדור, וכגון החזו"א, הגרי"ז מברסק, גאב"ד טשיבין, זי"ע], ואדרבה אם יקח יין אין זה דרך חירות, כי סובל מזה ולא יוכל לקיים כדבעי את מצוות הלילה.

ואם יוכל לתת מעט יותר ממצות הכוס יין והיתר מיץ ענבים, ולא יזיק הדבר לבריאותו וצלילות דעתו שפיר טפי [ואם יוכל לתת שני שליש מיץ ושליש יין ג"כ שפיר עבד].

ו. ד' כוסות יש לשתות בהסיבה [דיני הסיבה, ואם שכח ושתה בלא הסיבה - להלן], ויש לשתות את כל הכוס עד תומו, בלי להפסיק באמצע, ואף אם הכוס גדול. ואם קשה לו לשתות כל הכוס די שישתה רוב כוס, ובדיעבד כל ששתה מלוא לוגמיו [רוב רביעיית] יצא ידי חובתו.

ז. ארבעה כוסות דליל הסדר חייבים בה נשים כאנשים, וחובה לשתותם על סדר אמירת ההגדה [דהיינו: כוס ראשון: ברכת קידוש. כוס שני: גאל ישראל. כוס שלישי: ברכת המזון. כוס רביעי: ברכת הלל].

והנכון מאד שכל איש ואשה [וקטנים שהגיעו לחינוך] יאמרו בפיהם את סדר הברכות הנ"ל וישתו כוסם, ולא יסמכו לצאת על ידי שמיעה מאחר.

ח. שתו אחד מהד' כוסות בזה אחר זה בלי אמירת ההגדה בינתיים, אפילו עשו הפסקה בין כוס לכוס לא יצאו ידי חובתן [וכבר כתב הביה"ל [סי' תע"ב ד"ה שלא כסדר] "צריכות הנשים ליהזר שיאמרו סדר ההגדה על כל כוס וכוס או שעכ"פ ישמעו מבעליהן, דבלא כן אפילו בדיעבד לא יצאו בשתיית הכוסות"].

ט. קטנים וקטנות שהגיעו לגיל חינוך דהיינו מגיל 6 ומעלה [חק יעקב, פמ"ג, ומחצית השקל] צריכים לתת לפנייהם ד' כוסות, וחייב להנכס בכל מצוות הלילה, אך אפשר להקל בשיעורים הקטנים [וכמפורש להלן כל דבר במקומו], ולענין ד' כוסות די ששותים "מלא לגומיו" שלהם.

וכבר כתבנו לעיל [אות א'] שגם לקטנים וקטנות שלא הגיעו לגיל חינוך נוהגים להניח כוס לפנייהם, אך אין צריך שיהיה בו שיעור כלל, וכן אין צריך להכריחם שיהיו ערים בב' הכוסות האחרונים, ורק לענין ב' כוסות הראשונים ואמירת ההגדה ואכילת מצה ומרור [אפילו מעט פחות משיעור] יש להשתדל שיהיו ערים [שעה"צ סי' תע"ב סק"ב].

דיני הסיבה

א. צורת ההסיבה: מטה חלק גופו העליון לצד שמאל, כשמשעין את גופו וגם עורפו או ראשו על כרים, או משענת הכסא, או על חבירו היושב לצדו.

זוית ההטיה לצד שמאל לא נאמרה בה שיעור, וכל שמוטה ראשו וגופו לצד שמאל, אפילו מעט קיים מצות הסיבה, אך ישעין הגוף היטב באופן שאילו ינטל הדבר שמשעין עצמו עליו היה נופל. היה גופו או ראשו באויר, אף שהיטה עצמו לצד שמאל, לא קיים מצות הסיבה.

לא הטה עצמו לצד שמאל, אלא השעין עצמו אפרקדן על גב הכסא וכדו' או הטה עצמו לצד ימין לא יצא ידי חובת הסיבה.

ב. איטר יד ג"כ חייב בהסיבת שמאל אף שיקשה לו לאכול ולשתות עם יד ימינו, אך מי שיש לו מכה ביד ימינו [גבס, שיתוק ר"ל וכדו'] ואינו מתפקד בה, פטור מהסיבה.

ג. מצוה מן המובחר שתהיה ההסיבה בכורסה או כסא גדול ומרווח, וביותר נכון לדקדק בכך לראש המשפחה.

ד. נשים לענין הסיבה - בקרב עדות המזרח נהוג שהנשים מסיבות, ובקרב עדות אשכנז הנשים אינם מסיבות, אך מצינו לנשותיהם של גדולי הדורות [כגון אשתו של החת"ס זי"ע] שהיו מסיבות.

ה. קטנים - ראוי להנכס במצוות הסיבה, אבל אין צריך לחנכו לכך לפני גיל 9 או 10 משום שמכבידי עליהם האכילה ושתיה וצער הוא להם.

ו. בן אצל אביו חייב בהסיבה, אפילו הוא רבו מובהק, תלמיד אצל רבו אפילו אינו רבו מובהק פטור מהסיבה, נכד אצל זקינו חייב בהסיבה, ואם הוא רבו נכון שיטול ממנו רשות ויסב.

ז. עפ"י דברי הראשונים והשו"ע יש לכתחילה להסב גם בשעת הסעודה, אך בזמננו אין המנהג כן [זולת יחידי] משום שאין אנו רגילים להסב בכל ימות השנה, אך מ"מ נכון בשעה שאוכל מצה בעת הסעודה להסב.

ח. אכל הכזיתים ללא הסיבה יחזור ויאכל עם הסיבה ובלי ברכה, אכל כורך ללא הסיבה אין צריך לחזור ולאכול, אכל אפיקומן ללא הסיבה, אם עדיין לא נטל ידיו למים אחרונים חוזר ואוכל

בהסיבה, נטל מים אחרונים שוב לא יחזור לאכול. שתה הכוסות ללא הסיבה אינו חוזר ושותה, חוץ מכוס שני שחוזר ושותה עם הסיבה ובלי ברכה שוב.

"קדש"

א. יש להקפיד לקדש אחר צאת הכוכבים, ולנוהגים כר"ת ימתינו עד אחרי צאת הכוכבים דר"ת, כי שתיית כל הד' כוסות צריך להיות כשודאי לילה.

ב. ישטוף הכוס וידיחנו מבפנים ומבחוץ, אף שאין יודע בו שום לכלוך.

ג. גם הנשים והנערות מוזגות כוס, ואומרות הקידוש עם האנשים בלחש, ויש הנוהגים שהנשים שומעות הקידוש מבעליהן, ובכל ענין יש להם להניח כוס יין לפנייהם ולשתותו בגמור הקידוש, ועדיף שיחזיקו אותו בעת קידוש [אך אין נוהגים שמחזיקים הכוס על כף ידם, אלא הכוס מונח על השלחן ומניחים ידיהם על הכוס]

ד. יש להזהיר את הנשים הנשואות שלא יברכו שוב ברכת "שהחיינו" כי כבר בירכו בעת הדלקת הנרות, ואלו ששומעות הקידוש מבעליהן לא יענו "אמן" אחר ברכת שהחיינו שלו, משום הפסק בין ברכת הגפן לשתיה, אך אם ענו אמן לית לן בה ואין צריכים לברך שוב בורא פרי הגפן.

ה. בין כוס ראשון לכוס שני אין לשתות כל מה שבגדר משקין המשכרים [כולל מיץ ענבים], וגם משאר משקין צריך לימנע זולת מים [וכשהיה בדעתו לשתות מים אין מברך עליו כי יין פוטר כל מיני משקין], וכן לא יאכל כלום, אך אנשים חלשים שאינם יכולים לערוך הסדר כתיקונן מחמת חולשם, מותר להם לשתות איזה משקה חם או קר ואף לטעום פרי או שאר טעימה, אך ימנעו בכך ויאכלו רק כדי לחזק לבם.

"ורחץ"

א. נוטלים הידים כפי כל פרטי ודקדוקי נטילת ידים לסעודה, דהיינו בכשרות הכלי והמים ואיסור הפסק והסח הדעת בין הנטילה לאכילה, ונטילת כל היד עד הזרוע, אבל די בשפיכת מים אחת על כל יד.

ב. אין מברכין על נטילה זו. טעה וברך - יאכל מן הכרפס כזית, ולא יברך ברכה אחרונה, וכשנטל ידיו לסעודה יברך שוב על נטילת ידיים.

ג. אבי המשפחה, יביאו לפניו קערה לנטילת ידים, דרך שררה וחירות, וטוב לחנך הקטנים מגיל 6 ומעלה שיבאו הקערה לפניו.

ד. יש נוהגים שרק אבי המשפחה נוטל ידיו והמסובים אינם נוטלים, והוא מטבל הכרפס ומחלק למסובים, ויש נוהגים שכל המסובים נוטלים הידיים אף שבעה"ב הוא המחלק [ובסדרים רבי משתתפים אפשר לנהוג

כדעה הראשונה, ויטלו המסובים ידיהם לפני קידוש יוצאים בזה ידי חובתם אף אם יטבלו לעצמם הכרפס].

"כרפס"

א. המנהג הפשוט ברוב הקהילות לקחת לכרפס תפוח אדמה, אבל קיימים מנהגים שונים בזה, כגון: פטרוזיליה, סלרי, בצל, בצל ירוק, צנון, מלפפון, עגבניה, בננה, וכל אחד יברר וינהג כפי מנהג אבותיו.

ב. יקפיד לקחת חתיכה פחות מכזית וגם לא "בריה" שלימה, כדי שלא יכנס לחשש ברכה אחרונה.

אכל יותר מכזית, לא יברך אחריה "בורא נפשות", כי ברכת המזון פוטרתו.

ג. מטביל הירק במי מלח כשמחזיקו בידו, ואל יעזר ע"י מזלג, ולכתחילה יטביל כל הירק במי המלח, אך יוצא גם אם מטביל מקצת הירק.

ד. מטביל קודם הברכה, כדי למעט בהפסק בין הברכה לטעימה, מחלק הכרפס לכל המסובים, מזכיר להם לכוין בברכה לפטור המרור, מברכים ואוכלים ללא הסיבה.

ה. בעל הבית יקח הכרפס מהקערה שלפניו, אך ישאיר מעט כדי שתישאר הקערה שלימה בעת ההגדה.

"יחזיק"

א. יקח המצה האמצעית וישברנה לשתיים [ורבים נוהגים לשבור המצה כשהיא מכוסה, בתחיבת ידו תחת המפה], חציה הגדול יצניע לאפיקומן בין כרי ההסיבה [בתוך שקית נקיה ויבישה], וחצי הקטן משאיר לכזית מצה.

ב. והטעם שהחלק הגדול מצניעים לאפיקומן משום שהוא עיקר המצה, ועוד משום שאכילת אפיקומן צריך לכתחילה ב' כזיתים. ובימינו שהמצות דקות ואין מצוי שבמצה יהיה הרבה כזיתים, יש להקפיד שישאר שיעור כזית [כגודל כף יד עם האצבעות] ממצת היחזיק לכזית הראשון, כי כזית הראשון מצותה מן הפרוסה דכתיב "לחם עוני", ובשעת אכילת האפיקומן יוסיף ממצות אחרים להשלימה לשיעור ב' כזיתים.

ג. נוהגים הילדים לחטוף האפיקומן, והוא עפ"י הגמ' [פסחים ק"ט]. "חוטפין אפיקומן בלילה פסחים בשביל התינוקות שלא ישנו", אכן יש להזהירם שינחיהו במקום שמוור נקי, ולא במקום רטיבות, ושלא יפול על הריצפה.

"מגיד"

א. מוזגין כוס שני, ואין צריך לשטוף הכוס קודם לכן, ואין להשתמש בכוס זה בין של שביעית משום השפיכות שנוהגים לעשות בעת אמירת המכות.

ב. יש לשים לב שחזן מהמצות שתחת קערת בעל הבית לא יהיו מצות במרכז השולחן בעת אמירת ההגדה [אפילו מכוסות שמא יבואו הקטנים לאכול מהם], אך כבר כתבנו שנוון מאד שכל הבנים הנשואים יניחו לפניהם [שאו אין את החשש שמא יבואו

הקטנים לאכול מהם] ג' מצות מכוסות במפה, אע"פ שאין מסדרים קערה, כדי שיוכלו לקיים את אכילת הכזיתים מ"לחם עוני" - שעונין עליו דברים הרבה" דהיינו שהיו על השלחן בעת אמירת ההגדה [כי במצות שלנו שהם דקות אין די במצות אבי המשפחה לחלק לכל המסובים כזיתים].

ג. בגמ' [פסחים קט"ז]: "ובשו"ע [סי' תע"ג סעי' ו'] ובכמה הגדות מוזכר מנהג סילוק הקערה מהשלחן לפני אמירת מה נשתנה והנחתה בסוף השלחן, אך רבים אין נוהגים מנהג זה, וכבר נאמרו כמה טעמים להסביר מדוע אין נוהגים היום בכך.

ד. קודם אמירת ההגדה יאמר ויכוין שרוצה לקיים באמירה זו מצות עשה דסיפור יציאת מצרים ומצות עשה והגדת לבנך, ואבי המשפחה אומר ההגדה בקול רם ושאר בני הבית אומרים אחריו, ויושבים באימה ויראה ובכבוד ראש, ורבים נוהגים לפני תחילת אמירת ההגדה ללמוד הזוהר הקדוש [המודפס בהרבה הגדות] בגודל מעלת לילה זה ובשבח סיפור יציאת מצרים, ויסביר ויתרגם הדברים לבני הבית.

ואין לעשות בעת אמירת ההגדה, ונכון לימנע משיחה בטילה מקידוש עד סוף עריכת הסדר [של"ה הק'].

ה. טוב ונכון שכל סדר אמירת ההגדה יאמרו גם הנשים בלחש עם בעל הבית, ולא יסמכו על 'שומע כעונה'.

ו. חז"ל תיקנו לספר סיפור יציאת מצרים דרך שאלה ותשובה [וכדמוכח מפסוקי התורה], ונוהגים להתחיל באמירת "מה נשתנה" בקטן שבבית ובגדול כילה, ואף שהבן חכם וגדול בשנים שואל את אביו "מה נשתנה", ויש נוהגים שגם עורך הסדר שואל מה נשתנה אחרי שכילו בני הבית לשאול [ומקורו ברמב"ם].

ז. מובא בגמ', ברמב"ם ובשו"ע שיש להאריך בפירוש בסיפור יציאת מצרים וההגדה ובאופן שירגיש הוא ובני ביתו כאילו כל מה שמספר נתקיים בו וכמאמר חז"ל "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", ויש נוהגים לספר לבני ביתם ניסים שעשה השי"ת עמהם ועם אבותם במאורעות קשות ר"ל שעברו עליהם וניצלו מהם ויצאו מעבדות לחירות.

ח. ילדים וילדות מגיל 6 ומעלה חייבים לספר להם ענין יציאת מצרים ולחנכם בכל מצוות הלילה, ויסביר ויתרגם את ההגדה באופן שייבנו הילדים, ובפרט בעת אמירת "אמר רבן גמליאל כל שלא אמר ג' דברים בפסח לא יצא ידי חובתו".

וכמו"כ נכון שיחזור ויפרט ויסביר לילדים לפני ברכת אשר גאלנו איך מתורץ הארבעה קושיות ששאלו [וכדברי הבית יוסף בס' תע"ג] "מה תועלת בשאלה אם אין יודעים התשובה", דהיינו, על קושיא א' למה אוכלים מצה: משום שעבדים היינו וכו' ויוציאנו ה"א משם וכו' ולא הספיק בציקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה אליהם הקב"ה וגאלם בחפזון. על קושיא ב' למה אוכלין מרור: משום שהיו משועבדים אבותינו במצרים וימררו את חייהם. על קושיא ג' וד'

למה מטבילין ב' פעמים ולמה אוכלים בהסיבה: משום שאכילה בטיבול ובדרך הסיבה הוא דרך חירות שכן היו בני חורין אוכלים בימיהם, ועבדים היו אוכלים שלא בהסיבה ושלא בתענוג של טיבולים וכדו', והוא זכר שהוציא אותנו הקב"ה בלילה זה מעבדות לחירות, ותירוץ זה נכלל בפסיקא שאומרים בכל דור חייב אדם לראות עצמו כאילו יצא ממצרים.

ט. אלו המסובים על שלחן אביהם או חותנם והסבא מספר את סיפורי יציאת מצרים לנכדיו יוצא האב בזה ידי חובת "והגדת לבנך", אבל נכון שגם האב ישתדל בהודמנויות שונות בלילה זה להגיד ולספר לבניו מניסי יציאת מצרים ונפלאות ה' עמו, כי מצוה בו יותר במשלוחו.

י. מותר להאריך באמירת ההגדה ובפירושה ומדרשה על אף שעובר יותר משעה וחומש [שיעור עיכול] משתיית כוס הקידוש, ואין בזה חשש לענין ברכה אחרונה וקידוש במקום סעודה, כיון שאין היסח הדעת והליכה למקום אחר, כן הסכימו גדולי האחרונים, ואף אם נתנמנם על השלחן.

אמנם החכם עיניו בראשו אם הילדים רכים, עדיף שימהר מעט לקיים עמם מצות אכילת הכזיתים ומרור כהוגן, וגם אכילת אפיקומן ושתיית ב' כוסות שאחרי ברהמ"ז.

יא. לפני אמירת "עבדים היינו" מגלה מעט המצות שלפניו, כדי לקיים "לחם עוני" - שעונין עליו דברים הרבה" ולקיים מה שנאמר "בעבור זה עשה ה' לי - לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך" [והבנים הנשואים שהניחו לפנייהם מצות ג"כ יגלו אותם מעט].

ורק בשעה שיש לאחוז בכוס היין בידו [באמירת "והיא שעמדה" [והטעם עפ"י הסוד] וב"לפיקך" [כדי לומר שירה על היין] ובברכת "אשר גאלנו" [ששותים אח"כ הכוס]] יש לכסות המצות, והטעם כדי שלא יראה הפת בושות כדאיתא לענין קידוש בשבת [מג"א סוס"י תע"ג], ויזכור גלגול שוב המצות לאחר "והיא שעמדה" ו"לפיקך" שלא יצא שכרו בהפסדו שנמצא שלא אמר ההגדה על המצות.

יב. נוהגים לשפוך מעט יין מהכוס ע"י האצבע הסמוכה לאגודל בעת אמירת המכות וסימני המכות, ויכוין שהקב"ה יצילנו מהמכות האלו ויביאם על שונאינו [מהרי"ל], ועפ"י האר"י ז"ל יש לשפוך ע"י הטיית הכוס ללא עזרת האצבעות, ויש לשפוך היין לתוך כלי פשוט וגרוע [צלחת חד פעמית], ומיד בגמר השפיכות יסלקו את היין וישפכוהו בנקב הכיור ולא על גבי כלים, כמים אחרונים [חיד"א].

ימלא שוב הכוס יין על גדותיו כי ברכת "אשר גאלנו" צריכה להיות על כוס יין מלא.

יג. שתה כוס השני ללא הסיבה, יחזור וישתה עם הסיבה בלי לברך שוב.

רבני "מרכז ההוראה"

הרבנים הגאונים שליט"א

רבי עזריאל אויערבאך	רבי נפתלי נוסבוים	רבי שמאי קהת הכהן גראס
רבי ישראל ברזובסקי	רבי שמחה רבינוביץ	רבי מרדכי אייכלר
רבי בן ציון הכהן קוק	רבי אהרן דוד ניישטאט	רבי חיים שמרלר
רבי אליהו חיים שטרנבוך	רבי צבי שרלין	רבי בצלאל וקסלשטיין
רבי שלמה קאהן	רבי אברהם שטיגליץ	רבי אברהם דוד ליווי
רבי דוד טברסקי	רבי יצחק אהרן הכהן ישראלי	רבי משה לאנגער
רבי זאב דייטש	רבי ברוך לוריא	רבי משה וויינרעב
רבי אליעזר הלטובסקי	רבי ירוחם ארלנגר	רבי נפתלי סטוליק
רבי בן ציון אלקיכן	רבי יצחק מאיר באב"ד	רבי דוד צבי שנייבלג
רבי מרדכי צבי ברנשטיין	רבי יעקב מנחם אטיק	רבי ישראל שווארץ
רבי נפתלי גראס	רבי יוסף אייזנשטיין	רבי חיים נח כהן
רבי שלמה דייטש	רבי דוד וולנר	רבי ברוך שוורץ

שעות בית ההוראה

בימים א-ה:	בימי שישי:	בשבת קודש:	במוצאי שבת:
8.15 עד	9.00 עד שעה	שעה לפני	שעה שלאחר
22.00	לפני הדה"נ	זמן הדה"נ	זמן ר"ת

מענה טלפוני כל שעות היום:

02-99-56-999

מרכז ההוראה שע"י אוצר הפוסקים "בית ווינרעב"
בית המדרש היכל משה סאווראן, כתובת: רח' אביתר הכהן 8 ירושלים

יוצא לאור ע"י מרכז ההוראה אימייל: merkazhahoraha@gmail.com